

არსენალი

საქართველო
სამხრეთ-აღმოსავლეთი

6 (101). 19 პარტი - 1 პარილი. სემეფრო-ანალიტიკური ჟურნალი. ფასი 1,5 ლარი.

1425
2010

ქართული ჯარის
შეურაცხყოფა

საკუთრო და სოფლად
ქალაქის გარეშე...

რა სფრთხე მოაქვს
ლარსის გახსნას

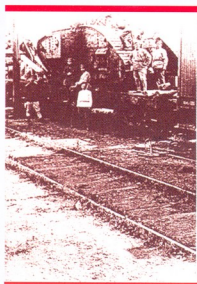
ქალაქში ბრძოლის
ნიშანსები

ქართული
ტანკები რუსებს
1921 წელსაც
წაუღიანათ...

ქართული
ჯარის
შეუბრუნებლობა

4

განკეზის
ნაღების
ისგორიან
განკეზი...

16

ბრძოლა
ქალაქში

9

მოიერივე Cy-25
35 წლისაა

24

სამხრეთ
კორეის
სამხ-
დანიონების
დანაყოფები

48

საჰაერო და
საზღვაო
ქალების
გარეშე...

5

სარჩევი

- 4** ქართული ჯარის შეურაცხყოფა
საინფორმაციო დიპლომატია
- 5** საშაერო და საზღვაო ძალების გარეშე...
არმია
- 7** ღარსის გახსნა: უარყოფითი და დადებითი მხარეები...
საზღოვა
- 9** ბრძოლა ქალაქში
ბაჰაიზა
- 16** ტანკების წაღების ისტორია განმეორდა...
ისტორიული პარალელი
- 18** ყავკასიური მოვლენების მიმოხილვა...
რეგიონი
- 20** „ატლანტიკის“ ცხოვრება მტანჯველი ნაბახუცვის გარეშე!
თავისუფალი თემა
- 21** საქართველოს საგარეო დაზვერვა – მითი და რეალობა
სამხარეო საზღვაო
- 24** მოიერიშე Cy-25 35 წლისა
თარიღი
- 30** ტანკები ნეიტრალური ქვეყნების არმიებსაც სჭირდება
ბანკმხანაველი შეწყვეტი
- 35** „შაერი-მინა“ კლასის მართვადი რაჟეტები – ტაქტიური რაჟეტები
საჟეოთქვეყნო შეიარაღება
- 40** ტანკები კორეიდან ცხინვალის ომამდე
გაჟეოთქვეყნო
- 45** გლობალური უსაფრთხოების პრობლემები XXI საჟეუნის დასაწყისში
გაჟეოთქვეყნო
- 48** სამხრეთ კორეის სჟეცდანიშნულების დანაჟოვები
პროჟეოთქვეყნო
- 53** კონტაქტური ჟარატე
საბჟეოთქვეყნო ხელოვნება
- 54** GLOCK 21 – მსჟეოთქვეყნო პოლიციის, რომელიც ადგილზეჟე აჟეჟებს...
„არსენალი“ იარაღის გაღაჟე

რედაქციის სჟეჟი

სოხჟის სჟეარატისტულ რეჟიონ დადებული ხელშეკრულების შჟედეგ, რამელიც გუღოჟასა და სოხჟში შჟე-7 რუსული გჟეოთქვეყნული სამხედრო ბაზის 49 წლით ურეკეცოთქვეყნობას თიღო-ისწინებს, მოსკოვ სჟეარატისტულ ცხინვალთანც კმხადგე ანალიტიკური ხელშეკრულების დასაღებდ.

სჟეარატისტებსა და ოკუპანტებს სურთ ცხინვალსა და გჟეჟში შჟე-4 რუსული გჟეოთქვეყნული სამხედრო ბაზა ასეც 49 წლით გახსნან.

გუღოჟაში მგჟერი რუსული ტანკებისგან განსხჟეჟებით ცხინვალსა და გჟე-საკუთრებით ახალგორში, შჟეტანლი რუსული შირმსოილელი არტილერია დიდ საფრთხეს შჟეიკავს როგორც თიღო-ისა-გორის საჟეოთქვეყნო გზისა და სარკინიგზო ხაზისთვის, ისე გორისთვის, კაბისა და მცხეთისთვის. ზღაღურთ ცეცხლის რაჟეტული სისტემების „სჟეჟების“ რაჟეტებით რუსი ოკუპანტები ახალგორიდან თიღო-ისის დაბო-გასეც შჟეღებენ. ამტმაჟე შჟე-4 რუსული სამხედრო ბაზა ცხინვალში ბჟეღად უფრო სახიფათო საჟეოთქვეყნო...
ირაჟელი პლატფორმილი

გიორგი შოროშოლიანი

ჟურნალეჟა!
გამოინერეთ „არსენალი“ და მიიღეთ მინი, ორ კვირაში ერთხელ!
ტელ: 38-26-74;
38-26-73

რედაქციის დაჟეოთქვეყნად მასაღების გადაღეჟღვა აჟრძალუღა

გადაცემულია დასაბჟეღად
15.03.2009

გაზეთ „კვირის პალიტრის“ დამატება ©
რედაქციის მისამართი: თბილისი, ოსიბიძის ქ. №49.
ტელ: 38-37-47
სარედაქციო განყოფიღება:
ტელ: 37-78-07; 38-78-70
email: arsenal@kvirispalitra.com
ჟურნალი გამოდის ორ კვირაში ერთხელ პარასჟეჟს

საქართველოს
პარლამენტი
ეროვნული
გზეოთქვეყნო

ქართული ჯარის შეურაცხყოფა

გელაქოპანი „იქვლა“ შაბათს, 13 მაგისტ, საქართველოზე არსებითი თავდასხმის შეხება ინფორმაციის გაავრცელებით ქვეყნის მოსახლეობას თავზარი ღასტ

ეთერში გავიდა იმიტირებული გადაცემა, რომელიც ასე იყო წარმოდგენილი: თითქოს ელვარდ კოკოთის მოუწვევს ტერაქტი, ქართულმა არსებულმა ოპოზიციამ შექმნა სახალხო ხელისუფლება, რომელთა დიდებულებმა რუსეთთან კავშირი დაამყარეს, აჯანყდნენ, რუსეთის პრეზიდენტმა კი საქართველოს სრული ანექსიის ბრძანება გასცა, დაიბოძა აეროპორტები და საზღვაო პორტები. გადაცემის თანახმად, მოკლეს საქართველოს პრეზიდენტი და თბილისში რუსეთის ჯარები შემოვიდნენ.

იმიტირებული გადაცემის დასაწყისსა და ბოლოს წამყვანმა განაცხადა, რომ რეპორტაჟი იყო მოფლენიანა შესაძლო განვითარების შესახებ, თუმცა თავად გადაცემის მსვლელობისას არანაირი წარწერა ან ნიშანი არ მითითებდა იმაზე, რომ მოვლენები იმიტირებული იყო.

გადაცემამ მოსახლეობაში არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება გამოიწვია. დაბოლოვებისა და ანექსიის შიშით დაბნეული მოსახლეობა ოფიციალურ ინსტრუქციებსა და ნაცინებთან რეკედა, ბევრიც ახლომდებარე კომისარიატებისკენ დაიძრა.

შეფასებები და გამოხმაურება გადაცემის დასრულებისთანავე გაკეთდა.

„რუსეთისგან საფრთხე რეალურად არსებობს და ჩვენ ამაზე საუბარს არასოდეს ვერიდებით, მაგრამ ამ საფრთხეების გაბუქება და საკუთარი ხელისუფლების მხრიდან საქართველოს მოქალაქეებისთვის ომის გამოცხადება, სრულიად გაუპარტიკებელია“, — განაცხადა გიორგი ახვლედიანმა. მისეფ თქმით, განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა იყო რეგიონებში, სადაც გადაცემის შემდეგ პრაქტიკულად სრული საინფორმაციო ვაკუუმი შეიქმნა, რადგან ნაციონალურ მაუწყებლებს მომხდარზე განმარტებები სათანადოდ არ გაუკეთებიათ. ქობულთან-დემოკრატების დიდ შემოღობვის იწყვის ის, რომ საუქუტის ავტორებმა შეურაცხყოფა მაიაქენეს ქართულ ჯარს, მის ერთიანობასა და სამშობლოს ერთგულების იდეას. „ჩვენ ვითხოვთ სასწრაფოდ დაიწვოს გამოძიება, რათა გამოვლინდეს ყველა ის პირი, ვის თავშიც დაიბოძა და შემდეგ ხორცი შევსა ამ აუადმიფურ იდეას. ვითხოვთ დიდგეს ამ პირთა თანამდებობრივი პასუხისმგებლობის საკითხი“, — განაცხადა გიორგი ახვლედიანმა,

რომელიც დარწმუნებულია, რომ ეს იდეა მხოლოდ ტელევიზიის მეშვეობით არ არის და ხელისუფლების ზოგადერთი წარმომადგენლის ნაკარნახევი.

უსაფრთხოების პოლიტიკის ექსპერტი ირაკლი ხესიაშვილი აცხადებს, რომ ამ გადაცემით გამოწმდა ხელისუფლების ქართული ჯარისადმი დამოკიდებულება, რითაც არმია ტრაჟედი შეურაცხყოფა მაიქენა, განსაკუთრებით კი იმ ენობლით, სადაც ლაპარაკი იყო არმიის ერთი ნაწილის მტრის მხარეს გადასვლაზე.

ხესიაშვილის განმარტებით, ხელისუფლებამ დაირუნა არმია, როცა დაუშვა, რომ მტერი კონფლიქტის წამოწყებიდან მამხინვე თბილისში შემოდიოდა, რაც პირდაპირი მინიშნებაა, რომ არმია უუნაროა.

ამასთან, იყო იმის ალბათობა, რომ პანიკის დროს პოზიციებზე მყოფ ქვედანაყოფებს დამოუკიდებლად მოქმედების გადაწყვეტილება მიეღობო, რადგან კომუნიკაცია არ არსებობდა და ზემდგომთან კავშირის უქონლობის შემთხვევაში მათ შეეძლო — (ვეცხლ გაქსნათ. მაშინ, როდესაც ნაციონალური არმიის მეშვეობით ინფორმაციის მოწინააღმდეგე იდებდა, შესაძლოა, მტერს ეფიქრა, რომ ქართული ძალები თავდასხმას გეგმაქდნენ, თავისი საბრძოლო ტექნიკა პოზიციებზე გავეყენა და გადაეკეტა აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს დამაკავშირებელი ცენტრალური მაგისტრალი.

„ჩვენი საზოგადოება და ხელისუფლება მოუშნადებელია კრიზისისთვის გადაცემა დასრულებული არ იყო, რორ ერთადერთი საფიქრალი თვითგანმარტება გახდა. არ ამოქმედდა კონტროლი და არ გამოწმდა რეალური სამოქმედო გეგმა“, — აცხადებს ხესიაშვილი.

ამასთან, ექსპერტს მაგალითად მოკუვს ბრიტანული მოდელი, სადაც პრეცედენტების მიხედვით მოქმედებს პრაქტიკული სამართალი. დასჯადია ჯარისკაცებისთვის ისეთი სიტყვები: როგორც „მტერი ჩვენზე ძლიერია“, „ჩვენ დამარტცხლები“, „ჩვენი ჯარი გადავდა მოწინააღმდეგის მხარეზე“ და ყველა ის მიმართვა, რაც ჯარის დათრგუნვას იწყებს. ის ნორმა მოქმედებს სხვა ვერობაზე სახელმწიფოებშიც. ჯარზე ფსიქოლოგიური ზქროლა, დაირგუნვა, დემორალიზაცია, ყველგან ისჯება, — აცხადებს ირაკლი ხესიაშვილი.

— პროპაგანდა ადამიანების სიცოცხლეს საფრთხეს არ უნდა უქმნიდეს, — ასეთი კომენტარი გააკეთა ტელეკომპანია „იმედის“ 20.00-სათიანი „მოდელირებული გამოშვების“ კომენტარებისას ჟურნალისტმა ია ანთაძემ.

„რაც ენახეთ, ძალიან არაეთიკურია. ამ შედეგსაშუალებას აქვს პროპაგანდისტული მიზნები და აბსოლუტურად არ აინტერესებს ადამიანი“, — განაცხადა ანთაძემ და დასძინა, რომ ბევრ მოქალაქეს ლამის ჯანმრთელობის პრობლემა შეექმნა იმის გამო, რომ გადაცემის ყურებისას დროულად ვერ მოახერხა რეალობაში გარკვევა.

ტელეკომპანია „იმედის“ იმიტირებულმა გადაცემამ საქართველოს პრეზიდენტის საყვედურიც დაიმსახურა.

გადაცემის განხილვისას განცხადება პრეზიდენტის პრესსპიკერმა მანანა მანჯგალაძემ გააკეთა და განმარტა, რომ სტუდიაში თავად პრეზიდენტიც თხოვნით მივიდა. „როდესაც ასეთი გადაცემა კეთდება, აუცილებელია, ეთერში მსგევლობისას გამაფრთხილებელი წარწერა იყოს“, — აღნიშნა მანჯგალაძემ.

14 მარტს კი შსს-ს ანალიტიკური დეპარტამენტის ხელმძღვანელმა შოთა უტიაშვილმა განაცხადა, რომ ახალგორში მდგარი რუსული არმიის ნაწილები საბრძოლო მზადყოფნაზე გადავიდნენ. „რუსული ნაწილები მართლაც გადასულია საბრძოლო მზადყოფნაზე. ეს, ფაქტობრივად, „ქრინისკი“ სუვერეტის მსგევლობის დროსვე მოხდა“, — განაცხადა შოთა უტიაშვილმა.

საფრთხეები და გამოწვევები, რომელთა წინაშეც ჩვენი ქვეყანა დგას, რეალურია, ოკუპირებულია ქვეყნის 20%, ობოლისიდან 40 კილომეტრში მდინააღმდეგის საბრძოლო დანაყოფებია განლაგებული, აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში გაერთიანებული სამხედრო ბანების მშენებლობა მიმდინარეობს, რაც ჩვენი ქვეყნის თავისუფლებას და სუვერენიტეტს პირდაპირ ემუქრება.

ასეთ ვითარებაში ქართული არმიის შეურაცხყოფა, ქართველი ჯარისკაცების დაღერილი სისხლის დაიწყება, სამხედროების ოჯახების, ოკუპირებულ ტერიტორიებზე და მის მიმდებარედ მცხოვრები ჩვენი გმირი მოქალაქეების ღირსების გადათლვა, რბილად რომ ვთქვათ, ამაზრზნებია.

მიორზი ცხვიტაძე,
სამხედრო ჟურნალისტია
ასოციაციის ხელმძღვანელი

საპაერო და საზღვაო კალაზის ბარეში...

საპართევლოს საპაერო სივრცისა და საზღვაო კავაზორიის სრულყოფილად გაკონტროლვასა და დასაზავ ხელისუფლვა ნაკლავად უჩირობს...

ციოტა ხანში შესაძლოა საქართველო იყოს ერთადერთი ქვეყანა, რომელსაც ბუნებით ნაბოძები აქვს ზღვაზე გასხვლელიც და თევზე — ცაც, მაგრამ არ ყოვლად არც სამხედრო-საზღვაო და არც სამხედრო-საპაერო ძალები.

18 წლის წინ საქართველოს შეიარაღებული ძალები შეიქმნა სამკომპონენტო სტრუქტურით: სახმელეთო ჯარები, სამხედრო-საპაერო და სამხედრო-საზღვაო ძალები.

ჯარების ეს სამთვე სახეობა აუცილებელი გახლდათ საქართველოს გეოგრაფიული მდგომარეობიდან და სტრატეგიული ინტერესებიდან გამომდინარე.

2008 წლის აგვისტოს ომმა საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების დიდი პრობლემები გამოაშკარა, პირველ რიგში, ერთიანი მმართველობის უქონლობა, რამაც რამდენიმე ათეულ რუს შტურავ-ღვერსანაც საშუალება მისცა ფოთის სამხედრო პორტს დაერბოთ და ქართული კატარღების ნაწილი ჩაეძირათ. თუ რატომ არ იყო კატარღები გამოართული და რატომ არ გაიყვანეს ისინი ბათუმში, დღემდე არავის ვერცხვეია და არც არავის დაუცხავია.

ყოველდღე ამას მოჰყვა სამხედრო-საზღვაო ძალების, როგორც ჯარების ცალკეული სახეობის, გაუქმება და შსს-ს სასაზღვაო პოლიციის სანაპირო დაცვასთან მისი შეერთება.

სამხედრო-საზღვაოსუან განსხვავებით სამხედრო-საპაერო ძალებმა აგვის-

ტოს ომის დროს რამდენიმე საბრძოლო გაფრენა შესარულეს (როგორც მოიერო იმუების, ისე შეველმფრენების ეკაპაეებმა), მაგრამ მათი ბუდიც გადაწვეტილი ყოფილა: ამ დღეებში საქართველოს პარლამენტი განიხილავს საქართველოს შეიარაღებული ძალების ერთკომპონენტთან სტრუქტურად გადაკვრების სახეობის, ანუ ქართული არმია ჯარების მხოლოდ ერთი სახეობით — სახმელეთო ჯარებით იქნება წარმოდგენილი.

ისე, ეჭვი გვეპარება, პარლამენტში (თუგინდ თავდაცვისა და უშიშროების კომიტეტში) ეინმე იციოდეს, რა განსხვავებაა ჯარების სახეობებსა და გავრეობებს შორის.

ჩანს, პარლამენტი ენჭს უყრის სამხედრო-საზღვაო ძალების ეკალ-დაეკალ სამხედრო-საპაერო ძალების გაუქმებისა და საქართველოს შეიარაღებული ძალების ერთკომპონენტთან სტრუქტურაზე — მხოლოდ სახმელეთო ჯარებზე გადასვლას.

ყოფიდა სამხედრო-საპაერო ძალების დანაყოფები დაექვემდებარებიან სახმელეთო ჯარებს, მაგრამ გამართლებულია თუ არა ეს ცვლილება და შეინარჩუნებენ თუ არა ისინი საბრძოლო მზადყოფნას?

სამხედრო-საპაერო ძალების გაუქმებისა და სახმელეთო ჯარებში ავიცილისა და საპაერო თავდაცვის ქვედანაყოფების გადაცემის უარყოფით მზარეზზე მიუთითებენ ამ საქმის საბრძოლო

სპეციალისტები, რომლებმაც ვინაობის დასახელება მიხეზნა გამო არ ისურვეს, მაგრამ გულსტკეივლის გამოხატვა ჩვენი „არსენალის“ ფურცლებზე სცადეს.

მათი აზრით, სამხედრო-საპაერო ძალების გაუქმებას მოჰყვება შემდეგი უარყოფითი მოვლენები:

1) ავიაციასა და საპაერო თვდაცვის, როგორც შეიარაღებული ძალების გვარობების დაკნინება. სახმელეთო ჯარების სარდლობისთვის ავიაციაცა და საპაერო თვდაცვაც ყოველთვის მუდურხარისხიანი იქნება. პროგრამული და კონცეპტუალური დოკუმენტების შემუშავებისას ეს ყოველთვის გამოჩნდება. ავიაციასა და საპაერო თვდაცვას არ ექნება ოპერატიული, პირდაპირი კავშირი გაერთიანებულ შტაბსა და მინისტრთან ყოველდღიური პრობლემის მოსაგვარებლად.

2) სამხედრო-საპაერო ძალების, როგორც ჯარების სახეობის, გაუქმება უარყოფითად იმოქმედებს ქართული არმიის პრესტიჟზე რეგიონში, გაახარებს ჩვენი მტრებს, მათ ანალიტიკურ დასკვნებშიც აისახება ქართული არმიის ბრძოლისუნარიანობის შემცირება.

3) შემცირდება არმიის შუმაკებული ფაქტორის როლი, რადგან აქ ლომის წილი ავიაციასა და საპაერო თვდაცვაზე მოდის. არმია მხოლოდ საომარ დარ იქნება. იქნება იმისათვისაც, რომ არ იმოძ, ანუ მტერს სულმა არ წასძლიოს.

4) თუ ვინმე ფიქრობს, რომ ავიაციას ვერ გამოვიყენებთ, მაშინ ისრაელის გამოცდილებას გაეცნონ, თორემ თუ ასე მიუღუქვით, მაშინ არმიაც აღარ დაგვჭირდება!

5) შეიარაღებული ძალების გაუქმება იოლია, მისი აღდგენა იქნება ძალიან

ძნელი და დიდ ხარჯს მოითხოვს. დაიკარგებიან ოპერატიული და სტრატეგიული აზროვნების მქონე სპეციალისტები. თუ ოპერატიული შტაბი არ არსებობს (ძლიერია თუ სუსტი, უნდა იყოს), ოპერატიული დონის ოფიცერებს ვერ გაზრდის.

6) დაიკლებს ავიაციისა და საპაერო თვდაცვის სპეციალისტების პრესტიჟი, რადგან კარიერულ კიბეზე მაქსიმალური თანამდებობა სამხედრო დანაყოფის მეთაურობა თუ იქნება.

7) სამხედრო-საპაერო ძალების, როგორც ჯარების ცალკეული სახეობის, არსებობის განმავლობაში საბრძოლო და საფერონსო მომზადება ისედაც დაბალ დონეზე იყო, მფრინავები არ შემუშობდნენ უძალესი პილოტაჟის ამ აღლებზე, არ დაფრინავდნენ ღამით, საპილოტინო მომზადება კრიტიკას ვერ უძლებდა.

სახმელეთო ჯარებში გადაცემის შემდეგ ეს პრობლემები არათუ აღმოიფხვრება, არამედ უფრო გაღრმავდება.

8) მომიატებს არაპროფესიონალური ბრძანებების რიცხვი, დაახლოვებით ისეთი ბრძანებების, რომლებმაც 2007 წლის 11 მარტს **მი-24** საბრძოლო შეუღლმფრენის ეკიპაჟი შეიწირა, რომელიც დასავლეთ საქართველოსკენ სასწრაფოდ ღამით გაფრინეს.

9) ერთმანეთში აირყვა ფუნქციები და საბრძოლო ამოცანები. ახალი სტრუქტურით გამოვა, რომ საპაერო სივრცის კონტროლი მშვიდობიან და საომარ პერიოდში დაეკისრება სახმელეთო ჯარებს. ასეთი რამ არც ერთ არმიამ არ ხდება.

10) სახმელეთო ჯარების სარდლობა იმ დონეზე მომზადებული არ გვეყვს, რომ შეძლოს ავიაციისა და საპაერო თვდაცვის პროფესიონალურად მართვა.

11) სამიდან ერთ კომპონენტთან შეარადებულ ძალებზე გადასვლით აზრს კარგავს გაერთიანებული შტაბის მუშაობა, რომელიც თავის დროზე (სამიოდე წლის წინ) გენერალურიდან გაერთიანებულ შტაბად (წესით, უნდა დარქმულიყო გაერთიანებული შტაბები) იმიტომ გადაკეთდა, რომ სამხედრო ჯარების, სამხედრო-საპაერო და სამხედრო-საზღვრო ძალების შტაბების კოორდინირებული მოქმედება უზრუნველყოფილი.

12) ყველაზე საშიში კი ეს არის, რომ მთელ ძალაუფლებას შეიარაღებული ძალებში სახმელეთო ჯარების სარდალი იღებს, რაც ზრდის სამხედრო გადაჭრალების ალბათობას, რადგან მისი საბარწონე — გაერთიანებული შტაბის უფროსი, ფაქტობრივად, ძალის გარეშე რჩება.

ამ ჩამონათვალს, რომელიც მოქმედი ოფიცრების შედგენილია, შეიძლება ზოგიერთი არ დაეთანხმოს და კონტრარგუმენტები ჰქონდეს. დასაბუთებულ საპირისპირო აზრს „არსენალი“ თავის ფურცლებზე განათავსებს.

ირაკლი ალადაშვილი

P.S. წმინდა სუბიექტურად, სამხედრო-საპაერო ძალების გაუქმება მისი 17-წლიანი ისტორიის შემდეგ, მე გულს მიკლავს, რადგან 1992 წლის 19 სექტემბერს ერთადერთი ურნალისტი გახლდით თბილისის საუკაცო ქარხნის აუროდრომზე, როდესაც ქართველმა პილოტებმა მოიერიშე თვითმფრინავებით პირველად იფრინეს. ეს დღე საქართველოს სამხედრო-საპაერო ძალების დაარსების დღედ დამკვიდრდა და როგორც ამ ისტორიული მომენტის უშუალო მონაწილეს, გული მტკივნეულად ქართული სამხედრო ავიაციის დაკნინების დაწყების გამო...

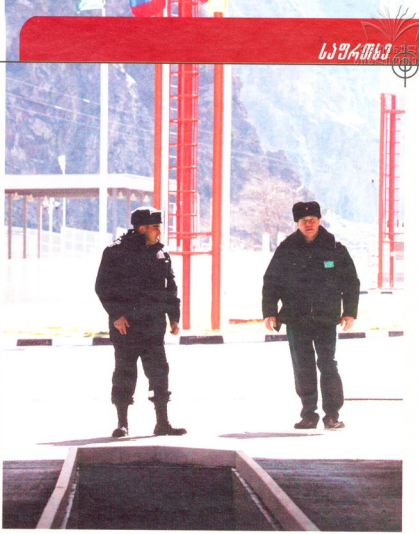
ლარსი ბასნა: უაკოფიითი და დაღიითი მხარეები...

2009 წლის ნოემბრის შუა რიცხვებში სტვენსწინდის რაიონის მოსახლეობა დარაილის გზის გახსნის გამო რუსეთიდან მოსალიდნელ საფრთხეს აპროტესტებდა. მოხვევები განგაზიანებულ მძებნს საფრთხიანად ხსნიდნენ და სადაც ხელი თუ ხმა მოუწვდებოდათ, ხელი არსებულ ინფორმაციას ვეკლას უზიარებდნენ, — ჩრდილო ოსეთში იქნება არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომელთა მიზანი თრუსის ხეობიდან წასული ოსების უკან დაბრუნებაა, გამოსცემენ რუკებს, სადაც ყაზბეგისა და დუშეთის რაიონები „დიდი აღიანის“ ფარგლებში მოქცეული... სტვენსწინდის ცენტრში აღექსანდრე ყაზბეგის სახლ-მუზეუმთან გამართულ მიტინგს ესწრებოდნენ საპარლამენტო უმრავლესობის წარმომადგენლებიც, რომლებმაც მოხვევებს გულდასმით მოუსმინეს, მაგრამ ხელისუფლებამ პოლიტიკური გადაწყვეტილება მაინც მიიღო: ამა წლის 1-ელ მარტს ზემო ლარსის სასახლო-გამშენი პუნქტის მინც გაიხსნა. სავარაუდო საქმეთა მინისტრის მოადგილე აღექსანდრე ნალბანდოვა განცხადდა, რომ საქართველო ზემო ლარსის სასახლო-გამშენი პუნქტის გახსნის ეკონომიკურ სარგებელს არ ელოდება...

ლარსის გამშენი პუნქტის გახსნიდან რამდენიმე დღეში „არსენალ“ ყაზბეგის რამდენიმე სოფლის მცხოვრები დაუკუემირდა.

ზაზა წიკლაური, სოფელი ფხილშუ:

— როცა ლარსის სასახლო-გამშენი პუნქტის გახსნის გამო მოსალიდნელ საფრთხეს აღიარებდნენ, ეს ყაზბეგის რაიონის ან რამდენიმე კონკრეტულ სოფელს თუ დასახლებას კი არა, საზოგადო, საქართველოს ქება. მე მხოლოდ ჩემი სოფლის ბედი არ მაქვს შეხება. მიუღ ხეობაში დაახლოებით იმდენი კაცი ცხოვრობს, რამდენიც ერთ რამდენიმე სათრულიან კორპუსში. ჩემი სოფელი დარაილის კარიბჭეა ვეკლავ ახლოს არის და ვეკლავზე ცხადად უხვად, რაც აქ ხდება. რუსეთისგან აგრესია ვეკლავის მოსალიდნელი იყო, ეს ახლა ან რამდენიმე წლის წინ არ დაწყებულა. როგორც მიუღ საქართველოს, ხევის ხალხსაც საუკუნეების განმავლობაში ებრძოდნენ, ოღონდ ეს სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ფორმით გამოიხატებოდა. დღეს რუსებს მორიგი ექსპანსიის დრო დაუღვარა, თრგის, აღწილისა და აღიანის ხეობის ოკუპაციისთვის უმზადებიან. სამაისოდ ხელსაყრელი პოლიტიკური საბაბიც აქვთ და ხელთან არ გაუშვებენ. აფხაზეთისა და შიდა ქართლის ოკუპაცია რუსეთისთვის გაცილებით ადვილი იყო, ვიდრე ყაზბეგის რაიონის. იმ რაიონებში საქართველოსა და რუსეთის დამაკუმრებელი საზღვრები გარდაკლილი იყო. თუნდაც ბუნებრივ ზღვებს კავკასიონის ქედის დაუფლისწინებით ან ეთნიკური თუ ფსიქოლოგიური თვალსაზრისითი ამიტომაც დაიწყეს საქართველოს მიერთება იმ ტერიტორიებიდან. ლოგიკური გაგრძელება ყაზბეგი. კავკასიონის ქედის ოკუპაციას ადმინისტრაციის მიმართულებით იწყებენ და საფრთხე ვერ დაუკავია... ითვის დროზე, დაღიითი რომ დაეკარგეთ, ამაზე ე. წ. სამხრეთ ოსეთის, როგორც პრობლემური წარმონაქმნის არსებობა გამოიწვია. დაღიითი ახლა ჩრდილო ოსეთის შემადგენლობაშია და იგივე ემუქრება ყაზბეგის რაიონსაც. მისი მიერთების სურველი ოსები და რუსები არც მალავენ. 2009 წლის ზაგზულში ყაზბეგის ხეობაში შემოსევის თარიღაც ასახელებდნენ. ეს იცოდა ჩვენმა ხელისუფლებამ. ერთ-ერთმა მაღალჩინოსანმა ისიც კი თქვა, ყაზბეგზე რუსების შემოსვლას რუსეთში

ბარაქ ობამას ემიგრაცია შეუძალა ხელი. ისევ ხეობის ინტერსებიდან გამომდინარე, არ მინდა ვეკლავურზე საკარგი ვილაპარაკო, რადგან მოქმედებისთვის ხელ-ფეხი გაუხსნებია, მაგრამ თქვენი შურნაღის საშუალებით მინდა მემგონო ვეკლავი: ყაზბეგი დაკარგვის პირას არის და სანამ ვუიანი არ არის, რამე ვიღიწიო! დარაილის ხეობის გახსნით ყაზბეგის რაიონი ჯერ ოსების სათარეში გადადბა, შემდეგ კი ვითომ მათ დასაცავად რუსები შემოვლენ. ჩვეის ხალხი ითვის მისწამ აქ ადვილად არ დაიბნობს, მაგრამ ამას იქაურობის დაცარიელება მაინც მოჰყვება...

— ყაზბეგის მოსახლეობის ნაწილი ამ გზის გახსნის ითხოვდა და ამას ეკონომიკური ვითარების გაუმჯობესებისა და ურთიერთობის ადღენის სურვილით ხსნიდნენ...

— მოხვევებს ისტორიულად აქვთ კემპირი ვიანახეთან, ოსეთთან, შერეული ოჯახებიც არის, მაგრამ ეს საფრთხისგან არ გვიცავს. პოლიტიკური გადაწყვეტილების დროს ადამიანურ ურთიერთობებს ლაპარაკი მხოლოდ და მხოლოდ სიტყვის მასალაა. ამის დასტურია თრგის ხეობის ქართული სოფლების ნასახლოებზე გაჩენილი ოსური სოფლები, იმ ტერიტორიებიდან ქართველები თანდათან წაიშობდნენ. იქ მცხოვრები მოსახლეობა ლაბის მძევლად ჰყოფ ვეკლავისხობა ვლადიკავკასსა და მის მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრებ ქართველებს, რომლებიც წარმომავლობით რაჭაბან, მიოვლიდნენ და ხეიდან არიან. მათი მფარველა XIX საუკუნეში დაიწყო და ადგილობრივი ხელისუფლება დღემდე ცდილობს, ოსურ მოსახლეობაში მათ აისიძლიეროს. ჯობს სიმაწირულეს თვლი გაუქსწირით და ვეკლავი — ქართველებისა და ოსების ურთიერთობის მეზობლურსა და მეგობრულს ვეღარ და ვარქმეოთ მეზობლობასა და მეგობრობას ხევის მოსახლეობასთან „გახსნილი“ საზღვრებით რუსეთის სექსამსახურების ადგილები და შეკვეთით აბრებენ, ქმინან არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომელთა უმთავრესი მიზანი საქართველოს ტერიტორიაზე შემოჭრაა, რათა ვითომ ისტორიული მიწები დაიბრუნონ.

— სახელმწიფო რომელ ადგილებზე აქვთ პარტენიზა? — თრგის ხეობაზე, თფირი და შვი არაგვის სათავეების მიმდებარე ტერიტორიებზე. ამაზე ლაპარაკი ახლა კი არ დაუწყებია, ათწლეულების წინ ამახადდნენ საფრთხელს. თრუსის ხეობაში მცხოვრები ოსები, რომლებიც დღემდე რუსეთის სექსამსახურებთან თანამშრომლობენ, წლებს წინ ცდილობდნენ

კონფლიქტის გაღვივება, მაგრამ მაშინ ხელსაყრელი პირობები არ ჰქონდათ, ახლა კი აქტივად დღეს თავიანთი გეგმებზე პირად საუბრებში კი არა, ოფიციალურად ლაპარაკობენ. ვლადკავკაზში შეტრეპების მართავენ და სამიქმელო გუგვის პირველი წინა-ის შესასრულებლად ემზადებიან. შეტრეპის რომელიმე კრძის პირის ან გრანტზე მომუშავე არასამთავრობო ან ექსტრემისტულ ორგანიზაციების ინიციატივა არ არის. სანდო წყაროს ინფორმაციით შეტრეპებს რუსეთის, ჩრდილო ოსეთის, ე.წ. სამხრეთ ოსეთისა და ოსეთის ხელისუფლების წარმომადგენლებიც ესწრებიან და მოსახლეობას პირდაპირად, რომ უახლოეს მომავალში ისტორიული სამართლიანობას აღადგენენ. ამ საქმეში აქტიურად არის ჩართული რუსეთის ელჩი ე.წ. სამხრეთ ოსეთში, რომელიც პირდაპირ ამბობს, სადაც აძლენი მეოთხედით, კიდევ მეოციადით რადგან საერთაშორისო ვითარება არ არის ისეთი, რომ რეალურ მოქმედებებზე გადავიდეთ.

ამ პროცესში ჩართული ოსების წაწილი ამასვე გააზრებულად მიივს, ნაწილი სპეცსამსახურების დაგეგმვის რუსული ფუნქციონირების გზით ასრულებს. მათი საზღვრებიდან ჩანს, რომ შიშად არიან რუსეთის საზარბაზნე ხორცად იქცენ. შესაძლოა, შუგული არც აქეთ ვაგონობიერებულა, მაგრამ შიდა რაიან ქართულ სივლეებში შემოვიდნენ და მცირე სახის კონფლიქტები წამოიწვიონ. დაგეგმილი აქეთ სახალხო გამოსვლებიც თიხვებენ, რომ იფრვის ზეობის სათავეებში ყანბევის რაიონის, დარიალისა და თრუსის ზეობის, გუდარუსა და მას მიმდებარე ტერიტორიებზე გადაადგილების საშუალებას რუსული კანონმდებლობის თანახმად თიხვებენ.

— ხევის მოსახლეობას ადგილობრივ ხელმძღვანელობასთან ერთად თუ გამოსვლითა ამ პრობლემაზე?

— ადგილობრივი ხელმძღვანელობა ამ პრობლემას ჩვენზე კარგად იცნობს, ამ თემაზე მითითს არაერთხელ ვაკასუბრება. საერთოზე უფრო და უფრო საგრძნობი ხდება და შიშები უნდა მივიღოთ, მაგრამ არსებობს ერთი „მაგრამ“, როგორც კი ამ პრობლემაზე ლაპარაკს იწყებენ, ცენტრალური ხელისუფლებისგან ზეწოლა იწყება. — ათულებენ, საჯაროდ უარეის მოსალოდნელო საერთოზე და პირაქით, დარიალის გზის გახსნის პლუსებზე ილაპარაკობენ.

შედეგ ვლოშვებო, ყანბევის რაიონი, სოფელი ცდი:

— თქვენ შეკითხვის მინდა ვუკასუხო, რომ თორქე ყანბევის მოსახლეობა დარიალის გზის გახსნის მიზნითერთა აქციებს მართავდა. სინამდვილეში ხალხი იქ გზის გახსნის შემთხვევაში რუსეთისგან მოსალოდნელო საერთოზე ლაპარაკობდა. მე თითოთი ვარ ამის მომსწრე. სახელისუფლებო ტელევიზიები ჩამოდიდნენ და საღამოს რეპორტაჟებში საპირისპირო ინფორმაციას გამოსვლიდნენ.

— ანუ ის ხალხი, ვინც საზღვრის გახსნას თიხვებდა, წინასწარ იყო ვაფრთხილებული?

— არა, ტელეკონტრავალისტებს ადგილობრივი ხელმძღვანელობისა და პირად ნაცნობების დახმარებით ერთი-ორი მართლა საზღვრის გახსნის მსურველის მოძიება არ უჭირდათ და რეპორტაჟი იგი მონტაჟებდნენ, თითქოს ყანბევის მოსახლეობის დიდი ნაწილი ხევის გახსნას თიხვებდა. ხელისუფლებამ სატელევიზიო პროპაგანდა საქმე ვაკაფა და ხალხს დამახინჯებულ ინფორმაციას მაჩვენა. მეტიც, ისიც კი თქვეს, ადგილობრივ მოსახლეობის უნდა, თორქე ამის გახსნის თიხვებლობა არც არის, ამ ნიაბივს ვადადგმა ყანბევის მოსახლეობის ყოველდღიური სივლის გეოგრაფიის, რის ტერიტორიის დასახლება... ის რამდენამე კაცი, რომელიც ყანბევისა და საზოგადოდ, საქართველოს ინტერესების წინააღმდეგ მიდის, ის ხალხია, ვინც დღესდღეამ დივილიკობის, როდის შემოვი რუსებს ვაბი და პუტინის რეჟიმს დადებარებენ...

დარიალის გზა 2006 წელს რუსეთის ვადამრეგულირება ჩაკეცა, მანამდე მიმოსვლა უპრობლემო იყო, დაკეცივის შემდეგ კი ხალხი შემოვლითი გზებით დადიოდა. 2008 წლის რუსეთ-

საქართველოს ომის შემდეგ ოსებთან ისეთი ურთიერთობა აღარ გვექნა, ვიდრე ომამდე. ომმა თავისი ქნა. თუ კაცი ოდნე მანერ საღად აყავსებს რეალობას და სახელმწიფოებრივად აზრებუნებს, ადვილად მიხვდება, რომ ეს რეალობა კი არა, ქვეყნის პრობლემაა. ცუდი ის არის, რომ რუსეთი თავის საქმეს ქართველობის ხელთ აკეფს. ვერ გვეცითი ამას ხელისუფლებამ შეტრეპულად აკეფის თუ უშეცრებოთ მოხდის, მაგრამ ვაქცია, ცდილობს, რუსეთისგან შეტრეპიეროს. ყველაფერი კეთდება, რომ ყანბევის მოსახლეობისგან დაიკავლოს. ზეობასა და მილიანად რაიონში სიფუნქციონირებულად მიხვდება, რომ ნახოთ ხალხი რა პირობებში ცხებურობს, ვაგეკვირდებათ. მას შემდეგ, რაც მეტეკავრობა დაიკარგა და ხალხმა შესაქონლებობას თავი ამანება, სასათიბრე მურენობა შემოვიდა, მაგრამ ამან ვერაფერი ვაგეშეკვლა და სოციალური ფინი უფრო დაძმობდა. ხევის მოსახლეობის აღადგენა უკლებინდა, იქ ახლაც ისეთივე ვითარებაა, როგორიც ადგილანდრე ყანბევის ნაწარმოებებში აქვს აღწერილი. წყნის ხალხმა იცის, რომ მიხვდება საღადობად ვაგეშეკვლა არ არიან და ვაგეშეკვირებულად იქით რომ თიხვითი მარე უნდა დაიყვან. ვერ რამის ვაგეშეკვლა, მაგრამ ვაგეშეკვირება საქართველოს დაშლის დაწყებას ვერ შეგუებული... წინდა მეტეკ ვაგეშეკვირებულად ვორგასალმა ვაგეშეკვლა რომ ააშენა და მეტეკელობად ვაგეშეკვირება დააყენა. ამან მხარეკრული კი არა, ისტორიული და კრუნული დატრეკიერება ჰქონდა. მოხვეყნა ვარადგროს ვოფილა და ვადასახანს ვარავს უხვდა, სახელმწიფო პოლიტიკით იყო ვანსაზღვრული, რომ საქართველოს კარიბჭის მიცევა იყო და სწორედ ამით უხვდა „ხარკს“ სამშობლოს. თუ ვი აზრებუნება შეკეცა და მოიშალა, ყანბევის დაიკარგება და იქ მოხვეყნს აღარ დაეცდებოდა. მის ცხებურებას, თუნდაც რომ უკეფებოდ იყოს და რუსული კანონმდებლობით ცხებურის (რაც, ალბათ, არადგროს მიხვდება) რადა ფხს ქვენა?! თუ ასე ვაგეშეკვლა, იქუარობა იმე დაიკვლება, როგორც ხესურეთი, ვაუკეკვირებულად მიხვნი კი საზღვრის ვაგეშეკვირება მადიან ადვილია... უანდა იყო დღესადი ვიცი, რაზეც აშკარად ლაპარაკი მტერს ხელეფხს ვაგეშეკვირება, ამბობენ ვიბობა, ვაგეშეკვირება.

ლეკენ ვიბამეშვილი, ყანბევის რაიონი, სოფელი ვერეკეტი:

— როცა ხელისუფლება თვის იმართლობად ამბობს, რომ 2006 წლიდან კი საზღვარი დაა იყო, მაგრამ არაერთი მომხდარია, თავის მოტეკვებაა. მას შემდეგ ხომ პოლიტიკური ვითარება შეიცვალა. რუსი ვოფილეთის ოკუპანტი იყო, მაგრამ ავგისტოს ომის შემდეგ ცხად შეიქნა, რა მიზანაც აქვს და ამას არც მალევე... ვაგეშეკვირებთან, ვი ვადაწყვეტილება მოხმობის ინტერესებთან ვამოდინარე მივიღეთ, მაგრამ ამ ქვენას სხვა ვაგეშეკვირებ ხომ აქვს რუსეთთან დასაკეშებებლად? ჩვენ იქაურები ვართ და ჩვენზე კარგად ვიცის, რა ინტერესებითი სატრეკებლობდნენ დარიალის გზით სიმპრე 2006 წლიდან მოხდა...

შოთა მალაშვილი, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის დროებითი საპარლამენტო კომისიის თავმჯდომარე

— სასაზღვრო პუნქტების გახსნის შემდეგ ყანბევის რეგიონში უსაფრთხოების მეტე ვარანება იქნება. ღარბის სასაზღვრო პუნქტის ჩაკეცვა საქართველოს კი არა, რუსეთის ვადაწყვეტილება იყო. ჩვენ სასაზღვრო პუნქტში აშერიკლების დახმარებით შესანიშნავად აღვეკვირეთ, რითაც ყანბევის რაიონის უსაფრთხოება კიდევ უფრო ვაგეშეკვირეთი აკრძალვები კი, რომლებიც რუსებს დაგეშეკვირეთი აკრძალვებზე რეჟიმს, მოქალაქეების მიმოსვლა იქნება კანონის „ოკუპირებულ ტერიტორიის შესახებ“ მიხედვით და სხვა საერთაშორისო წინრების დაკეცვა მიხედვით სახელმწიფოს ინტერესები, რა თქმს უნდა, ავაცილებლად უნდა ვაგეშეკვირებოსინითი, ისინი ხომ იმაყვს აკეფენ? აშერიკებთან პუნქტები ვარსა და ნაიბის ვაგეშეკვირება, ვენკენ უპრობლემო უჭერს მხარს ჩვენს ქვენის ტერიტორიულ მთლიანობას. ჩვენს მოქმედებას არავის წინააღმდეგ არ უნდა იყოს მიმართული, სწორედ ამიტომ ვაგეშეკვირებ ღარბის სასაზღვრო-გამშეკვირება პუნქტით.

ბრძოლა ქალაქში

სოფლებიდან მიგრაციით განპირობებული ქალაქების ზრდამ დიდი ზეგავლენა მოახდინა თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ომებზე. როგორც ეტლიობა, სწორედ დასახლებული პუნქტები გადაიქცევიან მომავლის ბრძოლების მთავარ ასპარეზად. დასახლებულ პუნქტებში ბრძოლები არც ადრე იყო იშვიათი, მაგრამ ქალაქების სწრაფმა მატებამ უფრო გაზარდა ამ ტიპის ბრძოლების სიხშირე.

მაშ, რა იგულისხმება ქალაქის ბრძოლებში? სანამ ამ საკითხს განვიხილავთ, გავიხსენოთ, რას მიიჩნევენ სამხედროები ქალაქის ტიპის დასახლებულ პუნქტად.

ქალაქის ტიპის დასახლებულ პუნქტად ჩაითვლება ისეთი ტერიტორია, რომელიც მასში არსებული დაწყობილებების, ნაგებობების, ინფრასტრუქტურისა და მასზე მოქმედ ან მცხოვრები ხალხის გამო არის ქცეული მიმდებარე ტერიტორიებისათვის ეკონომიკური და კულტურული მიზიდულობის ცენტრად. დასახლებული პუნქტის სიდიდიდან გამომდინარე, მასში საბრძოლველად გამოიყოფა შესაბამისი ზომის ქვედანაყოფი.

არსებობს დასახლებული პუნქტების რამდენიმე კატეგორია:

ა) სოფელი — 3000 მცხოვრებზე ნაკლები.

ბ) ქალაქი — 3000-დან 100000-მდე და მეტი მოსახლით ასეთ დასახლებულ პუნქტში საჭიროება მოითხოვს უკვე ბრძოლის დონის ქვედანაყოფების მოქმედებას. ბრძოლის შეუძლებლობის შემთხვევაში თავდაცვა, შეუტეობის ქალაქი, მის რაღაც ნაწილს ან ჩაიაროს ქალაქი.

ქალაქი თავდაცვა უფრო იოლია, ვიდრე გაულილ ველზე, სოლო უზენაესი უფრო ძნელი

ბრძოლის სამოქმედო ტერიტორია შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე სოფელს, ხოლო თითოეულში, შესაძლოა, საჭირო გახდეს ასეულის ან თუნდაც ბატალიონის დონის ქვედანაყოფი, რომელიც მოქმედებს როგორც ბრძოლის საერთო სამოქმედო გეგმის განსაზღვრული ნაწილი.

ბრძოლის სამოქმედო ტერიტორია შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე სოფელს, ხოლო თითოეულში, შესაძლოა, საჭირო გახდეს ასეულის ან თუნდაც ბატალიონის დონის ქვედანაყოფი, რომელიც მოქმედებს როგორც ბრძოლის საერთო სამოქმედო გეგმის განსაზღვრული ნაწილი.

თეიმურაზ ივანიშვილი

სხინვალური ქართული განაკაგის ავითაგის პიჯაგაგი

ტანკი, როგორც საბრძოლო მანქანა, წარმოშვა მე-20 საუკუნის დასაწყისში, საკვლევ ბრძოლების ქარტიცხლში, ეკლანი მჟიურულხლარუებისა დ ტყვიამ-

ფრეცევის გასანადგურებლად, რომლებიც დიდ საფრთხეს უქმნიდა შტრეფზე გადასულ ქვეითებს.

მასში არაგის უფიქრია, რომ ამ სა-

ბრძოლო მანქანებს ბრძოლა მოუწყვდათ დასახლებულ პუნქტებში, მაგრამ ეს მალევე მოხდა: ინგლისურ და ფრანგულ ტანკებს მტრისგან დაკავებულ ქალაქებსა და დასახლებულ პუნქტებში შენიშვნის სახურაგებიდან და ფარგრებიდან თავს დაატყდათ ხელუქმბარების კორინტელი. მას შემდეგ თითქმის ყველა კონფლიქტსა თუ ომში იყენებენ ტანკებს და არა მხოლოდ საველე პირობებში, არამედ ქალაქებსა და სხვა დასახლებულ პუნქტებში ბრძოლებითა თვისაც.

ქალაქებში საბრძოლველად ტანკები მასობრივად პირველად ესანეთის სამოქალაქო ომში გამოიყენეს, რომელშიც მიღებული გამოცდილების საფუძველზე დაიწყო მუშაობა როგორც ტანკების კონსტრუქციის ელემენტების, ასევე ქალაქ-

ცხინვალში, მოსკოვისა და გარდაცხინვალში ქართველთა დასახლებულ პუნქტებში ტანკების გამოყენება

როგორც უკვე ითქვა, ასეულები, ოცეულები და ასეულები ვერ აწარმოებენ ქალაქში დამოუკიდებლად საბრძოლო მოქმედებებს და იბრძებიან როგორც უფრო დიდი ზომის ქვედანაყოფების ერთ-ერთი სამოქმედო გეგმის ნაწილები.

დასახლებულ პუნქტში ოპერაცია არის საბრძოლო მოქმედებები ისეთ ტრანზიტორიანზე, სადაც არსებობს რამდენიმე კომპაქტურად გახლავებული საცხოვრებელი წერტილები ან სხვა ქალაქური სტრუქტურები, სადაც ჭარბობს ადამიანის აგებული კონსტრუქციები და არის დიდი რაოდენობით ადგილობრივი მცხოვრებლები.

NATO-ს სტრატეგიაში ქალაქის ოპერაციები იგეგმება და ტარდება ბრივად არა ბატალიონის დონეზე. შესაძლებელია ასეულებმა, ოცეულებმა და ასეულებმაც კი აწარმოონ დამოუკიდებლად ბრძოლები, მაგრამ მათი ქმედებები უმეტესწილად იქნება ბატალიონის ამოცანის ნაწილი.

ბრძოლა დასახლებულ პუნქტში გამოირჩევა განსაკუთრებული სირთულით. ერთი მხრით, შენობა-ნაგებობები და ფარეხები და შენობების კარგ საშუალებას იძლევა, მთლიან მხრით კი ამცირებს თვალსაზრისის და ცეცხლის წარმოების არეს, აყვრებს მექანიზებულ და სატანკო კოლონების გადაადგილებას. ქვლები დიდი სისქე საშუალებას იძლევა, გადაკეცილი შენობა საოვრტოეკაციო ნაგებობად, მნიშვნელოვანია ისიც,

თავი მეთაურისათვის ძალზე რთულია იმის ძიებას გაკონტროლება, ქალაქის ბრძოლების დროს მეთაურები იძულებული არიან, გაითვალისწინონ ბრძოლის წარმოებზე ზეგავლენის ქონე უამრავი ფაქტორი: მტრის მონივრობა უამრავი ხელნაწერი დაბრკოლება, მიწინააღმდეგვის აღმოჩენის სირთულე, სამოქალაქო პირების გამო ბრძოლაში ჩაბმის წესები, კემირაგაზმლობის სირთულეები, ზერხები და საშუალებები, დაჭრილი ვეჯუცია, გართულებული საბრძოლო უსრუველიფიის საკითხები (ტვიცა-წამლის,სხვა საბრძოლო მასალების, საწვავის მართლება), ტყვეების ზურგში გადაყვანა და ა.შ.

შენობა-ნაგებობები უმეტეს ძალებს ძალზე უსიფრთხილად გამოიყენებს, ის ბევრად მეტ ძალებს მოითხოვს და უფრო დიდ მსხვერპლს იწვევს, ვიდრე დიარელიეფებ ბრძოლა.

ამიტომაც, თუ აუცილებლობა არ მოითხოვს, ვაობს, თავი აფრიდით ქალაქში ბრძოლას, გვერდით აუფრით მას, დეტოლი ძალები გარედან მის გასაკონტროლებლად და ბლოკირებისათვის, ხოლო ძირითადად ძალებმა გააგრძელონ ოპერაციები სხვა რაიონებში. ასეთი მდგომარის ველზე თვალსაზრისი მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ამერიკელი არმიის ერთ-ერთი შესვლა და მისი გაკონტროლება. ამერიკელებმა გვერდით აუფრეს ველად გამკვრებულ რაიონს და დასახლებულ პუნქტს, დატოვეს მათი ბლოკირებისათვის საჭირო ქვედანაყოფები, ხოლო ძირითადი ძალები სწრაფად აიღეს მთელი ქვეყანა, ალაგ-ალაგ ალაგში მოქცეული ქრაველები დარწმუნდნენ, რომ

წინააღმდეგობას აზრი არ ჰქონდა და იარაღი დაყარეს.

ამიტომაც არის, რომ ქართულ საზოგადოებას დროდადრო ეზღებდა კითხვა, რომ ხომ არ იქნებოდა უმჯობესი 2008 წლის ავგისტოში ჩვეს არმიას ცხინვალის აღწერა მოქცევა და ძირითადი ძალებსგეროკის გვირბის ჩაგვრისასკენ და ჯგუფრაიონის აღებისკენ მიმართა, როგორც ამერიკელებმა გააკეთეს ერთ-ერთი, მაგრამ, აღბათ როკის გვირბის ჩაგვრაზე ავგაციამდებ რუსეთის სრულმასშტაბიან ავგრისას სხვა მიმართულებებში.

განვიხილოთ ის ძირითადი მხრეები, რომლებმაც შეიძლება ვეაიცილოს ქალაქში შესვლა და ბრძოლის წამოწყება. არის რამდენიმე ფაქტორი, რომლებიც დასახლებულ პუნქტში ბრძოლაში ჩაბმას აუცილებელს ხდის:

1. თუ ამოცანით დასმული ობიექტი მდებარეობს დასახლებული პუნქტის მიერთება და ქალაქში შეუსვლელად მისი აღება შეუძლებელია;
2. თუ დასახლებულ პუნქტს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მიმდინარე ამომავალი ოპერაციებისათვის;
3. თუ დასახლებული პუნქტის ირგვლივ არის გადაულახავი ან მთელად გადასალახავი წინააღმდეგობა და ქალაქი გასვლა უფრო ხელსაყრელია;
4. თუ დასახლებული პუნქტის აღეს აუცილებელია პოლიტიკური ან პუნქტიტრალი მნიშვნელო;
5. თუ დასახლებული პუნქტიდან გასნილი ცეცხლი ხელს უშლის და აყვრებს სხვაგან მიმდინარე ოპერაციებს;

თეონი ივავლინი

ში მათი საბრძოლო გამოყენების ტაქტიკის სრულსაყოფად.

ქალაქებსა და დასახლებულ პუნქტებში საბრძოლოდ ტანკების მასობრივი იყენებდნენ მთლიან მსოფლიო ომშიც როგორც მოკავშირეები (სსრკ, ინგლისი, აშშ), ასევე გერმანელებიც. ვაგნსაყოფებით აღსანიშნავია ბერლინის ოპერაცია — ქალაქის იერიშით ასაღებად საბჭოთა კავშირმა 3 სატანკო არმია გამოიყვანა. საბჭოთა გენერალიტეტს მიაჩნდა, რომ ტანკების წყალობით უსწრაფესად მიდგოდა მიზანს და თავიდან აიცილა დიდი დანაკარგი ქვეით ვარში. 1956 წელს საბჭოთა კავშირმა აჯანყებული უნგრეთის დაქაქვარებულ ბუდაპეშტში „სწრაფი დასამკარებლად“ ტანკები შეიყვანა. ქუჩებში მოთარეშე საბჭოთა ტანკებს უნგრელებმა ბენზინითა და სხვა ცეცხლგამრწინი სითხით საყვი ბოთლები დაეყარეს.

მთუვე დიდი დანაკარგის, არც შემდგომში შესწავლილი ტანკების გამოყენება ქალაქებსა და დასახლებულ პუნ-

ქტებში. მთლიან მსოფლიო ომის მიწურულს, ბირთვული იარაღის გამოყენების შემდეგ, სამხედრო თეორიამ იფიქს მთავარი მოსახრებამ, რომ მომავალ ომებში ქალაქებისათვის ბრძოლა აღარ იქნებოდა მნიშვნელოვანი, მაგრამ მთლიან მსოფლიო ომის შემდგომში ლოკალურმა კონფლიქტებმა და ომებმა გააკარტტურა ეს თეორია. ქალაქები იყო და რჩება საბრძოლო მოქმედებების ძირითად ობიექტად, მეტეც, ისინი თვადიციით ბრძოლების ძირითადი რაიონები არიან.

მაინც როგორ იყენებენ ტანკებს ქალაქებში შეტევიით ბრძოლების დროს?

ტანკები შეტევაზე გადასულ ქვეითებს საცეცხლე მხარდაჭერას უწევენ. ისინი ქუჩის ორეფ მხარეს, „ნაძვის ხის“ პრინციპით, ქვეითებთან ერთად ან მათ უკან მიმავალი, ცეცხლს უხსნიან მიწინააღმდეგის საცეცხლე წერტილებს შეზღუდულ დაბალ საროფლებზე და ქვეითების წინხვლას უზრუნველყოფენ. ქუჩის მარჯვენა მხარეს მოქმედი ტანკები ცეცხლს მარცხენა მიმართულებით ხსნიან, ხოლო

მარცხენე მოქმედი ტანკები — მარჯვენა მიმართულებით. უკან მიმავალ ტანკებს ცეცხლით იცავენ წინ მიმავალი და ანაგურეებენ მიწინააღმდეგეებს შენობების მალად საროფლებზე. შენობების საზრევესა და მაღალ საროფლებზე განლაგებული მტრისაგან დასაცავად გამოიყენება სახენიტო თეთისმავალი დანადგარები და ქვეითთა საბრძოლო მანქანები, რომლებიც შეიარაღების მოქმედების ურეტკალური კუთხე დიდი აქვით და ტანკების შეიარაღებისათვის შეზღუდული არ არიან. თუმცა ტანკების გამოყენება საკმაოდ სარისკოა, რადგან საბრძოლო მანქანების ვაგში შედარებით სუსტია, დღია მათი სწრაფად დაზიანების ან განადგურების ალბათობა. სწორედ ასეთი ტაქტიკით დაიწყო ბრძოლა რუსეთის ფედერაციის ძალებმა ჩეჩნეთში, როდესაც ახალი წლის დამეს შევიდნენ ქალაქგროზნოში რამდენიმე მექანიზებულ კოლონით. მაგრამ კარგად ორგანიზებული ტანკსაწინააღმდეგეო თვადიკის მოქმედება. ქალაქში იყო თვადიკის საბოლოო

6. თუ ვაბრებთ თავდაცვით ბრძოლებს და ამის გაცოცხება მიზნითა გამო უფრო ხელსაყრელია დასახლებულ პუნქტში, რომელსაც მტერი გვერდს ვერ ან არ აუვლის.

ქალაქის ბრძოლების თვისებრივი მახასიათებლები

ბრძოლა დასახლებულ პუნქტებში ძლიერ განსხვავდება სხვა პირობებში ბრძოლისაგან. ბრძოლების დროს ქვედანაყოფი შეიძლება გადააწყდეს ისეთ გამოწვევებს, რომლებსაც იშვიათად აწყდება სხვა ტიპის ბრძოლებში. ის თანაბარ პირობებში აყენებს განსხვავებული

შესაძლებლობების მოწინააღმდეგეებს. ქალაქში ვაშლებულია ტექნიკური და საცეცხლე უპირატესობის, მაგალითად, ფიცივის სრული ძალით გამოყენება, რადგან ბრძოლა მიმდინარეობს ახლო მანძილებზე და არის საკუთარი ქვედანაყოფების დზიანების საშიშროება. ქალაქის ბრძოლა არის მეტწილად მცირე ზომის ფეხოსანი ქვედანაყოფების დაპირისპირება, სადაც დიდი მნიშვნელობა აქვს თავად ამ მცირე ზომის ქვედანაყოფების რაოდენობას და ხარისხს. მნიშვნელოვანია აგრეთვე საჭირო შეიარაღების შერჩევა როგორც თავად მებრძოლებისათვის, ასევე მათი ეფექტიანად მხარდაჭერისათვის. ქალაქში ბრძოლა საჭიროებს

კარგად გაწვრთნილ მებრძოლებს, რადგან არასდ ისე არ არის დამოკიდებული ბრძოლის ბედი სარისკო მოქმედებებში ყოველი ჯარისკაცის ინდივიდუალურ გადაწყვეტილებებზე, როგორც ქალაქში ბრძოლის დროს. ქალაქში მებრძოლი ქვედანაყოფის მოქმედება უნდა წარმოადგინოს მასშიმალურად სწრაფად, ზემოქმედებით სიზუსტითა და ჯარისკაცთა საჭიროზე არა უმეტესი რაოდენობის გამოყენებით, ანუ ძალით დაზოგვით. დასახლებულ პუნქტში ყველაზე დიდ საფრთხეს წარმოადგენენ სნაიპერები, ექმბარმტყორცნელები (როგორც ლულისქვეშა, ასევე ტანკსაწინააღმდეგო) და დანადგური ადგილები, რომლებიც შეიძლება შეგვხვდეს მუნიციპალიტეტის შესასვლელში, ფანჯრებში, გასასვლელებში და სხვაგან, სადაც ჯარისკაცს შეიძლება მოუწიოს გასვლა.

ეს კარგად დაგვანახავ ცხინვალისათვის ბრძოლამაც, სადაც ჩვენი ჯარისკაცების დანაკარგის უდიდესი ნაწილი სწორედ მოწინააღმდეგეის სნაიპერებზე მოდის, ხოლო ქალაქში შესული ჩვენი ტანკების ნაწილი ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარსატყორცნებით იქნა აფეთქებული.

თუ ვისაუბრებთ დანადგურ ადგილებზე, მაშინ ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითი შეიძლება გვჩვენოს ბრძოლები იყის. გროზნოში მთლიანად განადგურდა რუსული სპეციალური დანაშაულებების რაზმი (პერმის ომის), რომელმაც შტურმით აიღო ერთ-ერთი შენობა.

პირველი (შიდა) — პრეზიდენტის სასახლის გარშემო 1-1,5 კმ რადიუსში; მცირე (სამუდლო) — პირველი ზღვიდან 1-5 კმ-ის მოშორებით და შესაძლო — ქალაქის გარეუბრებსა და პერამეტრზე გამოყოფილი. ტანკსაწინააღმდეგო მიმართულებებზე ადმაროული იყო ბარაკები, ჩახერგილი ნანგრევებით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი თიქეტებითა მისახელებები კი — დანადგური. ქალაქი დაყოფილი იქნა თავდაცვის სექტორებად, რომლებიც უზრუნველყოფილი იყო იარაღით, საბრძოლო მასალებით, შეიდა კამერტებით, საკვებით და წყლის მარაგით. ფედერალურების ნაწიარევა დაგვიმდო იბერეციასა და ტანკების ქალაქში გამოყენების ამოცანების უქონლობას დაიდი დანაკარგი მოჰყვა. ფედერალისტთა ტანკები ქალაქში შესვლისთანავე სხვადასხვა მზრადი ყუმბარსატყორცნების ცეცხლში მოექცნენ და უმრავლესობა განადგურდა. ტანკსაწინააღმდეგო საშუალებების ეფექტიანად გამოყენების წყალობით გროზნოს ქუჩებში ბრძოლების დროს

ერთი თვის განმავლობაში განადგურდა რუსების დაახლოებით 250 ერთეული ჯავშანტექნიკა, მათ შორის 70 ტანკი, თანაც ისე, რომ აღდგენას აღარც ექვემდებარებოდა, დაზიანებული ჯავშანტექნიკის რაოდენობა კი ბევრად დიდი იყო.

ამ მძიმე ბრძოლებში გამოიკვეთა ტანკების გამოყენების რამდენიმე კრიანტი:

- 1. ორი ტანკი მონაცვლითი გამოდიოდა შენობის კუთხიდან და 3-4ჯერ ისინი დაზვერული საძიანების მიმართულებით, შერე კი უკან სვლით სწრაფად ბრუნდებოდა შენობის უკან. ტანკები მხოლოდ დაკავებულ შენობებს და კარტალებზე სრული კონტროლის მოპოვების შემდეგ იწყებდნენ წინსვლას;
- 2. ტანკები წვეცილდ აბრძოდნენ, პირველ ქვეითებს საცეცხლე მხარდაჭერას უწევდა, მცირე კი იცვლდა პირველს. საბრძოლო მასალების მარაგის ამოწურვის შემთხვევაში, მცირე ტანკი პირველს ბრძოლის ველიდან გამოსვლაში ექმარე-

ბოდა. ტანკების დასაცავად გამოიყენებოდა ქვეითთა საბრძოლო მანქანა (БМП-2) ან თვითმავალი სახმელეთო დანადგარი (3СУ-23-4 ШИЛКА), რომელიც ცეცხლს უხსნიდა მაღალ სართიდან და სახურავებზე განლაგებულ საცეცხლე წერტილებს. დღის განმავლობაში ტანკების წვეცილი 4-ჯერ ასწრებდა საბრძოლო მასალების გახარჯვასა და უწყესას. უსაფრთხოების მიზნით ეკიპაჟები ხშირად იცვლიდნენ საცეცხლე პოზიციებზე გასვლისა და უკან დაბრუნების მარშრუტებს;

3. ტანკები მოწინააღმდეგეებს „კარუსელის“ პრინციპით უტყედნენ. — ტანკების რამდენიმე წვეცილი რაგირავით გამოდიოდა ცეცხლის გახსნის ზოლდებზე და ცეცხლს ხსნიდა. საბრძოლო მასალების გახარჯვისთანავე წვეცილები ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ. ამის წყალობით მოწინააღმდეგე უწყვეტ ცეცხლში იყო მოქცეული. ამგვარი ტაქტიკური იდეების გამოყენებამ გაცილებით შეამცირა

როგორც აღმოჩნდა, ჩვენება ვანგებ დატოვებს ის. მათ ჯერ წინასწარ დანადგარს შენობა და შემდეგ დაიხსნენ უკან. როდესაც რუსების რაზმი მილიანად შევიდა შავთელს, ჩვენება ათაქეთეს ის შენობა და პირწინადად გაანადგურეს ელექტური რუსული ქვედანაყოფი.

ახლა განვახილოთ და ჩამოეთვალოთ, თუ რა ახასიათებს ბრძოლას დასახლებულ პუნქტში:

1) ბრძოლა მცირე ზომის ძველანაყოფის მფარველობის მუშაობაში

ქალაქში მებრძოლი ქვედანაყოფები ძალიან ხშირად აღმოჩნდებიან ხოლმე მხოლოდრეულად, ან ჰერიათა, რომ არაა, რითიც ბრძოლა გადაიქცევა მხოლოდრეულად მოქმედ ქვედანაყოფის ბრძოლად ის სურათი. ამიტომაც ათაქეთეს უნდა შეუძლით ინციატევის გამოჩენა და გადაწყვეტილების მიღება როდესაც საფრთხეა, სამისოდ უნდა ჰქონდეთ სათანადო ცოდნა და გამბედაობა, რათა მათერონ იმ ამოცანის შესრულება ძირითადი ქვედანაყოფისაგან მოწყვეტის შემთხვევაშიც კი. გარდა ამისა, ფრული ჯარისკაცი მხად უნდა იყოს ვითარების ნებისმიერი განვითარებისათვის როგორც ფიზიკურად, ასევე ფსიქოლოგიურად. გაციონებულნი უნდა იქონიან, რა სიტუაციებში შეიძლება აღმოჩნდეს ის ქალაქის პირობებში.

გარდა ამისა, ქალაქში მებრძოლი ქვედანაყოფები მხად უნდა იყვნენ, რომ ჩაატარონ ოპერაციები როგორც ურთ-

ვიტიმობებზე, ასევე ერთმანეთისაგან განცალკევებულ და დაშორებულ რაიონებში. ამ შემთხვევაში, როდესაც რაიონი ბრძოლაში ჩაბმული ნაწილებისა და მათი მხარდამჭერის ელემენტების (ტექნიკა, საწვავი საწარმოები, დაჭირვანი ეკვიპაჟი, საწვითი უზრუნველყოფა და ა. შ.) შერწყმული მოქმედების საშუალებაა იძლევა, მაშინ ხდება ტრადიციული საბრძოლო ფორმაციების ჩამოყალიბება თავისი წინა ხაზით, გამომწვევი ხაზებით ქვედანაყოფების შორის (რაც არის ქვედანაყოფის მოქმედებათა რაიონის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს დაწესებული საზღვრები). ფორმების სიღრმისა და ა. შ. თუ ამის საშუალება არ არის, მაშინ ქვედანაყოფებს შეიძლება მხოლოდრეული პირობებში ბრძოლა მოუხდეთ. ეს კი თავისთავად მოითხოვს ინციატევის, გაბეზულ მოქმედებას, კარგ საინფორმაციო უზრუნველყოფას, კავშირგაბმულობას მტერს ვერაღებებს.

2) არასასურველი ნგრეობისა და მსხვერპლის დიდი აღზარობა

სასურველია, მინიმუმამდე შეცირდეს ინფრასტრუქტურის აუცილებელე მტერი ნგრევა. ეს საჭიროა არა მარტო ჰუმანიტარული მოსახრებებთან გამომდინარე, არამედ იმიტომაც, რომ მდგრადობა წინა თვად შეგუძლება ამ შენობების გამოყენება საკუთარი მიზნებისათვის და მომავალი ოპერაციებში-სათვის.

გარდა ამისა, შეთაურება უნდა შეძლოს ბლანსის პოვნა ამოცანის შესასრულებლად საჭირო ძაღის გამოყენებასა და მის არასასურველ გამამეტებას

შორის, რათა არ იყოს და მკსიმალურად შემცირდეს მსხვერპლი მშვიდობიან მოსახლეობაში. ამისათვის არის დადგენილი ცერეთ წინაგებული ბრძოლაში ჩაბმის წესები, რომლებსაც ვეგლა ჯარისკაცი უნდა იცნობდეს. ამ წესებში ლიბიტრებულია ის შემთხვევები, როდესაც შეიძლება მკსიმალური საცეცხლე ძაღის გამოყენება.

3) შუადა ცვალებადი სიტუაციები

ქალაქში მებრძოლი ოცეულები და ათეულები ხშირად აღმოჩნდებიან ხოლმე უცერად შეცვლილ ვითარებაში, როდესაც თითქოსდა ჩაწინაგებული, სტაბილური ფაზაში გადასული ვითარება თავიდან იფეთქება და ისევ გაათურებული ბრძოლა ვაჩალებდა. შესაძლებელია პირათაც მოხდეს და ცხარე ბრძოლა უცერად ჩაწინაგდეს. ხშირად მოწინააღმდეგე გამოჩნდება იმ მიმართულებებშიან, რომლებიც თითქოს უკვე გაქმუნილი იყო. სწორედ ძალაქი იძლევა იმის საშუალებას, რომ დაიძალო, უხელოა მანვერი გააკეთო და უცერად დაესხა მოწინააღმდეგეს თავს. აქედან გამომდინარე, ქვედანაყოფი ქალაქში ფრულიყვის უნდა იყოს მკსიმალურ მზადყოფინის დინეზე, რათა შეძლოს როგორც თავდაცვითი, ისე შეტევილი ოპერაციების წარმოება. გარდა ამისა, პირადი შემადგენლობა მოწინააღმდეგეზე დაკვირვებით უნდა მიხედეს, აპირებს თუ არა ის ბრძოლის განახლებას.

4) ქალაქში მსხვერპლისა და მსხვერპლის მსხვერპლი

ძალიან მნიშვნელოვანია, როდესაც მსხვერპლი მსხვერპლია. ეს განპირობებულია იმით, რომ გამოცდილმა შე-

თემის ირავლი

ტანკების დანაკარგი შემდგომ ბრძოლებში.

არც საქართველოს შეთარაღებულ ძალებს აურადებიათ თავი ქალაქებზე შეტევისას ტანკების გამოყენებისაგან. 1992 წლის ავგისტინო რუსეთის ჯარების დაგეგმვებამ ახალციხის მე-10 დივიზიის შეთარაღებასთან ერთად საქართველოს შეთარაღებულ ძალებს T-55 მარკის ტანკებიც გაუმოსცა. მანქანები გრძელყოფიან კონსერვაციაზე იყო ნადგობი და საკონტროლო გარბნით შემოქმეებასა და პარამეტრების რეგულირებას საჭიროებდა, მაგრამ ერთნოვლო გვარიანს სატანკო ბატალიონმა 33 ტანკი (სავადაც 2 მანქანა ხეში გადაიტანა) შეუმოწმებლად მიიღო. ტანკები სამტრედიან რეგიონში ჩაიტანეს, ხოლო სამტრედიან სონუმამდე ტანკთაგანი მარბით წაიყენდნ. ტანკების გაუმართაობისა და ეკიპაჟების გამოყენებლობის გამო 31 ტანკიდან სონუმამდე 18-მა ჩააღწია (მცირე წინააღმდეგობის მიუხედავად, ქართულმა ტანკე-

ბმა სწრაფად დაიკვეს ქალაქი, თუმც მას შემდეგ ტანკების ქართული იყარე უმეტესად პოზიციური ბრძოლებში იყენებდნ).

აღბოა, ამის მიზნუ ისიც იყო, რომ მსხვერპლ ქვედანაყოფების საბრძოლო მომადღების პროგრამებში „ქალაქში ბრძოლა“ არც იყო შეტრალი. ამას თან ერთოვდა თვდაცვის მწირი ბიუჯეტი, რომელიც არათუ სატანკო ქვედანაყოფების საბრძოლო მომადღებას, ტანკების საბრძოლო მზადყოფნასაც არ ჰყოფინდა.

2004 წლიდან თვდაცვის ბიუჯეტის განზრდას სატანკო პარკის ზრდაც მოჰყვა, მაგრამ მხოლოდ რადიონებრივად და არა ხარისხობრივად. ეკიპაჟებს ამზადებდნენ ზერეგულ, პირადი შემადგენლობაში თითქმის არ იცოდა ტანკის მოწოდებლობის გამოყენება, საექსპლუატაციო პარამეტრები, ტანკის თავისებურებები როგორც ბრძოლის, ისე სხვადასხვა კლიმატურ პირობებში. არც ტანკთაგანი თვალსაზრისით შეცვლილა რაიმე, საბჭოთა ტანკთაგანი ისევ ერთ ხაზზე გან-

ლაკეული ტანკები უკვე მერამდუნელ უტყდნენ როფილოს პოლიფონზე სამონტებს, რომელთა განლაგება ზეპირად იცოდნენ მექანიზებშიც და არავის უფიქრია, თუ რომელ საყარაულო მძიმარეულზეზე გამოიყენებდნ ტანკებს ასე ვეგლოდა და ასეთ ტანკთაგანი ფრულიყვი ამის დაგვირგნინება იყო 2005 წლის ზაფხულში თოფილის პოლიფონზე გამართული „ფართობის მომადღებაში“ სწავლებებისა და ეკიპაჟების ტანკების მითული პარკის გამოყენებით, სადაც არც ერთი ტანკთაგანი ელემენტზე და იფითი არ დაშუამყურებლა. მეცადინეობები, ძირითადად, მხოლოდ ტანკის მართვასა და სროლაში მატყვებოდა, პროფესიონალიზმის მსხვერპლად ტანკები კი ის იყო, ვინ უცეთესად „დაავირობება“ ტანკს, ვინ გადასატყებოდა საექსპლუატ. „ტრაბიკონს“. სწავლების ბოლის კი განაზიარებული ადლებოა გაიძირა. აზრად არავის მოსულა, შექმნათ სასწავლო ქალაქი, სადაც ქვეთები ჯარების სხვა სახეობებთან ერთად შესწავლიდნენ ქალაქში ბრძოლის წესებს,

ბრძოლა თავდაცვისთვის შეიძლება აირჩიოს კარგად შენიღბული და დაფარული პოზიცია და ასე აჩრდილოს ცვეხლი. შეტევა ძალისათვის კი ძლიან ძვლია აღმოაჩინოს, საიდან ესერის მას მიწინააღმდეგე იმ არს, როდესაც თუთიან მას მიწინააღმდეგე კარგად ხელავს.

ამ სიროულეს გადაწყვეტენ ცხინვალში შესული მეთოქე ბრძავის ჯარისკაცები. მათ უჭირდათ კარგად შენიღბული მიწინააღმდეგის სწაიპერების აღმოჩენა, — სწაიპერებმა ქართველ ჯარისკაცებს მომაკვდინებელი ცვეხლი გაუხსნეს შენობებიდან, ძირითადად, ოთახებიდან. ასო შეხუბრებულ კი არ ჩანს გასროლის დროს წარმოქმნილი ცვეხლის ალი და მიწინააღმდეგის სწაიპერების აღმოჩენაც თითქმის შეუძლებელი გახდა. მიწინააღმდეგის სწაიპერები კი ოთახების სიღრმე-დანაც კარგად ხელაღმდეგ ჩვენს ჯარისკაცებს, რომლებიც დაუფარავდ გასაღვიდებოდნენ და ქუჩებით სწორედ ასეთი ცვეხლი გახდა რამდენიმე ათეული ქართველი ჯარისკაცის დაღუპვის მიზეზი.

ამიტომ ქალაქში მიწყოილ თავდაცვა სჭირდება საგრძობლად ნაკლები ძალა, ვიდრე ველზე, ხოლო ქალაქში შეტევის კი პირიქით — შეადრებით მეტი.

5) კაპშირის სირთულეები.

დასახლებულ პუნქტში ოპერაცია საჭიროებს ცენტრალიზებულ დაგეგმვას, მაგრამ დეცენტრალიზებულ შესრულებას, რის გამოც კრიტიკულ მნიშვნელობას იძენს ფეექტურად მოქმედი ვერტიკალური (მთაურობისაგან ქვედან-აყოლებამდე და პირიქით) და პორიზონტალური (ქვედანაყოფებს შორის) კავ-

შირები. მთაურები უნდა ენდობოდნენ ხელქვეითების იმ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც გამომდინარეობს მათი გაჭირვინილობის დინდან. ქალაქში მებრძოლი ქვედანაყოფის გაჭირვინილობის მაღალი დონე გადაწყვეტი ფაქტორია ოპერაციის შედეგიაზე დასრულებისათვის. ეს გამოცდილება დიდ გავლენას ახდენს აგრეთვე ფეექტუალთა კავშირის დამყარებაზე, რაც ქალაქის პირობებში ძალიან გართულებულია. შენობა-ნაგებობებისა და ელექტროფადამცემი ხაზების მაღალი კონცენტრაცია დასახლებულ პუნქტში ძლიერ ადაბლებს რადიოკავშირის ხარისხს. ხშირად შენიღბვის ყვლები არ ატარებენ რადიოტელეფს. გარდა ამისა, ქვედანაყოფს არცთუ იშვითად ქალაქში უწყვეტ დასაქმება ჯგუფებზე და ამის გამო არ ჰყოფინთ რადიოსადგურები. ამიტომაც მებრძოლებმა შესაძლოა გამოიყენონ ხილული სიგნალები კავშირისათვის, მაგრამ ისინი ც კი ხშირად უეფექტოა დაბრკოლების (ყვლები, ხეები, სკყერები და ასე შემდეგ) სიძრავის გამო, გართულებულია ხმოვანი სიგნალების გამოყენებაც ქალაქში დიდი ხმაურის პირობებში, რის გამოც ჩვენი ხმოვანი სიგნალი შეიძლება ურც იქნეს გარჩეული. ამასაც რომ ითვი დავანებოთ, ხმოვანმა სიგნალმა შეიძლება ჩვენი ადგილსამყოფელი გასცეს.

ამიტომ, სანამ ჩავემბეჭით ქალაქის ბრძოლებში, სასურველია დიდი ყურადღება მიექცეს კავშირის საკითხს, განაღმდეს ყველა პლუს-მინუსა და ამის შემდეგ დაეაგეგმოს კავშირის ძირითად და ალტერნატიული სახეები. ყვე-

ლაზე ხანდა საკაბელო-სატელეფონო კავშირი, განსაკუთრებით ქალაქში თავდავის დროს როგორც კავშირის ძირითადი სახე, ხოლო ქალაქში შეტევათი ოპერაციის დროს საკაბელო-სატელეფონო კავშირი უნდა გამოყენებულ იქნეს როგორც მისი ალტერნატიული სახე. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ქალაქში ადვილად შესაძლებელია კაბელის დაზიანებაც აფეთქებების, მოძრავი ტექნიკისა და სხვა საშუალებებით.

6) სამშობლო პირების ფაქტორი. ადგილობრივ მცხოვრებელთა შეუქმლათ მოახდინონ როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი გეგვლეხა მიმდინარე ოპერაციაზე. მაგალითად, გროზინში ბრძოლების დროს დაიკაოა 50000-ზე მეტი სამოქალაქო პირი, რამაც დიდი გავლენა იქონია რუსეთის საერთაშორისო ავტორიტეტზე. ქალაქში უფრო დიდი ალბათობა სამოქალაქო პირების დიდი დანაკარგის ბრძოლების მაღალი ინტენსიურობის გამო.

7) საბრძოლო მასალის ბაზრადილი ხარჯვა. ქალაქის ბრძოლების დროს იხარება გაცილებით მეტი საბრძოლო მასალა, ვიდრე ცველურებზე. ეს ხდება ბრძოლის შემოკლებული მანძილების, შემცირებული ხედვის, სამხრების გამძრების ძალიან მოკლე პერიოდის, მუდმივი შეტეკებებისა და საცეცხლე მხარდაჭერაზე გაზრდის მოთხოვნის გამო. ყველაზე მეტად იხარება ავტომატური იარაღებისა და ტყვი-

დაამუშავებდნენ ურთიერთქმედების საკითხებს, ტაქტიკური დონის მთაურები კი ისწავლიდნენ ქალაქის პირობებში შერეული ქვედანაყოფების მართვას, სხვადასხვა სახის საცეცხლე საშუალების გამოძახებას, მესხობელ და მიკუთვნილებულ ძალებთან ურთიერთქმედებას. ვერ მოხერხდა პოლიგონების მოძრავი სამიზნე-

ბით აღჭურვა, ოფიცერების მომზადების ხარისხის გაუმჯობესების სანაცვლოდ აკადემიაში გაუმჯობესდა სწავლების 4წლიანი კურსი, ოფიცერების საბეთაური მომზადება, რითაც შეიძლებოდა ერთი ქვედანაყოფის ფარგლებში სხვადასხვა დონის მთაურების აღზრდა.

2008 წლის აგვისტოს იძის დინამიკა

დეტალურად არის აღწერილი გიორგი ყარყარაშვილის წიგნში „ეს ჩვენი სამშობლო იქნის“. სანტერუსი, როგორც მოქმედებდნენ ქართველ ტანკებზე ხინავალში ბრძოლებისას, გათვალისწინებული იყო თუ არა მათი მოქმედების ტაქტიკაში ბოლო ომებისა და ლოკალური კონფლიქტების გამოცდილება. 8 აგვისტოს ცხინვალზე შეტევაში ჩართული იყო ცალკეული სატანკო ბატალიონის ქვედანაყოფები, რომელმაც ტაქტიკური მართვის სწრაფად განახორციელა. უნდა ითქვას, რომ გაცემული სიტყვიერი ოპერატიული ბრძანება გასვლისა და საბრძოლო მოქმედებების შესახებ განსხვავდებოდა ბატალიონში არსებული გეგმისაგან, რამაც გამოიწვია ბატალიონის ნაკლებადეფიციანად გამოყენება. ეს მეტყველებს იმაზე, რომ ოპერატიული და ტაქტიკური გეგმები არ შეესაბამებოდა ერთმანეთს და ქვედანაყოფების მთაურებმა ვერ მოახსრეს თავიანთი გეგმების კორექტირება. ბატალიონის მართვაშიც იყო

„დუბოვია როშაში“ მიტოვებული ქართული ტანკი

ამოქვეყნების ტყეები, ლლესქვემა ვე-
მბარსატორცების ვუმბარები, ხელუქ-
მბარები და ასავექტელი ნეთეთებრი.
ამბრომ ძალიან მინაშენილიანა ბრძო-
ლი ჯგუფებისათვის საბრძოლო მასალის
დროულად მიწოდების ორგანიზება ქალა-
ქის ბრძოლის დროს.

**8) დაბრუნების და დაღუპულთა
გაზრდილი რაოდენობა.** ქალაქის
ბრძოლებში ძალიან იზრდება დაზარალებუ-
ლთა რაოდენობა ჩვეულებრივ ბრძო-
ლებთან შედარებით. ეს გამოწვეულია
ბრძოლის ახლო მანძილით, ხელუქმ-
ბარების დიდი რაოდენობის გამოყ-
ენებით, შენობებიდან წამოსული ნამსხ-
ენეებით, რაკეტებით, მინის ნამსხ-
ენეებით და ა. შ. გარდა ამისა, დაზ-
არალებულთა რაოდენობას ზრდის
არასაბრძოლო დაზარალებ, გამოწვეული
გაფუჭებული საკვებით, რომელსაც
ჯარისკაცები პოულობენ სახლებში,
დაბინძურებული ან განგებ მონაწილე
წყალს, სიცოცხლისათვის საშიში სამ-
რჩევლო მასალებს და სხვ.

**9) საბრძოლო საშუალებ-
ებისათვის უზრუნველყოფის
პრობლემების შესაძლებლობა.**

ეს განპირობებულია ვიწრო ქუჩების,
მოსახლეობის, შენობების სიმრავლით და
ა. შ. საბრძოლო მანქანებს არ შეუძლიათ
ქუჩოების მხარდაჭერის გარეშე ქალაქ-
ში მოქმედება, რადგან ისინი დევნილები
ხვებიან და ადვილდება მათი აფეთქე-
ბა გვერდებიდან და ზევიდან (ცხინვალში).

თემატიკური ინიციატივა

ნარეკები, ბატალიონის მეთაურობას 10
ავჯისტომდე არ ჰქონდა რადიოსატელე-
ფონი კავშირი ხელმძღვანელობასთან,
საბრძოლო ამოცანების მათ უსახავდნენ
მხროლედ სიტყვიერად, მიზილური ტელე-
ფონების მეშვეობით.

8 ავჯისტოს დილის 10 საათზე სა-
ტანკო ბატალიონი ტბეთის ავჯით ცხ-
ინვალში შევიდა და საბრძოლო
პოზიციები დაიკავა მოსკოვისა და ვაგ-
ზლისიანი ქუჩების გადაკვეთაზე, შორე
კოლონამ კი გმირთა და ისაკის ქუჩებ-
ის გადაკვეთაზე. ფაქტობრივად,
დაიკავეს ცხინვალის სამხრეთი და
სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილი. ამ
მონაკვეთზე მოწინააღმდეგის მცირე
წინააღმდეგობის გამო ტანკების დაწ-
აკარვა არ ვიფიქლა. სეკარაულოდ, მო-
წინააღმდეგის გვერდს სწორედ ასეთი იყო
— მცირე წინააღმდეგობით დაეთმო
ქალაქის ერთი ნაწილი და ჩვენი ძალები
კარგად მომზადებულ თავდაცვის ზღუდ-
ესთან გავეყვანა, ჩაყვარა გაქვანურებულ

სამი ტანკი ავჯიფიქსის სწორედ გვერდ-
ვიდან და ზევიდან მაშინ, როდესაც ისინი
ქუჩოების დაცვის გარეშე აღმოჩნდნენ და
მაინც ვეკაცუნად გაგერძელეს დასა-
ხული ამოცანის შესრულება, არ დაიხეს
უკან და გამორულად დაღუპნენ.

**10) სამხარაზოში მდებარე
ლინიები.** ქალაქში მდებარე ძალები
მოქმედებენ სამ განზომილებაში (რასაც
დაწვრილებით ქვემოთ განვიხილავთ). ეს
ნიშნავს იმას, რომ შეტაკება შეიძლება
მოხდეს როგორც მიწის ზედაპირზე, ასევე
მიწის ზევით და მიწისქვეშაში. გარდა
ამისა, შეტაკებები შესაძლებელია გაიმ-
ართოს შენობებში ან მათ გარეთ. მრავალ-
სართულიანი შენობები იძლევა საშუალებ-
ებს შენობების შიგნით სხვადასხვა დონე-
ზე ბრძოლის წარმოებისა.

**11) აპმხმარებელ დაჯგუფებებს
დახმარება.** სანამ ტექნოლოგიური
პროგრესი მოგვეცემს იმის საშუალებას,
რომ ვწარმოთ დახვეწილი მოწინავე ტე-
ქნოლოგიებზე დაყრდნობით, ვერ აუცილებ-
ით ადამიანებისგან ინფორმაციის შე-
გროვებას. მიზიფებული ინფორმაცია შეი-
ძლება აღმოჩნდეს სასიცოცხლოდ აუცი-
ლებელი მიმდინარე ოპერაციისთვის.

**12) სხვადასხვა ტიპის შეიარა-
ღების კომპინირებული გამოყ-
ენება.** დასახლებულ პუნქტში ძალიან
ძვილია გამარჯვება მხოლოდ ქვეითები-
სა და მსუბუქი შეიარაღების მეშვეობით.
სასურველია შეიქმნას ჯგუფები, სადაც
გაერთიანებული იქნებიან ქვეითები (ძო-
რთადად) და მათზე მიმავრებული ინჟინ-
ერი, ჯავშინიანი საბრძოლო მანქანები,
სნაიპერები, ნანდმტორცნელები და სხვა.

ბრძოლაში დამხმარე ძალების მოსე-
ლამდე. პარალელურად, სატანკო
ბატალიონის ტანკები რუსეთის სამშეი-
დობო ძალების „ვერხნი გორილიც“
მიადგნენ. ჩანს მათ მძხნად არ აქვთ
ძალიების ბლოკირება ჰქონდათ რუსი

ასეთი ერთეულების არსებობა სასიცოცხ-
ლოდ აუცილებელია როგორც თავდაცე-
ში მყოფობისთვის, ისე განსაკუთრებულ
ქვეზე მიმავალიათვის.

მაგალითისათვის: ბრიგადის სადაზე-
ერო აოულში შედის ერთი ამფოქტელ-
ინჟინერი, ერთი სნაიპერი, მტრევიან
ფრევევე, ვეუმბარმტორცნელი და
მსოროლები. ასეთი აოული, ფაქტობ-
რივად, უნივერსალური და ძალიან
ექვეტური. კარგი იქნებოდა, ცხინვალის
ბრძოლების დროს ჩვენს ქვეითებს
ოველზე მხოლოდით მიმავრებული
ითიო ინჟინერი და თითო სნაიპერი,
ავრთვე ოველზე მიმავრებული ჯავ-
შინაქნაქნა, რომელიც უზრუნველყოფდა
მათ დაცვას სნაიპერთა ცეცხლისგან და
ჩავხმობდა მათ საცეცხლ წერტილებს.
ფაქტურ, ის კარგ საფარს მისცემდა
ქვეითებს მსუბუქი შეიარაღების ცეცხლის-
აგან და გამომდებოდა დაჭრილთა
ვეყვაციისათვის.

**13) სამომხმარო რაოდენის ოპო-
ლირების გაზრდილი ავჯიფი-
ბლობა.** ქალაქის ბრძოლების დროს
გაზრდილია როგორც ჩვენი, ასევე მტრის
ძალების მოზილურობა, ამიტომ სიტუა-
ცია შეიძლება მომენტალურად შეიცვა-
ლოს და საფრთხე შეუქმნას მიმდინარე
ოპერაციას. სწორედ ამით არის
გამორეული ოპერაციის რაოდენის
ოპოლირების ავჯიფიკაცია.
ამით მოქმედ ძალებს მეცემით ოპერა-
ციისზე კონცენტრირების საშუალებებს.
რათის მხროლირება სულაც არ ნიშნავს
მაინცდამაინც მთელ პერმეტრზე პირა-
დად შემდავრელობის ჩაყენებას. საკმარი-

სამოქმედობო ძალების ცეცხლს
ქაროვლია ტანკებაც ცეცხლთ უზა-
სუხუხ. პირველად გასროლებით განა-
გურდა სათავთოლოდ პუნქტის ყვარ-
ობის საზურვერზე და 3 ერთეული ქვეითი
საბრძოლო მანქანა. პირველი წარმატე-

ცხინვალშია შესახველი — გადასახველითანა
აფეთქებული ქართული ტანკი

სა საკანონო წერილებიდან ეფექტური ცეცხლის შეწყობით გაკონტროლდეს რაიონთან მახლობლის ყველა პოტენციური მიმართულება. შესაძლებელია საჭირო იყოს რაიონის, შენობების, ცალკეული შენობის ან თუნდაც შენობის ერთი ნაწილის მხოლოდობა. ეს აუცილებელია როგორც მიმდინარე შეტყეობა, ასევე თავდაცვითი ოპერაციების დროს.

დიდი მსხვერპლი გამოიწვიონ მოწინააღმდეგის პირად შემადგენლობაში და ამით დაიხიონ მასში პანიკა და შიშო.

სტატიაში გამოყენებულია ფოტოსურათები თავდაცვის სამინისტროს ვებ-გვერდიდან

15) საცეცხლმ მხარდაჭერის ბაზრადილი მინიშნულობა. ქალაქის სტრუქტურა, მისი ქუჩებისა და შენობების სიმრავლე მტერს ცეცხლის ძალზე ეფექტიანად წარმოების საშუალებას აძლევს. აქედან გამომდინარე, სხვა ტიპის საბრძოლო მოქმედებებთან შედარებით იზრდება მიმდინარე ოპერაციებისათვის საცეცხლ მხარდაჭერის აუცილებლობა. ყოველი გადაადგილება სასურველია დაცულ იქნეს დამხმარე ცეცხლით, რომელიც ჩაახშობს მტრის სწრაფების ან სხვა ძალების აქტივობას.

ილია ომხინელი

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

14) სწავიარების რეჟი. ქალაქში ბრძოლების დროს მათ დიდი როლს შესრულება შეუძლიათ. ისინი აწარმოებენ ზუსტ ცეცხლს როგორც ახლო, ისე შორ დისტანციაზე, ქმარებთან ქვედანაყოფებს ამოცანის შესრულებაში. სწორედ მათ ეკისრებათ (სხვებთან ერთად) მტრის დამხმარე ძალების შეჩერება ოპერაციის რაიონის მხოლოდობის დროს. სწავიარები აგრეთვე შეუძლებელი არაა შეტყევაზე გადასული ძალების საცეცხლე მხარდაჭერის დროს, რათა ჩაახშოს მტრის ცეცხლი. ამ ამოცანებთან ერთად სწავიარებს შესაძლებელია დაეკისროთ შორ მანძილზე მეთვალყურეობის ფუნქცია.

როგორც უკვე ვთქვით, სწორედ სწავიარების ცეცხლმა იმსხვერპლა ცხინვალში ჩვენი გარისკაყების დიდი ნაწილი. თუ საქართველოს ქალაქებს თბილისის ან სხვა ქართული ქალაქების დაცვა რუსული მიზნისაგან, ჩვენს სწავიარებს შეუძლიათ უდღესი როლი ითამაშონ მტრის ძალების განადგურებასა და დემორალიზებში. ჩვენს შეარაღებულ ძალებს დღეს ჰყავს საკმაო რაოდენობის კვალიფიციური სწავიარები, შეარაღებუნი კი აქვთ მაღალი ხარისხის სწავიარული შაშხანები, რათა

ბით გათამაშებულ ტანკებს, ეტვიობა, ძალიან მიუხელოდნენ მოწინააღმდეგეს და ყუმბარასატყორცის ცეცხლით ერთი ტანკი დაზიანდა, დანარჩენებმა კი მიუფრთხილეს მანძილზე დაიხიეს და განაგრძეს სროლა „ვერხნი გოროლიკის“ ავტოპარკის სროლ განადგურებამდე. საფარადღებ, ტანკები აბეც ქვეითების გარეშე მოქმედებდნენ, რამაც საშუალება მისცა მოწინააღმდეგეს ყუმბარასატყორცული გაუნადგურებინა ერთი ტანკი.

უნდა ითქვას, რომ ცალკეული სტანკო ბატალიონში შტატით გათავალისწინებული იყო ერთი მექანიზებული ასეული, რომლის ქვეითებსაც ტანკებთან ერთად უნდა ეთქმებოდათ, მაგრამ ამ დროს ქვეითები სულ სხვა დავალებებს ასრულებდნენ: იცავდნენ მიმობარაკების ობიექტებსა და ტერაბდნენ ლოკისტიკურ ოპერაციებს. მართალია, ქალაქზე შეტყეობის საწყის ეტაპზე ქართულმა ტანკებმა უნდა ნაკარგოდ მიადნენ ქალაქის ცენტრამდე, სტანკო ქვედანაყოფები მოქმედებდნენ დამოუკიდებლად,

ქვეითებთან ურთიერთქმედების გარეშე და არ ჰქონდათ დასმული კონკრეტული ამოცანები, თუ რომელი მიმართულებით რომელ ქვეით ქვედანაყოფთან ერთად უნდა ეთქმებოდათ და რა ამოცანა შეესრულებინათ ჩვენს მეტრობლებს არ ჰქონდათ ქალაქის გეგმები, რათა დაედგინათ კონკრეტულად რა ადგილებზე იყვნენ ტანკები. ურთიერთქმედების არარსებობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ 14 საათიდან, „ლოგოზია როშას“ დაბომბვის შემდეგ, ქართულმა ქვედანაყოფებმა დატოვეს ცხინვალის და ნიქოზისაკენ, თუ-შვერის რაიონებში დაიხიეს, ხოლო ტანკები, რომლებიც გზაჯვარედინებს აკონტროლებდნენ, ქვეითების მხარდაჭერის გარეშე დაჩნდნენ. ლოკაციკრა იქნება კითხვა: თუ ქვეითების უბრძანებელი პოზიციების დატოვება, რატომ არ უბრძანეს იგივე სტანკო ქვედანაყოფებს? ალბათ იმიტომ, რომ ქვეითები და ტანკისტები ცალკეულ მოქმედებდნენ, არა-და ტანკები ქალაქში ქვეითების დასაცავად გამოიყენება, ისინი მიმართული

შემდეგ ნომერში იხილავთ:

- * ქალაქში ბრძოლის საფუძვლები;
- * ქალაქის ბრძოლისთვის აღჭურვილობის შერჩევა;
- * გარისკაყების შემართებისა და კე-შირებული პრობლემები;
- * ურთიერთდაზიანების ითვის დცილება;
- * ქალაქის ბრძოლების ზოგადი ანალიზი;

თქვის ირკველი

არაა კონკრეტულ ქვედანაყოფს და მის ქვედანაყოფის მეთაურს ექვემდებარებიან.

ბუნებრივია, ქვეითების მხარდაჭერის გარეშე დარჩენილი ტანკების განადგურება მოწინააღმდეგეისათვის ადარ წარმოადგენდა პრობლემას. მოსკოვისა და ვაგულისპირა ქუჩების გადაკვეთაზე განადგურდა 3 ქართული ტანკი, გმბრთა და ისაკის ქუჩების გადაკვეთაზე კი — 2. „ლოგოზია როშას“ დაბომბვისას მიტოვებული ტანკები მოწინააღმდეგე მოგვიანებით აღმოაჩინა და განადგურა. ამის შემდეგ ცხინვალზე შეტყეობა ყველა შესვლელაში მარცხით დამთავრდა და ქართულებმა უკან დახევა დაიწყეს.

P.S. იმ დროს, როდესაც ბევრმა ქვედანაყოფმა საბრძოლო ტექნიკა ხეცებსა და ტრეკებს გადაშალა, რამდენიმე სტანკო ქვედანაყოფმა ტანკები მათგან და მტერს ჩაუგლი ხელი.

პულიკონიკა
მამუკა ლომსაძე

ბანაკების წაღების ისტორია განხორცილა...

2008 წლის აგვისტოსში რუსმა აგრესორებმა საქართველოს ოკუპირებული რაიონებიდან უნიტარზებთან, სარეცხ საშუალებებთან, კომპიუტერებთან, ავეჯსა და სამოქალაქო დანიშნულების სხვა საგნებთან ერთად ქართული არმიის დიდადლი სამხედრო ტექნიკა და შეიარაღება გაზიდეს.

რუსეთის ჩრდილო კავკასიის სამხედრო ოლქის 58-ე არმიის მაროდირებმა შეტი გაქაჩებით გააგრძელეს ბოლშევიკების მე-11 არმიის დაწყებული საქმე. ორიგინალსაც საფუძველი მორეულ 1921 წელს ჩაყარა.

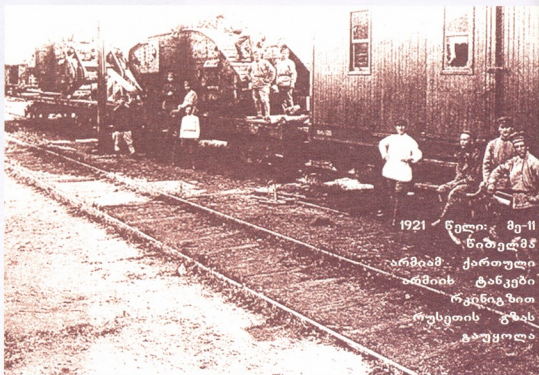
1921 წლის 16 თებერვალს მე-11 წითელი არმიის ქვედანაყოფები გამოეჩინათ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ტერიტორიაზე აზერბაიჯანის მხრიდან, ფოილისა და წითელი ხიდების გამოვლით შემოვიდნენ და თბილისისაკენ წამოვიდნენ.

ბოლშევიკების განკარგულებაში ქვეით და საკავალერიო ნაწილებთან ერთად საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ჯავშანძალები იყო: მე-2 ავტოსატანკო რაზმი (ოთხი ტანკო MK V), 55-ე ავტოჯავშანრაზმი (4 ჯავშანტოპობილი) და 5 ჯავშანმატარებელი.

ტანკები სადგურ ად-თაღლიასთან გადმოიტვირთა და 78-ე მსროლელ პოლკს დაექვემდებარა.

მწინააღმდეგვის პირველი შეტევების მოგონება ქართულმა არმიამ მოახერხა, მაგრამ ძალების გადაჯგუფების შემდეგ ბოლშევიკებმა 24 თებერვალს მეორე უფრო ძლიერი შეტევა განუთარეს.

მე-2 რაზმის სამი ტანკი B-5, B-9 და „ჩიმი დამი“ რკინიგზის ხაზის პარალელურად მოძრაობდა. ქართული ჯავშანბე-

1921 წელი: მე-11 წითელმა არმიამ ქართული არმიის ტანკები რკინიგზით რუსეთის ტახს გამოუგოლა

ჩვენში დონში: მიმდებარე ტანკის MkV-ის გამოშვება ბრიტანულმა ფირმა **Metropolitan Carriage-მ** 1918 წლის მაისში დაიწყო და ომის ბოლომდე 400 ცალი დაამზადა.

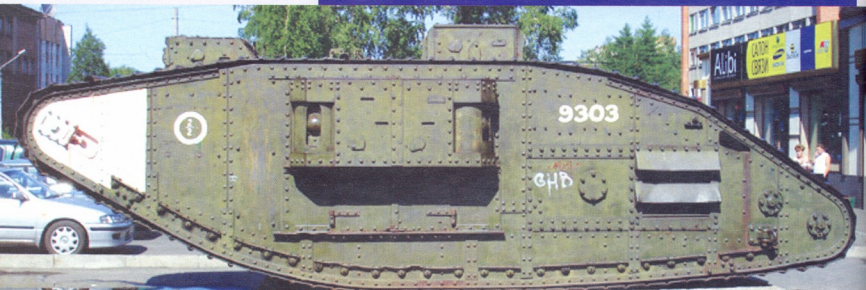
MkV-ზე სპეციალურად ტანკისათვის შექმნილი პენრი რიკარდოს კონსტრუქციის 150-ცხენისძალიანი კარბოურატორიანი ძრავა იყო დაყენებული, რომელსაც ფირმა **Engine Patents Ltd** უშვებდა. ამის გამო ტანკს სახელი „რიკარდო“ შემოიწა და წითელი არმიის შეიარაღებაში 1930 წლამდე დარჩა.

„მაშალი“ ტანკის წონა 29 ტონა იყო და შეიარაღება ორი 57 მმ-იანი **Hotchkiss**-ის ქვეშეხისა და ოთხი 8 მმ-იანი **Hotchkiss**-ის ტყვიამფრქვევისაგან შედგებოდა.

„დედალი“ წონა 28 ტონას აღწევდა და ხუთი 7,7 მმ-იანი **Vickers**-ისა და ერთი 8 მმ-იანი **Hotchkiss**-ის ტყვიამფრქვევი ჰქონდა.

ტანკის მაქსიმალური სიქაჩე საათში 8 კმ-ს, სვლის მარაგი კი 72 კილომეტრს შეადგენდა. ვეიბაჟი 8 კაცს ითვლიდა.

იყო ნელმავალი, კონსტრუქციულად დაუხვეწივი და ბრძოლაში არასაიმედო ტანკი და ეკიპაჟისაგან გამოცდილებასთან ერთად კარგ გამოქვამასაც მოითხოვდა. კორპუსის შეგნით ჰაერი 50 გრადუსზე მეტად ცხელდებოდა, ხოლო ძრავას გამოზაბოლქვისა და ჭურვების სროლის შედეგად გამოყოფილი გაზები ტანკის სტრუქტურისათვის აუტანელ პირობებს ქმნიდა.

1921 წელს საქართველოს არმიამ ასეთი ტანკების გამოყენება ვერ შეძლო

2008 წლის აგვისტო: ქართული „პირინი“ და „დანა“ მოსკოვში საგამოფენოდ მიჰყავთ

42843755

2008 წლის აგვისტო: კიდევ ერთი საგამოფენო ექსპონატი ქართული არმიის საზენიტო დანადგარი „ოსა“

ტომობილი შეტყვის შეჩერებას შეეცადა, მაგრამ რუსული ტანკების ცეცხლმა ამის საშუალება არ მისცა.

ნათილუდის ახლის „ე ჩიომ დღლოს“ ეკაპაჟმა ტანკის მართვას თავი ვერ გაართვა და ოცმეტრან ხეში ჩაიჩეხა, ორმა კი ნათილულამდე მიღწევა მოახერხა.

თბილისში მე-11 არმია შემოვიდა და ნათილუდის სადგურამდე რამდენიმეკილომეტრებიან მარშის დროს გამოჩნდილი „გმობიზსა“ და „ამაღობისაივის“ რამ-

დენიმე ტანკისტი წითელი დროშის ორდენით დაჯილდოვდა.

ორი ტანკი ქართულ არმიასაც ჰყავდა. ტანკები ყირიმში ურანგელის არმიისათვის იყო განკუთვნილი, რომელსაც ინგლისელები აიარაღითა და სამხედრო ტექნიკით უხვად ამარაგებდნენ და ტვირთის ერთი ნაწილი ბათუმის გავლით იგზავნიდნენ.

ურანგელის ომ დროისათვის საქმიოდ მრავალრიცხოვანი ჯგუფანძალები ოთხი სატანკო რაზმისა (12 ბრიტანული MKV და

8 MkA) და სატანკო დივიზიონისაგან (ორი ფრანგული FT 17) შედგებოდა.

როგორც ჩანს, ქართველებმა ტანკები ბათუმში შეაძინეს და დატოვება მოინდომეს, ხოლო საერთო ენა რუსეთის არმიის კაპიტან ზოლოტაროვიან 4 მილიონ მანეთად გამოიხანა. კაპიტანს — ფული, ხოლო ქართულ არმიას ყირიმში გასაგზავნი 2 ტანკი და სატვირთო მანქანის 4 საბურავი დარჩა.

ტანკების დაკარგვით შემოვიტეულმა საქართველოში ინგლისის ეფნმა უორდროპმა 1920 წლის აპრილში საგარეო საქმეთა მინისტრ გვედუკორს ნოტიო მითხარა და ტვირთის უკან დაბრუნება მოითხოვა, მაგრამ თხოვნა არ დაკმაყოფილდა.

1921 წლის თებერვალში ქართულმა არმიამ ტანკების გამოყენება ვერ შეძლო და ორივე რუსებს დარჩა. 1921 წლის 20 მარტს მე-11 არმიის ჯგუფანძალების უფროსმა ზენმა საქართველოს სამხედრო-სახლგო კომისარს მამბარა, სადაც ის წერდა: „თბილისის სადგურის სახელისწილგეში ნათივანა ნაწილობრივად დამოილი და ბუერი დეტალის ამქონე დიდი ინგლისური ტანკი MKV N9330. ტანკი აიწყო და პლატფორმაზე დაიღო. ტანკის შეკვება მხოლოდ ცენტრში — დიდი ქარხნის საშუალებებით არის შესაძლებელი. ვთხოვთ, მომცეთ ტანკის მოსკოვში გაგზავნის ნებართვა, როგორც რუსეთის ფედერაციის რესპუბლიკისათვის საქართველოს მთავრობის საჩუქარი“. შიორე ტანკის N9446-ის შესახებ ამხანაგი ზენი მამბაროვში არიფერს წერს.

აგვისტოს ომის დროს კი მე-11 არმიის გამოცდილებაზე გამოზრდილმა რუსმა ოფიცრებმა განსაკუთრებულად იფიჩადეს და მოსკოვში ქართული არმიის ჯგუფანტექნიკის ათეულობით ერთეული გაგზავნეს.

თეშურ ჩაჩანიძე

2008 წლის აგვისტო: რუსეთში გასატანად მომზადებული ქართული არმიის ტანკები

სამხარეთველოს
კარაბაინდის
მოსკოვში
ბიბლიოთეკა

კავკასიური მოვლენები

ბოლო დროს სხვადასხვა შემთხვევათა გამო აზერბაიჯანის არმიის მსხვერპლმა მოიმატა

აზერბაიჯანი

● 25 თებერვალს თვდაცვის მინისტრმა, გენერალ-პოლკოვნიკმა საფარ აბიევმა საფრანგეთის ელჩთან შეხვედრაზე მთიანი ყარაბაღის საკითხი განიხილა და აღნიშნა, რომ მოლაპარაკების 15-მა წელმა ნაყოფი არ გამოიღო. მინისტრის განმარტებით, აზერბაიჯანი კიდევ 15 წელი ვერ მოიცდის და ახლა ყველაფერს იმი გადწყვეტს, რომლის საფრთხე სულ უფრო ახლოს არის. „თუ ოკუპანტი სომხეთი აზერბაიჯანის მიწებს არ გაათავისუფლებს, მაშინ სამხრეთ კავკასიაში დიდი ომი გარდაუვალი იქნება“, — დასძინა გენერალმა აბიევმა.

● 1-ელი მარტიდან თურქეთის შეიარაღებული ძალების პოლკოვნიკი უნალ ოღემაში თვდაცვის მინისტრის მრჩეულად დაინიშნა და ამ მოვალეობას 6 თვე შეასრულებს. ახალ თანამდებობაზე დაინიშნამდე პოლკოვნიკი ოღემაში ჟანდარმერიის პოლკს მეთაურობდა.

● 3 მარტს, დაახლოებით 17 საათზე, შამქორის რაიონში სასწავლო ფუნის დროს სამხედრო-საჰაერო ძალების მოიეროშე Cy-25 ჩამოვარდა. მფრინავი ფიქლად ელმან ოღლეუ მამედლი დაიღუპა. ეს რიგითი მეოთხე მოიეროშეა, რომელიც დამოუკიდებელი

ბის წლებში საჰაერო ძალებმა დაკარგა. პირველი Cy-25 სომხეთის არმიის საზენიტო საშუალებებმა 1992 წლის 13 თნის ჩამოვადეს, მაშინ ლეიტენანტი ვაგიფ ყურბანოვი დაიღუპა. მეორე Cy-25 სომხებმა შუმის რაიონში, სოფელ მალაბეილიან 1992 წლის 10 ოქტომბერს ჩამოვადეს. მფრინავმა კატაპულტირება მოასწრო, მაგრამ პარაშუტი არ გაიხსნა და დაიღუპა. მესამე მოიეროშე სომხებმა 1994 წლის 23 აპრილს გაანადგურეს, მაგრამ მფრინავი გადარჩა.

● აზერბაიჯანის შეიარაღებულ ძალებში გახშირდა საგანგებო შემთხვევები, რომელთაც სამხედრო მოსამსახურეთა დაღუპვა მოჰყვა. 24 თებერვალს

სამხედრო-საჰაერო ძალების ჯარისკაცმა იარაღის დაუდევრად მოხმარების გამო ერთი ჯარისკაცი მოკლა; 26 თებერვალს შინაგანი ჯარების საზენიტო ავტომობილი სამეზავრო ავტობუსს დაეჯახა, დაიღუპა ერთი ჯარისკაცი დარვა დაშავდა; 1-ელ მარტს გორანის რაიონში ერთ-ერთი სამხედრო ნაწილის ჯარისკაცმა თავი ჩამოიხრჩა; 3 მარტს სამხედრო თვითმფრინავი ჩამოვარდა და მფრინავი დაიღუპა; 4 მარტს თვდაცვის სამინისტროს ერთ-ერთ სამხედრო ნაწილში იარაღთან გაუფრთხილებელი მიპერობით ერთმა ჯარისკაცმა მეორე მოკლა; 9 მარტს თაყუხის რაიონში ერთმა ჯარისკაცმა მეორე ავტომატური იარაღით მოკლა.

● შინაგანი ჯარების სარდლის, გენერალ-ლეიტენანტ ზაქირ პასანივის თქმით, შინაგანმა ჯარებმა ვალდებულება შეასრულეს და საუკეთესოდ აღჭურვილი სამშვიდობო ბატალიონი აღმოაჩინეს, რომელიც სამშვიდობო ოპერაციებში მონაწილეობისათვის შვად არის.

● გაიზარდა ევროპთან ავლანეთში აზერბაიჯანის გავლით TRACECA-ს სატრანსპორტო დერეფნით გადაზიდული ტვირთის მოცულობა. კასპის ზღვის ხანოისნოს უფროსის აიდან ბაშპოროვის თქმით, ორი სატვირთო გემი აზერბაიჯანსა და ყაზახეთს შორის თვეში 15-20 რეისს ასრულებს, თითოეულს 100 კონტეინერზე მეტი გადააქვს. გასულ წლის მარტში ბაქოში TRACECA-ს ქვეყნებმა ფოთი-ბაქო-აქთაუ-უზბეკეთი-ავღანეთის მარშრუტით ავღანეთისათვის საჭირო ჰუმანიტარული ტვირთის მოცულობის გაზრდა გადაწყვიტეს.

ფოთის პორტის გავლით ავღანეთისათვის ჰუმანიტარული ტვირთის რაოდენობამ მოიმატა

პიროსილვა...

ჩრდილო კავკასია

ყარაბაღში ცეცხლის შეწყვეტის რეჟიმის დარღვევის მსხვერპლი

სომხეთი

● ავღანეთში ISAF-ის ოპერაციაში მონაწილე სომხური სამშვიდობო კონტინგენტის ხელმძღვანელობის მოქმედებას გერმანიის სარდლობამ ძალადი შეფასება მისცა. სომხური კონტინგენტი ქალაქ ყუნდუზის აეროპორტსა და მიმდებარე ტერიტორიას იცავს. სომეხმა სამხედროებმა დამატებით დონისძიებათა გატარებით აეროპორტის უსაფრთხოება გააუმჯობესეს.

● სომხეთის ოჯდაცვის მინისტრმა სეირან ოგანიანმა უარყო ზოგიერთი საინფორმაციო საშუალებით გავრცელებული ცნობა, რომ ქვეყნის საზღვრებთან დაძაბული ვითარება, ოჯდაცვის სამინისტროს პრესსამსახურის თქმით, ზოგიერთი საინფორმაციო საშუალება მკითხველის წინაშე ბოროტად იყენებს და „კარგად ინფორმირებულ წყაროებზე“ დაყრდნობით არასწორ ინფორმაციას ავრცელებს. რამდენიმე ხნის წინ გავრცელდა ცნობა, რომ სომხეთის ოჯზე სხვა ქვეყნის ავიაგამანადგურებლებმა გადაუფრინეს, არმია საბრძოლო მზადყოფნაშია და ა.შ.

● 2 მარტს აზერბაიჯან-სომხეთის საზღვარზე, თაუშის რაიონის სოფელ ჩინართან ცეცხლის შეწყვეტის რეჟიმის დარღვევის გამო სომხეთის არმიის სა-

კონტრაქტო სამსახურის 29 წლის უმცროსი სერჟანტი სარგის კოსკანიანი დაიღუპა. აზერბაიჯანის ოჯდაცვის სამინისტრომ ამ შემთხვევასთან კავშირი უარყო და განაცხადა, რომ სერჟანტი სომეხ სამხედროებს შორის ორმხრივი სროლის დროს დაიღუპა.

● 2009 წლის 5 თვის დაღესტნის შინაგან საქმეთა მინისტრ ადიღეგერეა მაკოშელტაგირივის მკვლელობაში ექვმიტანილები სოფელ ბოთიონში დისლოცირებული ჩრდილო კავკასიის სამხედრო ოლქის 33-ე სამოიშროლო ბრიგადის სამხედრო მოსამსახურეები აღმოჩნდნენ. ლეიტენანტ ანდრეი რიაზანოვის მიკვლევა ბალისტიკური ექსპერტის მიხედვით, რომელმაც ცხადყო, რომ მკვლელობა უხმაურო სროლის ერთმატი Bar-ი გამოიყენა. გამოძიებამ ავტომატის მფლობელი დაადგინა და მან დანაშაული აღიარა. დაკავებული ბრიგადის ორი პრაპორშნიკიც.

კონფლიქტური რეგიონები

ავღანეთი

● სოხუმის სეპარატისტული რეჟიმის პრეზიდენტ სერგეი ბაღაფშის 24 თებერვლის განკარგულებით ოჯდაცვის მინისტრად გენერალ-პოლკოვნიკი მირაბ ჭეშმაია, სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის უფროსად კი ასლან ბჟანია დანიშნენ.

ცხინვალის რეგიონი

● თებერვლის ბოლოს სეპარატისტთა მე-7 მოტოშროლოელი ბატალიონის ბაზაში ჩატარდა რუსეთისგან საბრძოლო და ტექნიკური მომზადება-მეცადინეობა.

ჩრდილო კავკასიაში სამხედროებმა დამანავეთიან სამყაროსთან საფრთხე ენა გამოანახეს

„ალკოლიზინი“ სსოპრება გზანჯველი ნაბახუსევის გარეშე!

პრეპარატს ანალოგი არ გააჩნია!

სამკურნალო პრეპარატი „ალკოლიზინი“ დამზადებულია ცოლო-ტიურად სუფთა მცენარეებისაგან. მისი ძირითადი შემადგენლობაა: შვიდ ბოლოკის თესვადილი პარკი, გამობდილი წყალი და კალციუმის სორბიტი.

„ალკოლიზინი“ აქტიურებს სისხლში ალკოჰოლის და შლის პროცესს სისხლში ალკოჰოლის დამშლელი ღვიძლის ფერმენტების წარმოქმნის გააქტიურების გზით.

პრეპარატის შექმნა შევდილით GPC-ს, ნოვოფრანს და სხვა ავთორიტეტში. გაიცემა რეცეპტის გარეშე გვერდითი მოხსენებით და უპროვებებით არ გააჩნია.

ოფისის მისამართი: რუსთაველის გამზირი №28, მე-3 სართული; ტელ: 990014

საპრეპარატო სასმლის მიღების შემდგომ, მჭირე დღეს, უსაიმუნო ბეჭის გაგრძნობა თვის. ეს სახედაურია წინადასრული დროსტარებისა, რასაც ალკოჰოლის ბორტად გამოყენება შეიძლება.

თუ გადამტეხულმა სმამ მოგიწიათ და ორგანიზმში ალკოჰოლით გადატვირთვა, შესაძლოა, მჭირე დღისა ნაბახუსევის სინდრომმა შეგაწუხოს. რა არის ნაბახუსევი, როგორ დავაღწიოთ თავი და რა მოვიმოქმედოთ, რომ ნაკლებად შეტყვევულად გადავალხოთ იგი?

ნუგზარ ვივლიძე, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტის ფარმაკოლოგიური სამსახურების კვლევის ცენტრის ხელმძღვანელი: — მედიცინის წამლების სახით აქვს საშუალება, რომელიც შეუძლიათ შეამსუფუქონ ნაბახუსევის სინდრომი, მაგრამ რა უშუალება მოუარსა და ვველაზე საშუალო, — ალკოჰოლის ჭრბაბად მიღებით გამოწვეულ ღვიძლის დაზიანებას?! ამ

შესთხვევაში „ალკოლიზინი“ ხსნა, ის არა მარტო გაგათვისებულვებ ნაბახუსევის სინდრომსაგან, არამედ დაიცავს თქვენს ღვიძლსაც.

— როგორ იცავს „ალკოლიზინი“ ღვიძლს, რა ცელებლებზე ხდება ორგანიზმში მისი გამოყენებისას?

— „ალკოლიზინი“ აძლიერებს ალკოჰოლის დამშლელი ფერმენტების — ალკოჰოლდეჰიდროგენაზის და ალკოჰოლდეჰიდროგენაზის აქტიუობას, რომელიც თავის მხრე, ხელს უწყობს და აჩქარებს ორგანიზმში ალკოჰოლის ბოლომდე დამლას. ისე, რომ ალკოჰოლი ვერ ასწრებს ღვიძლზე და სხვა ორგანოებზე შეტყვევებას. ანუ „ალკოლიზინის“ დახმარებით შევდილიათ თავიდან ავიცილოთ ნაბახუსევის სინდრომი, დაცვათ ღვიძლი და სხვა ორგანოები ალკოჰოლური გადაგავრებისაგან და შეამცირეთ ითრის ხარისხი.

— როგორ მიაგებით ამ პრეპარატის შემადგენლობას და მის დანიშნულებას?

— ეს არის ძველ ქართულ რეცეპტზე დაფუძნებული პრეპარატი, რომელიც ღვიძლის რაიონიდან მოგაწოდებს, ხოლო ღვიძლის კომპანია „ნეოსანს“ დააფინანსა. თუ დაპირველად რეცეპტს სულ სხვა დანიშნულება ჰქონდა, ჩვენ ვიცოდით, რომ იგი გამოიყენებოდა სახის კანის ელასტიურობის აღსადგენად და ნაიჭების გასაქრობად, მარტოების დაგროვებისა და მამაკაცი პოტიენციისა და ქაქ-შობილური პრიბლემების სამკურნალოდ. თუმცა როგორც ექსპერიმენტმა და კლინიკურმა აპრობაციამ ცხადყო, „ალკოლიზინი“ 6-7-ჯერ ააქტიურებს იმ ფერმენტების წარმოქმნას, რომლებიც ალკოჰოლის დამლას უწყობს ხელს. სხვა მნიშვნელებებით კვლევის გაგრძელება დიდ თანხებს მოითხოვდა, ამიტომ მიღებულ შედეგს დავჯერდით.

— ბატონო ნუგზარ, თუ არსებობს სტატისტიკა, ქართველი მამაკაცების რა

რაოდენობას აწუხებს ნაბახუსევის სინდრომი და რა იწვევს მას?

— ნაბახუსევის სინდრომი აწუხებს მათ, ვისაც ორგანიზმში ზემოაღნიშნული ფერმენტების ნაკლებობა აქვს. გამოწვეულია ქართველი მამაკაცების 35-40% ამ მხრე პრიბლემატური.

არანა ერთი, რომლებსაც ეს ფერმენტები საერთოდ არ გააჩნიათ. მაგალითად, ჩინელები და ინდელები, ამიტომ მათ ალკოჰოლის სრული აუტანლობა აღინიშნება.

— როგორია მისი გამოყენების წესი?

— საკმაოდ ორიგინალური და მინახერტულია. „ალკოლიზინი“ თითქმის უსუნო სითხეა, რომელიც უნდა შეისხურეთ შუბლის, ღლებსა და ყუბის მდებარეობაში და ხელის გულებით შეუხილოთ.

არსებობს „ალკოლიზინის“ გამოყენების ორგანიზაციები:

პირველი — ნაბახუსევის სინდრომის, ალკოჰოლის ორგანიზმზე უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილებით და შევარებით სწრაფად გამოკონტროლების მიზნით გამოიყენეთ იგი უშუალოდ ალკოჰოლის მიღების წინ და მჭირე დილით.

მეორე — მკურნალობის შედეგის მისაღწევად, ალკოჰოლის მიღებისაგან დამოუკიდებლად შეისხურეთ „ალკოლიზინი“ ორი კვირის განმავლობაში ყოველდღე ძილის წინ, რის შემდეგაც დაახლოებით სამი თვის განმავლობაში თავისუფალი იქნებით ალკოჰოლისგან გამოწვეული გართულებისაგან.

ორვე შემთხვევაში „ალკოლიზინი“ სახეურ შეტყვევება უნდა მოხდეს სამეჯრადად, ერთი წუთის შუაღვლით.

მიღების წინ გაეცანიო ინსტრუქციას, გვერდითი მოხსენების შეტყვევებულვით ინფორმაციის მისაღებად დასაბრტოთ ექიმს.

საქართველოს საგარეო დაზვერვა

მითი და ხეაღობა

(გაგრძელება)

1922-1991 წლებში საბჭოთა დაზვერვის კოლეგების მიერ დიკტიდორებულ ემიგრანტებსა და გაქცეული საბჭოთა მოქალაქეების (სპეცსამსახურების თანამშრომლების, მენეჯერების, სპორტისა და კულტურის მოღვაწეების და ა.შ.) ძალზე ბევრი შემთხვევა (ორნაღ უკრაინელი პარტიზანების სტეპან ბანდერასა და ლევ რებეტის, საბჭოთა პრეტორიარდის ალექსანდრე გალინის მკვლელობა) უკვე გააანალიზებ და ცნობილია მითიზაციისთვის.

1992 წლიდან, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, რუსეთის სპეცსამსახურები „დირსულად“ აგრძელებენ „ჩეკა-ოგპა-ფ-ნკვდ-მგ-კავგეს“-ტრადიციას — უცხოეთში გადახვეწილი პოლიტიკური ოპორტუნისტების ფიზიკური ლიკვიდაციის (მათ შორის ყველაზე რეზინანსული ინდარბიებისა და ლიტვინოვს მკვლელობა იყო, რომელია შესახებაც წყნე უკვე ვწერდით) ოპერაციებს.

საბჭოთა სპეცსამსახურების ჩატარებული სალიკვიდაციო ოპერაციების (ანუ აქციების, როგორც საბჭოთა დიქტატორი იოსებ სტალინი უწოდებდა) მრავალი ფაქტი უკვე ისტორიის სამხეგროზეა გამოტანილი, თუკი გაცილებით ბევრი (ვაითმად ავტოაჰარია, უბერული შემთხვევა, გულის უკმარისობა, გაზით გაგუღდა და ა.შ.) აქცია, რომელსაც ცნობილი თუ უცნობი პირები შექრინენ, კვლავ რუსეთის საგარეო დაზვერვის არქივებშია და დღის სინათლეს ელის.

ამ ეტაპზე ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა საბჭოთა სპეცსამსახურების ის სპეცოპერაციები, რომლებიც 1921

წლის შემდეგ სამშობლოში დარჩენილი საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლი პარტიზანების და უცხოეთში აქტიურად მოქმედი ქართული ემიგრაციის ლიდერების წინააღმდეგ იყო დაგეგმილი და ჩატარებული.

1922 წლიდან ამ სპეცოპერაციებში მონაწილეობდნენ საქართველოს სსრ და ამიერკავკასიის სოციალისტური ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკის (შეიკლებით ასფსრ, რომელსაც გაერთიანდნენ: აზერბაიჯანის სსრ, საქართველოს სსრ და სომხეთის სსრ), სპეცსამსახურების (დაზვერვისა და კონტრდაზვერვის) სხვადასხვა ერთეულების (ქართულელები, რუსები, ებრაელები, უკრაინელები, ლატვიელები და ა.შ.) თანამშრომლები. მათ საერთო ამოცანები ჰქონდათ — ყოველი გზითა და საშუალებით ბოლშევიკური ძალაუფლების შესარუნება, საბჭოთა კავშირის საზღვრებგარეთ არსებული ემიგრანტული ორგანიზაციების შეზინდან დამლა დაზინფორმაციული ოპერაციებით და მათი ყველაზე აქტიური წევრების ფიზიკური ლიკვიდაცია ან აკუნტად გადაბირება.

საქართველოს სპეცსამსახურების სტრუქტურა 1921-1934 წლებში

რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო და საგარეო დაზვერვის სამსახურის არქივების მასალების მიხედვით დაფიქრებით რუსმა მკვლევარებმა (მათ შორის აღსანიშნავია ა. კოკურინი, ნ. პეტროვი, ა. კოლაკიდი, დ. პრიხოროვი და სხვ.) გამოაქვეყნეს რამდენიმე საინტერესო წიგნი და პუბლიკაცია 1921-1934 წლებში „ჩეკა-ოგპუს“ (მათ შორის საგარეო დაზვერვის — „ინო“-ს) ორგანიზაციული

სტრუქტურისა და ხელმძღვანელების შესახებ. ამ მასალების შესწავლისა და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს (სადაც ამჟამად თბილისშია ყოფილი სუკ-ის არქივებიც) საარქივო სამმართველოს მიერ გამოქვეყნებული დოკუმენტების ანალიზის საფუძველზე შესაძლებელია 1921-1934 წლებში საქართველოს უშიშროების სისტემის რეკონსტრუქცია.

1921 წლის თებერვალ-მარტში ბოლშევიკების მიერ დაპყრობულ საქართველოში სადამსჯელო ორგანოები „დღი მისი“ — რუსეთის ანალოგიურად შექმნეს. 25 თებერვალს შეიქმნა საგანგებო კომისია („ჩეკა“), რომლის პირველი ხელმძღვანელიც გაიორგი ელისაბედშვილი (1881-1955 წწ.) იყო. შემდგომში საქართველოს სპეცსამსახურების ორგანიზაციული სტრუქტურა, რიცხოზობი შემაღვენლობა და ხელმძღვანელების კანდიდატურები მოსკოვში მტკიცდებოდა.

1921 წელს საქართველოს „ჩეკას“ საგუბერნიო „ჩეკა“ ექვემდებარებოდა, რომლის ოპერატიულ დაქვემდებარებაში სამაზრო პოლიტიბუროები შედიოდნენ. 1922 წლის 17 იანვარს ფელიქს მერჟინსკის №35 ბრძანებით პოლიტიბუროები ყველგან გაუქმდა, გარდა ამიერკავკასიისა, სადაც 1926 წლის 7 სექტემბრამდე იარსება.

მოსკოვი დიდად არ ენდობოდა ადგილობრივ სტრუქტურებს, ამიტომაც საბჭოთა კავშირის დიდ რევიორებში, მათ შორის ამიერკავკასიის სფსრ-ში (ასფსრ არსებობდა 12. 03. 1922 — 05. 12. 1936 წლებში), შექმნა საკავშირო „ჩეკას“

რედენსი

მოგილევსკი

ლორთქიფანიძე

სრულუფლებიანი წარმომადგენლის ინსტიტუტი და იქ გაგზავნა სახლო კადრები. 1922 წელს 6 თებერვალს რუსეთის „ჩქაჲ“ გაუქმდა და რუსეთ შინაგარეშო შიქსენა სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო (ГПУ), რომელიც 1923 წელს 2 ნოემბერს საბჭოთა კავშირის ძირითადი სპეცსამსახური — გაერთიანებული სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო (ОГПУ) გახდა. ერსპეკბულების ГПУ გაიფიქრა ადგილობრივი შინაგარეშოების დაქვემდებარების და საკავშირო ОГПУ-ს დაქვემდებარა. ეს მდგომარეობა 1924 წელს შეიცვალა, როდესაც საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის ამ სადამსჯელო ორგანოს სტატუსი საკავშირო-რესპუბლიკური განისაზღვრა.

მოსკოვის დანიშნული საკავშირო გაერთიანებული სახელმწიფო პოლიტსამმართველოს სრულუფლებიანი წარმომადგენელი იმედროულად მოკავშირე რესპუბლიკის ან დიდი რეგიონის (მაგ. ამიერკავკასიის) სახელმწიფო პოლიტსამმართველოს თავმჯდომარეც იყო.

თუმცა, როგორც სააქციო მასალაშიდან ირკვევა, ერთი გამონაკლისი 1923 წელს დაუშვა, მოსკოვიდან თბილისში „გუკუს“ სრულუფლებიანი წარმომადგენელი გამოგზავნილი სოლომონ მოვლეცკის ნაცვლად, ასესრ-ის ცენტრალურმა ადმინისტრაციამ კომიტეტმა ამიერკავკასიის „ჩქაჲს“ თავმჯდომარედ პანკრატოვი დანიშნა. მხოლოდ წლის ბოლოს შეიღო მოსკოვის ადგილობრივი „ამხანაგების“ საფუძვლის დაღწევა და მოვილცკის ამ თანამდებობაზე დაბრუნება. საინტერესოა, რომ მოვილცკი მანამდე საბჭოთა კავშირის საგარეო დაზვერვის განყოფილებაში („ინო“) უფროსი იყო. ახალ თანამდებობაზეც ის ხელმძღვანელობდა სადაზვერვო ოპერაციებს თურქეთისა და ირანის მიმართულებით. აგრეთვე სახელმწიფო არსებული მენშევიკების, დაშნაკებისა და მუსკატელების ემიგრანტული ორგანიზაციების წინააღმდეგ. მოვილცკი დაიღუპა 1925 წელს, თბილისში მომხდარი ცნობილი ავიაკატასტროფის დროს.

ამიერკავკასიის სესრ-ს უშიშროების ორგანიზაციის 1926 წლის სექტემბრის დასაწყისამდე, რატომღაც კვლავ ძველურად „ჩქაჲს“ იწოდებოდა.

საქართველოს უშიშროების სისტემის ორგანიზაციული სტრუქტურა ОГПУ-ს ცენტრალური აპარატის სტრუქტურის ანალიზიდან იქვე და შემდგომ დანაყოფებისგან შედგებოდა: საიდუმლო-ოპერატიული ნაწილი (აერთიანებდა საიდუმლო; განსაკუთრებულ: კონტრაზვერვის; ეკონომიკურ; საინფორმაციო-აგენტურ; სარეგისტრაციო-სტატისტიკურ; ბანდიტბრძოლა ბრძოლისა და პოლიტიკური კონტროლის ქვეყნო-

ვილებებს) და საერთო-ადმინისტრაციული ნაწილი (აერთიანებდა: კანცელარიას; კომპლენტურას; კადრების სექტორს; კავშირგაბმულობისა და საფინანსო-სამეურნეო ქვეყნოვილებებს).

ზოგიერთი რეგიონის (შუა აზია, ჩრდილო კავკასია და ამიერკავკასია) სპეციეიკიდან გამომდინარე, საიდუმლო-ოპერატიული ნაწილი აგრეთვე გაერთიანებული იყო ამომსახლეობის განყოფილებაში.

საბჭოთა კავშირის ჩამოყალიბებისთანავე დაიქმნა ერთი საინტერესო ტრადიცია, რომელიც იმპერიის დაზვერვადელ ძალაში იყო: საგარეო დაზვერვის ფუნქციებს ცენტრი (მოსკოვი) არასდროს უშვებდა ხელს, რომ და მოკავშირე რესპუბლიკების უშიშროების ორგანოს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში და ისიც მჭიდრობრძოლის სპეცოპერაციებში თუ ჩართოდა.

20-იანი წლების დასაწყისში საგარეო დაზვერვის სტრუქტურულ დანაყოფები (განყოფილება ან ქვეყნოვილება), ძირითადად, საზღვრისპირა რესპუბლიკებში, მათ შორის ამიერკავკასიის სესრ-ში მოქმედებდა.

თბილისში, სადაც ამიერკავკასიის სესრ-ის უშიშროების ორგანიზების მთავარი ცენტრი იყო, ერთდროულად მუშაობდა როგორც მოსკოვიდან გამოგზავნილი სრულუფლებიანი წარმომადგენლის აპარატი, ასევე საქართველოს სსრ „ჩქა-ოკავკავკუ“. ამ ორ სტრუქტურას შორის ზნობი იყო და და ფარული დაპირისპირება და შიდაღწეობრივი ქიშპობა. თუმცა საგარეო სადაზვერვო ოპერაციები, როგორც წესი, მოსკოვიდან იგვემუშადა და იმართებოდა. ამიერკავკასიის „ჩქა-ოკავკავკუში“ ცენტრის სრულუფლებიანი წარმომადგენლის აპარატში არსებულ საიდუმლო-ოპერატიულ ნაწილში (სახელმწიფო-ოპერის განყოფილება ანუ საგარეო დაზვერვა) კონტრაზვერვის განყოფილება იყო გაერთიანებული. ამ განყოფილების უფროსი ორი თანამუშევრე (მთადგილე) ჰყავდა: ერთი კონტრაზვერვითი ოპერაციება და ბანდიტბრძოლა ბრძოლის კურირება, ხოლო მეორე — საგარეო დაზვერვას („ინო“-ს) ხელმძღვანელობდა.

ახე რომ, 1921-1934 წლებში ამიერკავკასიაში (მათ შორის, საქართველოში) საგარეო სადაზვერვო ოპერაციებს ხელმძღვანელობდნენ:

1. ამიერკავკასიის სესრ-ის „ჩქა-ოკავკავკუს“ თავმჯდომარე;
2. საიდუმლო-ოპერატიული ნაწილის უფროსი;
3. კონტრაზვერვის განყოფილების უფროსი;
4. კონტრაზვერვის განყოფილების უფროსის თანამუშევრე (მთადგილე) — „ინო“-ს უფროსი.

სხვადასხვა საარქივო დოკუმენტზე დაყრდნობით შესაძლებელია აღვადგინოთ 1921-1934 წლებში ამიერკავკასიის სესრ-ის, საქართველოს სსრ-ისა და ადგილობრივი ტერიტორიული უშიშროების ორგანიზების სტრუქტურა.

ამიერკავკასიაში რუსეთის საგარეო კომისიის სრულუფლებიანი წარმომადგენლები სრულუფლებიანი წარმომადგენელი გვიგორი რუსანოვი (03.1921-06.12.1922 წწ.).

ამიერკავკასიის სესრ-ს საგანგებო კომისია, თავმჯდომარეები:

- გვიგორი რუსანოვი (04.1921 - 05.1922 წწ.);
- ვახილი პანკრატოვი (01.1923 - 05.1923 წწ.);
- სოლომონ მოვილცკი (05.1923 - 22.03.1925 წწ.);
- ზინოვი კანცელსონი (15.04.1925 - 30.03.1926 წწ.);
- ფანე პავლუნოვი (30.03.1926 - 07.09.1926 წწ.);

III. გაერთიანებული სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველოს სრულუფლებიანი წარმომადგენლობა ამიერკავკასიის სესრ-ში (07.09.1926 - 10.07.1934 წწ.)

სრულუფლებიანი წარმომადგენლები, ამიერკავკასიის სესრ-ს სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველოს თავმჯდომარეები:

- ფანე პავლუნოვი (07.09.1926 - 1928)
- სტეფანდრ კაული (1928-01.11.1928);
- ტაჩისლავ რედენსი (10.11.1928-04.1931);
- ლევრენტი ბერია (04.1931-11.1931);
- ალექსი ავრბა (11.1931-03.1933);
- ტრეტე ლორთქიფანიძე (03.1933-10.07.1934).

IV. საქართველოს სსრ საგანგებო კომისია

- (25.02.1921 - 07.09.1926 წწ.)
- თავმჯდომარეები:**
- გვიგორი ელისაბედაშვილი (25.02.1921 - 08.03.1921);
- ნ. ოკუჯავა (09.03.1921-05.04.1921);
- კონსტანტინე ცინცაძე (06.04.1921-11.1922);
- ეპიფანე კვანტალიანი (04.11.1922 - 09.1926).
- V. საქართველოს სსრ-ის სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო (07.09.1926-10.07.1934)
- თავმჯდომარეები:**
- ეპიფანე კვანტალიანი (07.08.1926-02.12.1926);
- ლევრენტი ბერია (02.12.1926-03.12.1931);

ტიტე ლორთქიფანიძე (03.12.1931 - 14.02.1933);
დგით კლაძე (14.02.33-10.11.1934).

აფხაზეთის ასსრ საოლქო საგანგებო კომისია
(06.03.1921-7.09.1926)

თავმჯდომარეები:
ყენია (06.03.1921-03.1921);
მ. ცაგურია (03.1921-1921);
ს. სოლოვიოვი (1921-1921)
ე. დამიანია (1921-1922);
ალექსეი აგრაბა (1922- 01.10.1924);
კაპიტონ ნაწყებია (01.10.1924-1925);
ნიკოლოზ ბახტაძე (1925-03.09.1925);
კაპიტონ ნაწყებია (03.09.1925-07.09.1926).

აფხაზეთის ასსრ სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო
(07.09.1926 - 10.07.1934)

თავმჯდომარეები:
კაპიტონ ნაწყებია (07.09.1926-15.01.1929);
გ. შალანია (15.01.1929-12.1931);
აკაკი მიქელაძე (01.1932-09.1933);
ვ. აშვარი (09.1933-14.05.1934);
მიხეილ სტეპანოვი (14.05.1934-10.07.1934).

აჭარის ასსრ საოლქო საგანგებო კომისია
(25.03.1921 - 07.09.1926 წწ.)

ბათუმის (1922 წლიდან აჭარის ასსრ) საოლქო საგანგებო კომისია

თავმჯდომარეები:
გ. საჯია (25.03.1921-04.04.1921);
ვ. ქეთარაძე (04.04.1921-1922)
სეფიან კუხალეიშვილი (1922-1922);
ი. სტანსკი (1922-1923);
ნიკოლოზ ბახტაძე (1923-15.12.1923);
აკაკი ქუთარაძე (12.1923-23.01.1925)
მიხეილ სტეპანოვი (23.01.1925-1926).

აჭარის ასსრ სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო
(07.09.1926-10.07.1934 წწ.)

თავმჯდომარეები:
ვ. მიქელაძე (20.12.1926-17.03.1927);
ფ. ყუბია (17.03.1927-1928);
დგით კლაძე (17.06.1928-04.1930);
ვსევოლოდ მეტეკლოვი (დროებით მუჟაღლიბის შემსრულებელი) - (05.04.1930-07.1930)
აუქსენტო რაფაე. (07.1930-12.1931);
ალექსი საჯია (01.1932-10.07.1934);
სამმართველოს ოსეთის ავტონომიური ოლქის საოლქო საგანგებო კომისია
(04.1922-7.09.1926 წწ.)

პოლიტიკური ბიუროს უფროსი ს. გაგლოყვი (1921-1922);
საქართველოს სსრ-ს სახელ-

მწიფო პოლიტიკური სამმართველოს სამხრეთ ოსეთის საოლქო განყოფილება
(7.09.1926 - 10.07.1934)

განყოფილების უფროსი - ვ. შაველბოხი (14.07.1927 - 12.05.1931).
ქუთაისის გუბერნიის საგანგებო კომისია
თავმჯდომარეები:
ტიტე ლორთქიფანიძე (03.1921-05.1921);
ილარიონ ტალახაძე (05.1921-09.1921).

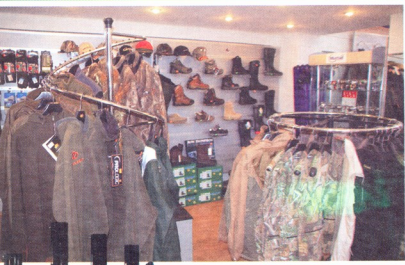
საქართველოს სსრ-ს სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველოს ქუთაისის სამხარეო განყოფილება

უფროსი: ალექსი საჯია (15.12.1929- 1930)
საქართველოს სსრ-ს სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველოს გორის სამხარეო განყოფილება
უფროსი: მ. ისაკაძე (01.03. 1930 - 12. 1930).

გმსიმ ალადაშვილი
ექსპერტი ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებში,
უმშრომების ვადამდგარი პოლკოვნიკი
(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

საომადიკაო და სათეაზაო პალაზი

ბეჭადი

- ▶ საომადიკო თეაზი - 580 ლარიდან
- ▶ ანეაბაბია ოაბიჰიო - 350 ლარიდან

საომადიკაო აჭარაილია და ანესაზარაბი:

- ▶ ოაბიჰა (Nikon, Pentax, Buckridge)
- ▶ ანეილიაზარაბი (Nikon)
- ▶ ანიეკაბი და ლაიის ხეღის ონიეკაბი
- ▶ თეუის პალითაბი. დანაბი. თეუის სანეაღაბი
- ▶ ბანესაბი. ზანესაბი. თეარაბი
- ▶ ანესაბი. ოაბიჰა და სათეაზაო ანესაზარაბი.

Antonio Zoli-ს ხალით ნაჰიოი აარაბიანი და გლუპულიანი თეუაბი სერილის ზაზაღ

მეტეკლოვი-ს მუხიანი
მეტეკლოვი-ს სახლი
პალიაქი
პალიაქი
პალიაქი

ზაბაბიჰის ქ. 12
(მეტეკლოვი-ს მუხიანი)
ტელ: 31-11-17

მოიაროვა Cy-25 35 წლისა

„თბილავიამშენის“
გენერალური დირექტორი
პანტიკო თორდია

— ბატონო პანტიკო, რა საქმიანობას ქეოლა ქარხანა მოიეროვებთ Cy-25-ის სერეული წარმოების დაწყებამდე?

— თბილისის საავიაციო ქარხანა გამანადგურებელ MfF-21-ის ორადგილიან სასწრაფო-საბრძოლო მოდიფიკაციებს უშუქებდა. იმ პერიოდის გვემს თანახმად, სუენს ქარხანას წელიწადში 65 თვითმფრინავის წარმოება ეკუთვნოდა. 70-იან წლებში მოსკოვში, საბჭოთა კავშირის მაშინდელ საავიაციო მრეწველობის სამინისტროში, განხილულია ვარიანტი, რომლის მიხედვითაც თბილისის საავიაციო ქარხანას თვითმფრინავი, როგორც დასრულებული სახის პროდუქტი, აღარ უნდა გამოეშვა, მხოლოდ გამანადგურებელი და მოიეროვებო თვითმფრინავების ცალკეული დეტალები უნდა წარმოებინა. შესაბამისად, ქარხანა შექანკური დეტალების დამზადებაზე უნდა გადასულიყო, მაგრამ მაშინ შეუძლებელი ამ პროექტის შექრება.

— როგორ მოხდა Cy-25-ის პროექტი ქარხნის მაშინდელი ხელმძღვანელების ხედვის არეში?

— ამ თვითმფრინავზე მუშაობა ჯერ

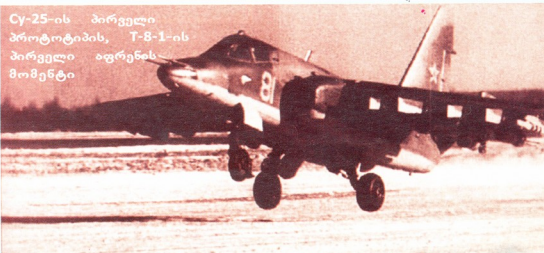
ყველა თვითმფრინავს აღმამიანის მსგავსად თავისი ისტორია აქვს. გამონაკლისს არც მოიეროვებ Cy-25 წარმოადგენს. დღეს ამ თვითმფრინავზე თქვენს ყურადღებას იმიტომ მივაქცევთ, რომ მისი სერიული წარმოება საქართველოში, თბილისის საავიაციო ქარხანაში ხდება.

გასათვალისწინებელია ერთი ფაქტიც: ამა წლის 22 თებერვალს ამ თვითმფრინავის პირველი პროტოტიპის აფრენიდან 35 წელი შესრულდა. საბრძოლო თვითმფრინავისთვის ყი ეს ცოცა არ არის. დღეს ჩვენი ყურნათის სტუმარი „თბილავიამშენის“ გენერალური დირექტორი ბატონი პანტიკო თორდიაა. სწორედ მისი დამსახურებაა, რომ ამ მოიეროვების სერიული წარმოება თბილისის საავიაციო ქარხანაში დაიწყო.

კიდევ 60-იან წლებში დაიწყო. სწორედ მაშინ დაიწვეს ფერეი საბჭოთა კავშირში ისეთი თვითმფრინავის შექმნაზე, რომელიც ბრძოლის ველზე სახმელეთო ძალების მხარდასაჭერად იქნებოდა განკუთვნილი. იმ პერიოდში საბჭოთა კავშირში სახმელეთო ჯარების საცეცხლე მხარდაჭერის ამოცანა ზებეტრით თვითმფრინავ Cy-7 და MfF-21-ებს ეკისრებოდა, მაგრამ მათი გამოიერეება საიეროში ოპერაციებში არაუიერეებური იყო: მფრინავის კაბინა დაუკუეშნავი იყო, მაღალი სიქართი ფრენის

სას ყი მფრინავი უერ ასწრებდა სამიზნის აღმიქნასა და მის განადგურებას. თუდაპირველად ამგვარ თვითმფრინავზე მოიხონა საბჭოთა კავშირის სახმელეთო ჯარებში წარმოიშვა და სახმედრო-საავიაციო ძალებს მის შექმნაზე წინადადება არ ქქინდათ წამოიერეებული. ამიტომაც იყო, რომ ამგვარი თვითმფრინავის შექმნის პროექტის უშუალოდ სახმელეთო ჯარების მაშინდელი სარდალი იერ პულოვსკი კურიერდა.

ერთ-ერთი, ვინც ახალი თვითმფრინ-

Cy-25-ის პირველი პროტოტიპის, T-8-1-ის პირველი აფრენის მომენტი

ნავის შექმნის მოთხოვნას გამოხატა, სუხიის საკონსტრუქტორ ბიურო იყო, რომელმაც 1968 წელს პროექტი **ЛСШ (Легкий Самолет-Штурмовик** – მსუბუქი მოიერიშე თვითმფრინავი) შექმნა. ცოტა ხანში მას საქარხნო ინდექსი **T-8** მიენიჭა. სუხიის გარდა, ასეთ თვითმფრინავზე მიქიანის, აკაგულესა და დლუმინის საკონსტრუქტორ ბიუროებიც მუშაობდნენ. საბოლოოდ კონკურსის ფინალიტად სუხიის T-8 დასახელდა, რომელიც იმ დროისთვის როგორც ფორმა, ასევე კონსტრუქციით მნიშვნელოვან განსვლადობდა **ЛСШ**-სგან.

თვითმფრინავის პირველი საფრენის ნო ვეხვამლარის **T-8-1**-ის შეწყობლობა 1974 წლის ოქტომბრის ბოლის დასრულდა, ერთი წლის შემდეგ, 35 წლის წინ, 1975 წლის 22 თებერვალს თვითმფრინავი პირველად აფრინდა ჰაერში.

ძალი თვითმფრინავის სერიულ წარმოებაში ჩაშვების ჯერი დაგვა, მაგრამ თავისუფალ საავიაციო ქარხანა ვერ მოიხებოდა. კომსოხლენკო-ამერუე მღებარე საავიაციო ქარხანა გადატვირთული იყო. რამდენჯერმე მოსკოში, სძლოვების საავიაციო ქარხნის დირექტორი ჩავიდა, მაგრამ შეუძლოვში მან ამ თვითმფრინავზე უარი თქვა. 1976 წელს საავიაციო ქარხნის მოაგრო ტექნოლოგია, მოაგრო კონსტრუქტორი და მოაგრო სპეციალისტები ჩვენთან ერთად (მე მამინ მოაგრო ინჟინრის პირველი მოადგილე ვიყავი) მოსკოვში **T-8**-ს, რომელსაც იმ პერიოდისთვის უკვე **Cy-25** უწოდებოდა, სანახავად ჩავიღო. მანამდე ამ მანქანის სანახავად უკვე იფინებ ნამყოფი ქარხნის მამინდელი მოაგრო ინჟინერი გრიგორი პოგოგაროვი და დირექტორი აკაო ხუჯეღანოვი.

თბილისში ჩამოსვლისთანავე, ქარხანაში თათბირო გაიმართა, რომელსაც ქარხნის მამინდელი ხელმძღვანელები, რა თქმა უნდა, დირექტორი და წამყვანი სპეციალისტები ესწრებოდნენ. თათბირზე, სადაც მუქი კონსერვაციული გამოვლი, ჩვენს საავიაციო ქარხანაში მოიერიშის სერიული წარმოების დაწყება-არდაწყების ბედი წყდებოდა.

საქმი ანის, რომ იმ პერიოდში ქარხანას რეალურად მართავდა არ გამანად ამ თვითმფრინავის სერიული წარმოებისთვის საჭირო გამოცდილება. ქარხნის ისტორიაში ეს პირველი პროექტი იყო, რომელიც სერიულ დონეზე დაეკვირა ნულიდან საჭიროებად. ჩვენ ხომ ორადგილიან **МИГ-21**-ებს ვუშვებოდა, მაგრამ ეს წინასწარ გამზადებული პროექტი იყო. ერთადღიდან საბრძოლო მანქანებს მოსკოვის 30-ე და გორკის 21-ე საავიაციო ქარხნები უშვებდნენ. ჩვენს საქმიზევში კი ორადგილიან მანქანები მთიან, ძირითადად, შეკვლილი ფრუხელაჟის ცხებრა ნაწილი განსხვავებოდნენ. დანარჩენი აგრეგატები:

თბილისის საავიაციო ქარხანაში აგებული მოიერიშის მეორე საგამოცდო ნიმუში T-8-4, რომელიც პირველად 1979 წლის 19 სექტემბერს აფრინდა

ფრთა, ფრთასხმულობა, სისტემები — ყველაფერი უცვლელად ერთადგილიან მანქანებიდან იყო გადმოღებული. საწვის ეტაზე ეს აგრეგატები გამზადებულ ჩამოღოდა და ჩვენთან მათი დეტალობითი ათვისება ხდებოდა. პირველ ეტაზე ფრუხელაჟის ცხებრა ნაწილი ჩვენთან შადღებოდა, დანარჩენი: ფრუხელაჟი, ფრთა და ფრთასხმულობა კი გამზადებული მოკვლიდა. შემდგომ უკვე ფრუხელაჟის შუა ნაწილისა და ფრთის წარმოება ათვისებოდა და მხოლოდ ფრთასხმულობა და ფრუხელაჟის კუდა ნაწილი მივიღოდა გამზადებული. შემდგომ კი უკვე ამ აგრეგატების წარმოებაც ჩვენ დაიწყო. ასე რომ, ჩვენთან უკვე შექმნილი თვითმფრინავის ტრადიციუბა ხდებოდა. ამტობოდა ქარხნის სპეციალისტებს შუამოქმედების არანაირი საშუალება არ გამანდა ქარხანაში მოსულ ახალგაზრდა ინჟინერს გაქვინების საშუალება არ ჰქონდა. **Cy-25**-ის წარმოებად ქარხანაში არც ერთი პროექტული ჩარხი არ იყო. დეტალებს დამზადებისას ხშირად აღამაინური ფაქტორით გამოწყვეულ დეფექტებს ჰქონდა ადგილი და ინჟინრებს უბეჭდისოდ წარმოებითი საითხების გადაწყვეტა უხეზობოდა.

მიერე სახელე ორადგილიანი **МИГ-21**-ის ბოლო მოდიფიკაციის **МИГ-21УМ**-ის წარმოება იყო, ამ თვითმფრინავზე 2-არხიანი ავტომალოტი იყო გამოყენებული და მისი დამონტაჟებისას შუაინსტოების ამოცანების გადაწყვეტა ჩვენთან ხეზობოდა. მე მამინ ჯგუფის ხელმძღვანელი ვიყავი და სამუშაოების 30% ჩვენი გადაწყვეტილების საფუძველზე შესრულდა. **Cy-25**-ის შემთხვევაში კი პროექტის ათვისება ნულიდან იყო საჭირო. სწორედ ამიტომაც თქვა უარი სძლოვების საავიაციო ქარხანაზე. ფაქტობრივად, ჩვენ ვა-ბანკზე მყოფილით.

ჩემი მზარადების მიუხედავად, მამინ თათბირზე თვითმფრინავის წარმოების დაწყებაზე უარი თქვა. თათბირის შემდეგ მე მოაგრო ინჟინერთან, პოეგაროვთან შევედი და ვთხე, რატომ არ დამპირა მხარა. მისი პასუხი დღემდე მასხვია: **Ты молодой и сам пробивайся**, ძნელა იმის თქმა, რატომ არ დაუჭირა პოეგაროვი მხარა პროექტს. რამდენიმე თვის გან-

მავლობაში საკითხს განხილავდნენ. ძალი პოეგაროვი პუნსიაზე გვიდა და მე მოაგრო ინჟინრის შემსრულებლად დამინშნეს. ამ პერიოდის განმავლობაში ვლადიმერ ბაბაკიან მოლაპარაკებას ეჭრმოვდი. ის ჯერ არ იყო **Cy-25**-ის მოაგრო კონსტრუქტორი და საავიაციო მწყველობის სამინისტროში მუშაობდა. 1976 წელს მე და ქარხნის დირექტორი ხუჯეღანოვი მოსკოვში ჩავიღო, სადაც უკვე გამზადებული ბრძანების პროექტი დაგვხვდა, რომლის თანახმადაც ამ მოიერიშის სერიული წარმოება ჩვენთან უნდა დაეწყებოდა.

იმვე წლის 4 თვის თვითმფრინავის დემონსტრირება თბილისში შედგა. სადემონსტრაციო ფრენის შეარდნად და კოლბინი ესწრებოდნენ, რომლებსაც მამინ საკითხვებს ცერტაფიკატი კომიტეტის პირველი და მეორე მღებრების თანადლებობები ვეკავი. 1976 წლის 29 თვის გამოვლი დადგინებლობა, რომლის თანახმადაც ამ მოიერიშის სერიული წარმოება ჩვენს საავიაციო ქარხანას ოფიციალურად დაეკვლა.

— **ბატონო პანტიკო, თუ იყო სირიულეები Cy-25-ის სერიული წარმოების ათვისებისთვის?**

— რა თქმა უნდა, ახალი ტექნიკის წარმოების ათვისებას სირიულეები ახლავს. საბოლოოდ **Cy-25** იმ სახით, რომელიც ჩვენთან შექმნა, თუნდაც რომ კვილი ჩვენ გამოშვებული პირველი საცდელი ნიმუში, მნიშვნელოვანად განსხვავებულად პირველი **T-8-1**-ისგან როგორც გარეგნულად, ასევე გეომეტრიულად და შთავიკვლევად მდებლიდაც. განსხვავება იყო ძრავებშიც. შეიქვლიდა აეროდინამიკა და თვითმფრინავის მახასიათებლებიც. ყველაფერი ეს ჩვენთან, ჩვენი რუსურების კვიდების და წარმავლობაც გაეროებით თავი. გადაკეთებამ თვითმფრინავი უფრო გაუმკვლიდა, მაგრამ ჩემი აზრით, რაც ყველაზე ცუდი იყო, სუხიის საკონსტრუქტორ ბიუროში თვითმფრინავის სიმტკიცეზე ხელახალ განაგებობებს საჭირო ვერაღდება არ ლაიობი. ეს გამოცდებზე ნაუილი ვაგხა, — ერთ-ერთი პროტოტიპი მუკვირი მანქანის შესრულებისას პრაქტიკულად ჰაერში დაიშალა. მამინ მჭერ-

პანტიკო თორდია — Cy-25 მაღალი საბრძოლო სივრცისუნარიანობით გამოირჩევა, რაც არაერთ საბრძოლო კონფლიქტში დადასტურდა. ფოტოზე — 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის დროს აეროდრომამდე მიფრენილი დაზიანებული რუსული Cy-25-ები

ნე-გამომცემელიც დაიდება. მომხდარზე პასუხისმგებლობა უშუალოდ სუხის საკონსტრუქტორო ბიუროს დაეკისრა.

რაც შეეხება ტექნოლოგიურ სირთულეებს, ყველაზე რთული საქმე მოიერაშის ტიტანის კაბინის დამზადება იყო. ტიტანის შედუღება ძალზე რთულია და თანაც კაბინის ბორცის სისქე თვედან 24 მმ იყო. თუდაპირველად ტიტანის შესადუღებელი ЗЛУ-15-ის ტიპის შესადუღებელი დანადგარების გამოყენება იგეგმებოდა. ისინი უკვე კონკრეტულად ათვისებული კომპოსიტის-კაბურჯე საავიაციო ქარხანაში, სადაც მათი გამოყენებით Cy-27-ის ტიტანის ავანკეორების შედუღება ხდებოდა. მერვე გაუმჯობესებულმა ЗЛУ-22-ის გამოყენება იგეგმებოდა, მაგრამ ეს დანადგარი ჩვენთვის არ მოუწვდით, თანაც ის ძალზე ძვირი იყო. ტიტანის შედუღება პარიზში არეში არ შეიძლება, რადგან ნაკრძი მზარები წარმოიქმნება. ეს პროცესი ვაკუუმში უნდა ხდებოდეს, მაგრამ ამის უზრუნველყოფა ძალზე რთულია, ამიტომაც საავიაციო ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლებთან ერთად ჩვენ მიერ შემუშავებულ და დანერგილ იქნა ტექნოლოგიურად ახალი მეთოდი, სადაც შედუღება ინერტული აირის, არგონის არეში ხდება.

შედუღების პრობლემის გადაჭრის გარდა, იყო კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ნიუანსი. შედუღების შემდეგ შეუძლებელი იყო კაბინის ზუსტი ზომების დაჭრა, რის გამოც მას ნომინალიდან დიდი გადახრები ჰქონდა, მაშინ როდესაც თეთრთუფლი ზედაპირიდან დასაშვები გადახრა 2 მმ-ს არ აღემატებოდა. ამის გამოსასწორებლად შეიქმნა სპეციალური პერ-მეტული ლუქი, სადაც ვაკუუმში არეში უკვე შედუღებული ტიტანის კაბინის გახურება კრიტიკულ ტემპერატურამდე ხდებოდა. ამჟებ პროცესის დროს ლუქელ-შვე ფოფინას სპეციალური მოწყობილობების საშუალებით შედუღებული კა-

ბინის ზომები სწორდებოდა. მაშინ ამ გამოცდებისთვის სახელმწიფო პრემიათაც დაგვაჯილდოეს.

— ბატონო პანტიკო, რამდენად წარმატებული იყო ქარხნისთვის Cy-25-ის პროექტი?

— ამ თვითმფრინავის სერეული წარმოების წყნეს ქარხანაში დაწვება, მრავალი სირთულის მიუხედავად, უფროდ წინგადდგული დიდი ნაბიჯი იყო. სრული ტექნოლოგიური განახლებასა და ბევრი ახალი ტექნოლოგიური პროცესის დანერგვის საშუალება მოგვცა. ამ თვითმფრინავის სერეული წარმოების დაწყების მომენტისთვის ქარხანას არც ერთი პროგრამული ჩარხი არ გააჩნდა. მათი შესრულება მხოლოდ Cy-25-ის სერეული წარმოების დაწყების პროცესში ხდებოდა. პროგრამული ჩარხების გარდა, საჭირო იყო უახლესი აღჭურვილობის შექმნაც. ეს კი მომატეხელი კაბიტალბანდების ხარჯზე ხდებოდა. შესაბამისად, ძირდებოდა წარმადობაც. 1978 წელს ქარხნის გვეშაში 65 ორადგილიანი МиГ-21 იყო

გათვალისწინებული. 1979-ში — მივე რაოდენობის „მიგები“ და 4 მოიერაშე. 1980 წელს მოიერაშეების რაოდენობა უკვე 10-მდე გაიზარდა. თანდათან იზრდებოდა გამოსაშვები თვითმფრინავების გვეშა და 1985 წელს უკვე 150 მოიერაშე და 107 ორადგილიანი МиГ-21 უნდა დაგვეშაზდინა. ამ ყველაფერთან ერთად მოიერაშის სერეული წარმოების დაწყებისას ჩვენ რაკეტების გაყვებაც დავწვეშა მამინ ასეთი წესი იყო: ქარხანას, რომელიც სამხედრო თვითმფრინავებს უშვებდა, მის არსენალში შემავალი რომელიმე შეარადებაც უნდა წარმოებინა. ორი ტიპის თვითმფრინავისა და რაკეტების წარმოების წყალობით ქარხნის წარმოების მოცულობა 1979 წლის 70 მილიონიდან 1985 წლისთვის 265 მილიონ მანეთამდე გაიზარდა. 1979 წლიდან ყოველწლიურად კაბიტალბანდებებზე 11 მილიონ მანეთი იხარჯებოდა. ამ თანხებით ვყიდულობდით ახალ ჩარხებს და ქარხნის თანამშრომლებისთვის 5 საცხოვრებელი კორპუსიც აუშენეთ 1979-90 წლებში კი კაბიტალ-

თმის გაღადნერგვის კლინიკა

თალიზი

8333600ს 27 830ს 25 37 33

www.talizi.ge

აბანდებებით ქარხანამ 65 საცხურებელი კორპუსი ააშენა.

რა თქმა უნდა, პროექტი უდავოდ გამართლებული იყო. თავის დროზე, მე ასეთი ერთი კითხვა: „ეს თვითმფრინავი და ჩვენი ტრომანავთისთვის არაა შექმნილი“ და როგორც ჩანს, ის შევცვლადარგარ. ჩემი აზრით, ქარხნის არსებობის მთელ პერიოდში ეს მისი ყველაზე წარმატებული პროექტი იყო.

— ამ თვითმფრინავის პირველი აფრებიდან უკვე 35-მა წელმა განვლო. თქვენი აზრით, კიდევ რამდენ ხანს იტყება ეს თვითმფრინავი ექსპლუატაციაში და თუ აქვს მას სამოქმედო პოტენციალი?

— ჩემი აზრით და, ალბათ, ბევრიც აღფრთხილებს, ეს თვითმფრინავი შეიარაღებულმა კიდევ 20 წელს მიაჩნ შენება. უპირველეს ყოვლისა მივტომ, რომ დღევანდელი უაღრესად რთული თვითმფრინავია. მსოფლიოში მხოლოდ ორი ასეთი კლასის თვითმფრინავი არსებობს: ამერიკული A-10 (რომელიც ჩვენი თანამგობრების ადგილსადავ ქართველთაგანის მიერაა შექმნილი) და ჩვენი Cy-25. ამერიკელები დღევსაც გაანადგომებენ ამ თვითმფრინავის მოდერნიზაციას და მის შეიარაღებაში ფოლას 2025 წლამდე აპირებენ. ბოლო აქწველულებში ლოკალური კონფლიქტების გაანადგომებამ ცხადყო, რომ საპერო ოპერაციების ძირითად ნაწილს მოიერიშეები ასრულებდნენ. ავღანეთის ომში, თუ არ ჩავთვლით შევლემორჩენებს, საიერიშო ოპერაციების 100%-ს Cy-25-ები ასრულებდნენ. იფვე ვითარება იყო თუკოსლავიაში 1999 წელს. მიუხედავ იმისა, რომ მასშინ „უნიმამინებიც“ გამოიყენებს, ბევრ ოპერაციას A-10-ები ასრულებდნენ. დღევსაც ავღანეთსა და ერაყში, თუ არ ჩავთვლით შევლემორჩენებს, საიერიშო ოპერაციების თითქმის 100%-ს ეს თვითმფრინავები ასრულებენ.

Cy-25 დიდი სიცოცხლისუნარიანობით გამოირჩევა. ავღანეთში 10 წლის განმავლობაში მიმდინარე ომში გამოყენებულნი 118 მანქანებიდან მხოლოდ 27 დაკარგეო, მასშინ როდესაც ერთი თვითმფრინავზე საშუალოდ დღეში 9 სამართლი გაოერება მოდიოდა. იყო შემთხვევა, როდესაც რამდენიმე აეროდრომის დაბომბვის დროს განადგურდა. მაგრამ არც ერთი თვითმფრინავი საწარმო და კონსტრუქციულ-ტექნოლოგიური მიხეჩებით არ ჩამოვარდნილა.

ბევრ თვითმფრინავს შსი უხიანდობოდა, მაგრამ იაღობები ამაში არაფერ შუაში იყენენ. „სტინგერებისგან“ თავის დასაცავად მერინავი აეროდრომზე დიდი სიმაღლიდან პრაქტიკულად მიკრებით ეშვებოდა და პორიზონტალური ფრენის რეჟიმში მხოლოდ ასაფრენ-დასაფრენი ბილიკის ზონაში გადადიოდა. რასაკვირველია, ფრენის ეს რეჟიმი საკმარის სახიფათო იყო,

მფრინავისგან სპეციალურ მომზადებას საჭიროებდა.

— ამ მოიერიშეებისგან შემდგარი პირველი ესკადრილია ახერბიაჯანში, სიაოლჩაის აეროდრომზე დაკომპლექტდა. მერე თვითმფრინავების გაგზავნა ავღანეთში დაიწყო: შვედურებოდა 40 თვითმფრინავი, რომელთა მსწერის ადგილიც, ვითეაი ბელირუსიაში იყო. ისინი ჯერ ავღანეთში მიფრინავდნენ და განსაზღვრული პერიოდის შემდეგ მსწერის აეროდრომზე მიდიოდნენ, იმით კე ჩვენი ქარხნიდან ჩასული სხვა 40 თვითმფრინავი ენაცვლემობოდა.

— 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის დროს ჩვენიან ამწვეული რუსული Cy-25-ები საქართველოს ტერიტორიას ბომბავდნენ. რა ინფორმაცია გაქვთ ამის თაობაზე?

— მე დავინტერესდი, რამდენი თვითმფრინავი გამოიყენებს რუსებმა და ჩემი წყაროებით დავადგინე, რომ 8 ცალი გამოყენებითაა აქვდნ 2 ცალი ჩამოვრდეს. 4 კიდევ ძლიერ დაზიანებულა, აეროდრომამდე მიფრინდა. ერთი დღევსაც მოზღოკის აეროდრომზე დგას და მის ადღვენახე ურთი ითქე. დანარჩენი 3 კე უკნისკის სარე-მონტო ქარხანაში გადაიყენეს, მაგრამ იმდენად არაან დაზიანებული, რომ მით ადღვენახეც უარე ითქე. მიუხედავად ამისა,

ამ თვითმფრინავმა მფრინავს სიცოცხლე შეუნარჩუნა და აეროდრომამდე მიფრინა.

ეს ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში გამოშვებული მანქანებია. მას შემდეგ ჩვენი რუსეთისთვის არც ერთი თვითმფრინავი არ მიფრინოდა. თუმცა, რა თქმა უნდა, არასასაძიერო გრძობაა მსოფლი, რომ აქ გამოშვებულ თვითმფრინავებს ისევე ჩვენს წინააღმდეგ იყენებდნენ.

P.S. ამ მოიერიშის პირველი აფრებიდან 35 წლის განმავლობაში 13 საცვლი თე სერიული მოდიფიკაცია, მათ შორის საცვლიანი, შეიქმნა. აქედან 6 მოდიფიკაცია (Cy-25, Cy-25K, Cy-25T, Cy-25BM, Cy-25YB, Cy-25KM „სკობაინი“) თბილისის საავიაციო ქარხანა უშვებდა, 2000 წლამდე თბილისში 843 მოიერიშე აისყო.

თავის არსებობის განმავლობაში ამ თვითმფრინავმა 14 სამხედრო კონფლიქტის და ომში მიდილ მონაწილეობა. დღეს ის კვლავც რჩება მსოფლიოს 19 ქვეყნის შეიარაღებაში. ესენია: ანგოლა, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელირუსია, ბულგარეთი, ჩადი, კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, რუსეთი, ერიტრეა, ეთიოპია, საქართველო, ირანი, ყაზახეთი, სამხრეთი კორეა, პერუ, თურქმენეთი, უკრაინა, უზბეკეთი და სუდანი.

თემო პულუზაშვილი

ხანდაზმულობის მიუხედავად, Cy-25 დღევაც არის მსოფლიოს 19 ქვეყნის შეიარაღებაში — პერუს (ზედა ფოტო) და საქართველოს (ქვედა ფოტო) სამხედრო-სამაერო ძალების შეიარაღებაში მყოფი მოიერიშეები

JALISCA

Su-25KM Scorpion

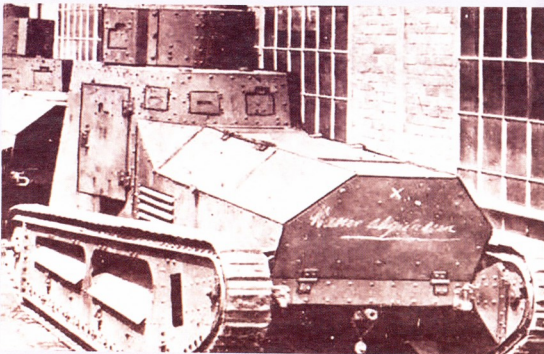
შვედური

მანქანები

„არსენალი“ მოსული წერილებისა და კითხვების პასუხად ყურნალი აქვეყნებს პუბლიკაციების ციკლს, რომელიც ეძღვნება ტანკების განვითარებას, ტენდენციებსა თუ პერსპექტივებს, შეიარაღებისა და დაცვის ელემენტების თავისებურებებს, სხვადასხვა ქვეყნის ტანკების კონსტრუქციულ სიახლეებს, ტანკმშენებლობის ღრუვანდელ მდგომარეობასა და ა.შ.

წინა ნომერში ისრავლისა და საფრანგეთის გამოცდლებზე განვიხილეთ, ამ ნომერში კი შვედეთის ტანკმშენებლობაზე მოგვითხრობთ...

პირველი შვედური ტანკი Stridsvagn m/21 გერმანული მსუბუქი ტანკის LK-II საფუძველზე 1921 წელს აიწყო

ტანკების შექმნის იდეა ინგლისში პირველი მსოფლიო ომის დროს, 1915 წლის ზაფხულში დაიბადა, როცა გერმანელთა კარგად დაცული პოზიციების გარღვევა ცოცხალი ძალების უზარმაზარ დანაკარგს იწვევდა. ამიტომაც მსხვერპლის შესამცირებლად სამხედროები მექანიკური, მუხლმუხებანი, დაფეხმწილი საშუალებების შექმნის საჭიროებაზე მივიდნენ.

იდეის ხორცშესხმამ ერთ წელზე ცოტა მეტი მოითხოვა და 1916 წლის 15 სექტემბერს მდინარე სომის მახლობლად, სოფელ ფლერთან ბრილიანში ბრიტანელთა ტანკებმა მონინალმდეის პოზიციებს პირველად შეუტყეს.

ახალი ტექნიკა სხვა ქვეყნების სამხედროებსაც მოეჩინათ და მალე საკუთარი კონსტრუქციის ტანკების წარმოების ორგანიზება გერმანიაში და საფრანგეთში შეძლეს, ხოლო ომის შემდგომი წლებში ამ ქვეყნებს შეუერთდნენ იაპონია, იტალია, პოლონეთი, საბჭოთა კავშირი, ჩეხოსლოვაკია, შვედეთი და სხვ.

შვედური ესპერიმენტები

ნეიტრალურ შვედეთში ტანკებით პირველი მსოფლიო ომის ბოლოს დაინტერესდნენ და ახალი ტექნიკის შესწავლა-გაცნობის მიზნით ომის დასრულების შემდეგ გერმანიიდან LK-II ტიპის 10 მსუბუქი ტანკი საიდუმლოდ შეიტანეს. გერმანია ტანკების შექმნაზე მუშაობას ბრიტანელებისა და ფრანგების შემდეგ შეუდგა და ჩამორჩენის დასაძლევად 1917 წელს ინჟინერი ოთხეუ ფოლმური LK-II-ის პროექტირებას სწრაფად, დიდი რაოდენობით ტანკების დამზადების პრაქტიკული მოსაზრებებით მიუდგა და ამისათვის კონსტრუქციაში ავტომატიზაციის აგრეგატები ფართოდ გამოიყენა.

ფრონტზე LK-II-ის საბრძოლო თვისებათა შემოწმება არ მოესწრა. 1918 წლის თვისხისათვის 2 მაქულსა და ოქტომბრისათვის 2 საცდელი ნიმუშის აწყობა მოხერხდა, მაგრამ II ნომერის გერმანიაში წინააღმდეგობა შეწყობტა და

ტანკების შექმნაზე მუშაობაც შეჩერდა. ბრიტანელებისა და ფრანგების თვალის ასახვევად დაშლილი ტანკები შვედეთში სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკად გაფორმებული ტვირთის სახით გაიგზავნა.

ტანკი 8,75 ტონას იწონიდა და 37 მმ-იანი ქვემუთით, ან 7,92 მმ-იანი Maxim-ის 1-2 ტყვიამფრქვევით იყო აღჭურვილი. კარბიურატორიანი 50-60-ცხ.ძალიანი ძრავა მაქსიმალურ 14-16 კმ/ს-ში სიჩქარეს უზიარებდა.

შვედეთში გერმანული ტანკები კონსტრუქციული ცვლილებებით აიწყო, კერძოდ, წრფულად მბრუნებ კომპლექსის სამეთაურო გუმბათი დამატება, მომამტა კორპუსის შუბლის დაჯავშნა, ხოლო კაისოს კარები გაუკეთდა და ეკიპაჟი ოთხკაციანი გახდა. შეიარაღებობა 6,5 მმ-იანი ტყვიამფრქვევისაგან შედგებოდა.

Stridsvagn m/21 გამოიცადა და შვედეთის სამხედროები უკმაყოფილოდ დარჩნენ, ხოლო ტანკები 1928 წელს ახ-

ალშექმნილ სატანკო ბატალიონს გადაეცა. ამ დრომდე შვედეთის არმიის ჯავშანტექნიკას საკავალერიო ნაწილების განკარგულებაში მყოფი რამდენიმე ჯავშანტომობილი წარმოადგენდა.

ოღნავ მოგვიანებით ბატალიონი სასწრაფო ცენტრად ჩამოყალიბდა, სადაც შვედი ტანკისტების მომზადებასთან ერთად გერმანული სამხედრო სპეციალისტები თანამედროვე ომში ჯავშანტექნიკის გამოყენებასთან დაკავშირებულ ტანკების პრინციპებს ამუშავებდნენ.

ქვეყნის რელიეფისა თუ კლიმატური პირობებისათვის მისაღები ტანკის მოსაძებნად შეედგება 1923 წლის შედგომავზე ფრანგებისაგან ჯერ რამდენიმე FT-17, ხოლო 1928 წელს კი გაუმჯობესებული NC-27 იყიდა.

საბრძოლო სამსახურისათვის არც ფრანგული ტანკები გამოიღია და არცაა სასწრაფო დანიშნულებით გამოყენებისათვის გადაეცა.

გამოცდებით ასევე უარყოფითი შეფასება ბრიტანულმა ტანკებებმა

ნეიბრული ქვეყნების არმიებსაც სჭირდება

მეორე მსოფლიო ომის წლებში დამზადებულმა Strv m/42-მა შვედეთის არმიას საშსარო კარგა ხანს გააუწია

verk-ს AB-SM/21-ზე მუშაობის გამოცდილება ჰქონდა, რაც სამძალო წარმოების ტანკის შექმნისათვის კარგი საფუძველი გახდა.

ოთქ გასათვალისწინებელია, რომ შვედურ ფირმას გერმანული კაპიტალი აკონტროლებდა და სამუშაოები გერმანელების დაფინანსებით მიმდინარეობდა, ხოლო პროექტირებას გერმანელი ინჟინერი ოტო მერკერი ხელმძღვანელობდა.

1929 წელს ოტო მერკერმა შვედ სამხედროებს წარუდგინა პირველი ეროვნული ტანკი L-5.

ტანკში გამოყენებული იყო კომბინირებული ბორბლებიან-მუხლუხა საეალი ნაწილი. ასეთი ტანკის იდეა

ჩეხური ტანკის შვედური ვერსია m/41SI

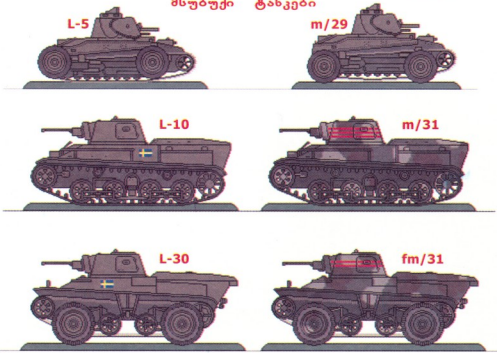
Carden-Lloyd Mk V Star-მა და Carden-Lloyd Mk VI-მა დაიმსახურა.

იმედროულად m/21-ის სამოდერნიზაციო მუშაობა გაგრძელდა და 1928 წელს ხუთ მათგანში ტყვიამფრქვევის ადგილი 37 მმ-იანმა ქვემტხმა დაიკაბა.

ერთ-ერთი მოდერნიზებული ტანკი m/21-29 კი თავად გერმანელმა მაიორმა პაინც გუდერიანმა, მომუაღმა გენერალ-პოლკოენიკმა და გერმანიის სატანკო ჯარების მოაარმა ტაქტიკოსმა გამოცადა.

მანქანათმშენებელ ფირმა Lands-

მსუბუქი ტანკები

ბრიტანეთში გაჩნდა და მის ავტორს მიანდა, რომ ბორბლები გზებზე სწრაფ გადაადგილებას, მუხლუხები კი ჩვეულებრივ ჯავშანატომობილიან შედარებით უკეთეს გამოულობას უზრუნველყოფდა. იდეას თან საკმაოდ რთული ტექნიკური პრობლემა ახლდა — ბორბლებიდან მუხლუხებით სელაზე ან პირიქით გადასვლა საკმაოდ დიდ დროს — 30 წუთს მოითხოვდა.

გერმანიიდან მიღებული კვანძებით 6 ტანკი L-5 აიწყო და ერთ-ერთი გერმანიის, ხოლო შემდეგ საბჭოთა კავშირში, ყაზანში საგამოცდოდ გაიგზავნა.

მერკერმა 1930 წლიდან მუშაობა ჩვეულებრივი სქემის L-10-სა და გაუმჯობესებულ ბორბლებიან-მუხლუხა L-

შვედური კონსტრუქციის ბოლო ნაწარმი მსუბუქი ტანკი IKV-91

30-ზე გააგრძელა და ორივესათვის ერთნაირი შეიარაღება — 37 მმ-იანი Bofors-ის ქვემეხი გამოიყენა.

L-30 წინა მოდელთან შედარებით ბევრად სრულყოფილი გამოდგა და რაც განსაკუთრებულად გამოსაყოფია, ეკიპაჟს ბორბლებიდან მუხლუხებით სველაზე გადასვლისათვის ტანკიდან გადმოსვლა აღარ სჭირდებოდა.

11,5 ტონა წონის L-30-მა გამოცდაზე მუხლუხებით საათში — 35 და თვლებით კი 70 კილომეტრი აჩვენა, მაგრამ გამოვლით ჩვეულებრივი სქემით აკეზულ L-10-ს გაიცლებით ჩამორჩა.

ამასთან, L-10 დაჯგუფითაც (8-24 მმ-იანი ჯგუფანფურცლები) L-30-ს (6-14 მმ-იანი ჯგუფანფურცლები) აღმატებოდა და ამიტომ შეეძლო სამხედროებმა უკანასკნელზე უარი თქვეს.

L-10-ს სამხედრო აღნიშვნა Strv m/31 მიეცა და შეკვთა 3 ტანკზე გაფორმ-

და, მაგრამ Landsverk AB-მა დაშბაღება-გაბოცდები დააგვიანა და შეკვეთის შესრულება 1935 წლისათვის გადაიდო.

პირველი სერიული ტანკები

მოდელენო L-60 ოტო მერკურმა 1934 წელს შექმნა და კონსტრუქციის დახვეწის შემდეგ არმიის შეიარაღებას ტანკი Strv m/38 დამატა.

1939 წელს სერიული წარმოება დაიწყო და არმიამ 16 m/38 (L-60S) შეუკვთა. ტანკი 8,5 ტონას იწონდა და 144-ცხენისძალიან კარბიურატორიანი ძრავით იყო აღჭურვილი. შეიარაღება 37 მმ-იანი Bofors-ის ქვემეხისა და შეწყველებული 8 მმ-იანი ტყვიამფრქვევის დადგარიოსაგან შედგებოდა.

1940-41 წლებში მოდერნიზებული Strv m/39 (L-60SII) გამოჩნდა. წინა მოდელისაგან განსხვავებით, დამატებითა ჯგუფანფილებმა კორპუსის შუბ-

ლის ჯგუფანი 50 მმ-მდე გაზარდა. არმიას 20 ახალი ტანკი დაემატა.

ტანკის კიდევ ერთი მოდერნიზებული ვერსია Strv m/40L (L-60SIII) იყო, რომელსაც დაჯგუფნა კიდევ უფრო გაუშვობესდა და 100 ცალი აიწყო.

სხვადასხვა ცვლილების შედეგად ბოლო მოდიფიკაციის Strv m/40K-ის (L-60SV) მასამ 10,9 ტონას მაღლიწა, მაგრამ გაზრდილი სიმძლავრის (162 ცხ.ძ.) ძრავითი მაქსიმალური — 48 კმ/სთ-ში სიჩქარის შენარჩუნება მაინც მოხერხდა. გამოშვებულია 80 ცალი.

1956 წელს შვედური წარმოების 25 Strv m/40L დომინიკის რესპუბლიკის არმიის შეიარაღებაში შევიდა.

1965 წელს საბოქალაქო ომის დროს რამდენიმე მათგანი დაზიანდა, ხოლო დარჩენილი ტანკების არბოული სამსახური 2001 წელს დასრულდა.

1934 წელს მერკურმა სადაზვერუო ტანკი L-100 დააპროექტა, რისთვისაც საუტომობილო ძრავა და გადაცემათა კოლოფი, საყრდენი გორგოლაქების ინდივიდუალური ტრისიონული დაკიდება, ცხვირისა და ბორტების დაზილილი ჯგუფანფურცლები, კონუსური ფორმის კოშკუნა და პერისკოპული სამხნეები გამოიყენა. მაღალი კუბრი სიმძლავრის ხარჯზე ტანკებს 55-60 კმ/სთ-მდე სიჩქარით გადაადგილება შეეძლო, მაგრამ სერიაში არ წავიდა.

სამაგიეროდ არმიის შეიარაღებაში ჩხოსლოვაკური ფირმა CKD-Praga-ში დაპროექტებული ტანკები AH-IV-SV გამოჩნდა, რომლის წარმოების ლიცენზია შეეფდომა 1937 წლის 12 ივლისს იყიდა და მომდგრეწილი ფირმა A.B. Oskarshamn Shipyard-მა 48 ტანკები გამოუშვა.

4,68 ტონა მასის მქონე ტანკები 8 მმ-იანი Karlskrona-ს ორი ტყვიამფრქვევით იყო შეიარაღებული.

1941-42 წლებში მსუბუქი ტანკის L-60-ის პროექტი გადაამუშავდა და სივრცის მომატებით უფრო დიდი კოშკუნა დაიდა. ჯგუფანფილების შედუღებით გაკეთებულმა კოშკუნამ საკმაოდ კარგი გარსემოდენილობა მიიღო და მოკლეუღლიანი 75 მმ-იანი ქვემეხითა და ორი-სამი 8 მმ-იანი ტყვიამფრქვევით აღჭურვა.

ფირმა Volvo-მ 1943-44 წლებში სხვადასხვა მოდიფიკაციის 282 Strv m/42 გამოუშვა. პირველი სერიის ტანკებზე ორი 160-ცხენისძალიანი კარბიურატორიანი ძრავა ბოლოს ერთმა 380-ცხენისძალიანმა ძრავამ შეცვალა.

თავდაპირველად სატანკო პოლკებში მძიმე ტანკად გამოიყენება იყო დაჯგ-

155 მმ-იანი თვითმავალი საარტლერიო დანადგარი Vk-155

შვედეთის | ჭურების | ფონზე
Strv-103 | ნაკლებად
შესაძრწევი

მილი, მაგრამ 1945 წლის კლასიფიკაციით ახალი აღნიშვნა Lvk 73 (Strv 71) და ქვეითების მხარდამჭერი თვითმავალი საარტილერიო დანადგარის დანიშნულება მიიღო.

1957 წელს დანადგარმა მოდერნიზაცია გაიარა და ჩამოსხმის გზით დაშადებული კოშკურითა და გრძელ-ლულაიანი 75 მმ-იანი ქვემეხით შეიარაღდა. Strv 74 შვედეთის არმიის შეიარაღებაში 70-იანი წლების ბოლომდე დარჩა.

1942 წლის 1-ელ ოქტომბერს შვედეთის არმიამ ჯავშანსატანკო ვარგები ცალკე სახეობად ჩამოყალიბდნენ და ქვეით და საკავალერიო ქვედანაყოფები ჯავშანტექნიკით დაკომპლექტდა. შეიქმნა 4 სატანკო პოლკი და 2 სასწავლო ცენტრი.

ევროპაში მჭიდრო მსოფლიო ომი მიმდინარებდა, როცა შვედეთმა უკვე დაპრობირებული ჩეხოსლოვაკიაში ფირმა CKD-Praga-ს მსუბუქი ტანკ LT-38-ის საექსპორტო ვარიანტი TNH-SV-ის ლიცენზია იყიდა.

ლიცენზირებულ ტანკებს ფირმა Scania-Vabis-ი აწვობდა და 1941-43

წლებში 220 ტანკი გამოუშვა. პირველი სერია m/41SI ჩეხურ კონსტრუქციას იმეორებდა, მაგრამ შვედური წარმოების ძალღრანი დანადგარი და შეიარაღება (37 მმ-იანი ქვემეხი და ორი 8 მმ-იანი ტყვიამფრეკვეი) ჰქონდა. 116 ტანკი მე-3 სატანკო პოლკს გადაეცა.

m/41SII-ის კორპუსი უფრო დავრძელდა, კოშკურის ბორტებმა მეტი დახრდილობა მიიღო და დაშადებული 104 ტანკით მე-4 სატანკო პოლკი აღიჭურვა.

ჩეხური კონსტრუქციის ტანკები შვედეთის არმიის შეიარაღებაში 1957 წლამდე დარჩა. 1960-63 წლებში ტანკების შასინზე ჯავშანტრანსპორტიორი Pbv 301 ააწყო, ხოლო კოშკურებს ბოლო დრომდე სანაპირო დაცვა იყენებდა.

ორიგინალური, მაგრამ არაპრაქტიკული კონსტრუქცია

თანამედროვე შვედეთის მაღალგანვითარებული სამხედრო მრეწველობა მრავალფეროვან პროდუქციასა და მათ შორის ჯავშანტექნიკას აწვადებს, რომ-

ლის თითოეული ნიშუში საინტერესო კონსტრუქციული მიგნებებით გამოირჩევა.

შვედი სამხედროების აზრით ტანკები განსაკუთრებით დია ადგილებსა და ბალტიის ზღვის სანაპირო ზოლში იაუდაცვის აუცილებელი ელემენტია, ამიტომ ნეიტრალიტეტის მიუხედავად, არმიის შეზადგენლობაში რამდენიმე ჯავშანსატანკო ქვედანაყოფები ისევე ირიცხება.

1958 წელს ახალი ტანკის შექმნის დავალება რამდენიმე შვედურმა ფირმამ მიიღო. მათ შორის იყო ტანკმშენებლობაში გამოცდილი Landsverk-ი და იარაღის ცნობილი მწარმოებელი Bofors-ი.

1960 წელს Bofors-მა 10 საცდელ ტანკზე შეკვეთა მიიღო და ერთ წელიწადში გამოცდისათვის ორი ნიშუში შზად იყო.

ტანკებმა ყოველმხრივი შემოწმება გამოცდა გაიარეს და Bofors-ი 1966 წლიდან Strv-103-ის წარმოებას შეუდგა. სერიული Strv-103A მოდელი 1969 წელს გაუმჯობესებულმა Strv-103-მა შეცვალა.

ფირმის ინჟინრებმა ორიგინალური

ბ) ქვემეხს უარყოფითი კუთხე მიიღა

Strv-103-ის შესაძლებლობათა დემონსტრირება:

- ა) ქვემეხი ნორმალურ მდგომარეობაში

ტანკს წინ
დამტავი
დომბურები
აქვს

გზებით შესწვდილი, 39 ტონა ტანკში საიმპლო დაცვის, ძლიერი საცეცხლე ძალისა და კარგი ძერადობის შერწყმა მოახერხეს.

შვედური ტანკი მსოფლიოში ერთადერთია, რომელსაც კომპურა არა აქვს და 105 მმ-იანი ქვემეხი პირდაპირ კორპუსზე დამაგრებული. სიახლემ ეკიპაჟს დამიხნებით სროლა გაურთულა — ვერტიკალურ სიბრტყეში დამიხნებისათვის პირობანეუმატური დაიძვების რეგულირებით კორპუსის გრძობი რხევა, ხოლო პირიზონტალურ სიბრტყეში კი ტანკის მოძრუნებაა საჭირო. ვერტიკალურ სიბრტყეში სროლის კუთხე +12°-დან -10°-მე ვარირებს.

ძრავა-ტრანსმისის კორპუსის წინა ნაწილშია გადმოტანილი, რაც „მერკა-ვას“ მსგავსად ეკიპაჟისათვის დამატებით დაცვას ქმნის.

სამკაცთან ეკიპაჟს ქვემეხის დატენვის ავტომატის მართვით და საიმპლო კონსტრუქცია წუთში 15 გასროლის საშუალებას აძლევს. 50 გასროლიდან 25

ქვეკალიბრანის, 20 კუმულაციური და 5 კეამლის დამყენებელი ჭურვია.

ტანკის შუბლში მარცხენა მხარეს უძრავად ორი 7,62 მმ-იანი ტყვიამფრქვევა დაყენებული და დამიხნებისათვის ზემოთ აღწერილი ოპერაციის ჩატარებას მოითხოვს. საპაეროსახმელეთო სამიხნევეზე სამოქმედო კიდევ ერთი 7,62 მმ-იანი ტყვიამფრქვევი შეთაურის ლიუკზეა დაყენებული.

შვედურ ტანკში პირველად კომბინირებული ძალოვანი დანადგარია გამოყენებული, რომელიც 240-ცხენისძალიანი, ძრავალსაცავიანი დიზელის ძრავისა და 490-ცხენისძალიანი აირტურბინისაგან შედგება. ძრავებს ერთმანეთთან მექანიკური რედუქტორი აკავშირებს. აირტურბინა რთულ პირობებში მოძრაობაზეა გათვლილი, მაგრამ ექსპლუატაციის დროს მისი მუშაობა ბევრად უფრო დატვირთული გამოდგა, რაც ტანკის სელის მარაგზე აისახა.

უკომპურო ტანკის სიმაღლე 1,9

მეტრს არ აღემატება და დაბალი პროექციის გამო მისი დაზიანება შუბლის მხრიდან საკმაოდ რთულია.

Strv-103-ს ერთი დიდი ნაკლი აქვს: მოძრაობის დროს დამიხნებით სროლა არ შეუძლია და ამის გამო უფრო თვითმავალ საარტილერიო დანადგარს ემსგავსება.

ტანკის წარმოება 1971 წლის ოქტომბერში დაიწყო და 335-მა Strv-103-მა მხოლოდ შვედეთის არმიაში 90-იანი წლების ბოლომდე იმსახურა.

Strv-103B-ის ბაზაზე შეკმნილია 155 მმ-იანი თვითმავალი საარტილერიო დანადგარი Vk-155, 40 მმ-იანი საზენიტო თვითმავალი დანადგარი Veak-4062 და თვითმავალი ტანკსაწინააღმდეგო დანადგარი Pvrbv-551.

ტანკის სიჩქარეა 50 კმ/სთ-ში, სელის მარაგი კი 390 კილომეტრი.

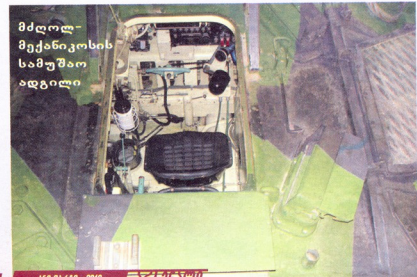
1960 წლის ბოლოს შვედეთის არმია ჯავშანტექნიკის შეცვლის პროგრამას შეუდგა, რომელიც მოქველებული მსუბუქი ტანკების Strv 74-ის, 75 მმ-იანი თვითმავალი ქვემეხის IKV-102-ის, 105 მმ-იანი თვითმავალი პაუზიცა IKV-103-ის და სხვა ტექნიკის შეცვლას ითვალისწინებდა.

დასახელებული ჯავშანტექნიკის შესაცვლელად 1968 წელს ფირმა Hegglund and Sener-მა ტანკების გამანადგურებლის, ანუ მსუბუქი ტანკის IKV-91-ის შექმნის შეკვეთა მიიღო.

1970 წელს პირველი სამი პროტოტიპი მზად იყო და ორწლიანი გამოცდის შემდეგ, 1975-78 წლებში, არამდე 210 IKV-91 მიიღო.

ტანკის მთავარი დანიშნულებაა დაზვერვა, ქვეითების საცეცხლე მხარდაჭერა და მოწინააღმდეგის ტანკების ბროლია, ამისათვის კი 90 მმ-იანი ქვემეხითა და ორი 7,62 მმ-იანი ტყვიამფრქვევით არის შეიარაღებული.

შალვა მომნიშობიძე

ტანკში კარგად ჩანს გასული საუკუნის ტექნიკური მიღწევები

„პაერი-მინა“ კლასის გართვადი რაკეტები

ტაქტიკური რაკეტები

გასული საუკუნის 50-იანი წლების დასაწყისში აშშ-ში დღის წესრიგში ტაქტიკური დანიშნულების რაკეტის შექმნა დადგა. ეს განაპირობა რამდენიმე ფაქტორმა, რომელთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანი კორეის ომში მიღებული გამოცდილება იყო. საქმე ის არის, რომ აშშ-ის საეგზიმანო ავიაცია სამხრეთკორეულ ზიდაგზე ბომბებით იერიშის მიტანისას დიდ დანაკარგს განიცდიდა, შესაბამისად, მართვადი რაკეტით ამგვარი ობიექტების განადგურება შორი მანძილიდან იქნებოდა შესაძლებელი.

50-იანი წლების შუა ხანებში აშშ-ში დაიწყო მუშაობა რაკეტა AGM-12 Bullpup-ზე. ეს რაკეტა, „პაერი-მინა“ კლასის მართვადი შეიარაღების კლასიდან ერთ-ერთი პირველი ყველაზე მასობრივი იარაღია. რაკეტის პირველი ვარიანტი შეიარაღებაში 1957 წელს მიიღეს. თვალპირველად ის ნიშნულ GAM-83A-ს ატარებდა, რომელიც შემდგომში AGM-12B-ით შეიცვალა.

ამ მოდიფიკაციაში რაკეტის სიგრძე 3,2 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,305 მ-ს შეადგენს. რაკეტის სასტარტო მასა 258 კგ-ია, საიდანაც 113 კგ ფუგასური ტიპის საბრძოლო ქიმიანზე მიდის. ძალურ დანადგარად რაკეტაზე LR-58-ის ტიპის თხევადსაწვავიანი რაკეტული ძრავა გამოყენებული, წვეთი 5800 კვძალა, რომელიც ფრენის დროს რაკეტას 780 მ/წმ-ის ტოლ სიჩქარეს ანიჭებდა. რაკეტის დამზნება რადიობრძანებით ხდებოდა და მისი გამოყენების მაქსიმალური დისტანცია 7000 მ-ია. რაკეტაზე ორი ტიპის საბრძოლო ქიმიანს აყენებდნენ: პირველი ზემოაღნიშნული ფუგასური ტიპისა იყო, მეორე კი ბირთვული MK-45, რომლის სიმძლავრეც 15 კილოტონას შეადგენდა.

შემდგომში ბირთვული საბრძოლო ქიმიანით აღჭურვილმა რაკეტებმა ნიშნუ-

ლი AGM-12D მიიღეს. რაკეტების სერიული წარმოება 1970 წელს შეწყდა. 1959 წლიდან B და D მოდიფიკაციების 22100 რაკეტა გამოუმუშეს. სერიული წარმოების დასრულების შემდეგ, უკვე არსებული რაკეტების ბაზაზე შეიქმნა მოდიფიკაცია AGM-12E, რომლის მასაც 770 კგ-ს შეადგენდა. მისი სიგრძე 4,14 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,45 მ-ს უტოლდებოდა. მთავარი განსხვავება კი კასეტური ტიპის საბრძოლო ქიმიანი იყო, რომლის წინაც 420 კგ-ს შეადგენდა.

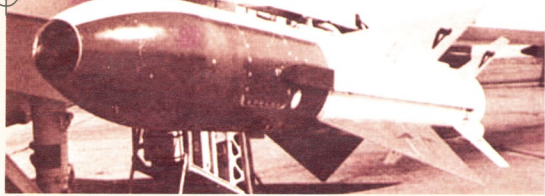
რაკეტას FJ-4B, A-4D, F-4, F-105 და Draken-ის ტიპის თვითმფრინებიდან უმჯობესნი, სხვადასხვა დროს რაკეტა Bullpup-ი აშშ-ის გარდა ავსტრალიის, დანიის, საბერძნეთის, ისრაელის, დიდი ბრიტანეთის, ტაივანისა და თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების შეიარაღებაში იყო.

1959 წლის მაისში აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალებმა ფირმა Douglas Aircraft Company-სთან კონტრაქტი გააფორმეს, რომლის თანახმადაც ეს უკანასკნელი ვალდებული იყო ახალი საავიაციო ბაზირების აერობალისტიკური რაკეტა შეექმნა, რომელმაც ცოტა ხანში ნიშნული GAM-87A მიიღო. რაკეტა ორსაფეხური-

ანი სქემის მიხედვით იყო შესრულებული და ორივე მთავანს ძალური დანადგარად მყარსაწვავიანი რაკეტული ძრავები ჰქონდა. რაკეტის სიგრძე 11,66 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,88 მ-ს შეადგენდა. სასტარტო მასა 5000 კგ-ს უტოლდებოდა და საბრძოლო ქიმიანის სახით მას W59-ის ტიპის ბირთვული მუხტი მაქონდა, სიმძლავრით 1,2 მეგატონა. რაკეტას ინერციული სისტემით უზნებდნენ, ფრენის დროს ტრაექტორია კი ასტროკორექციით ზუსტდებოდა. რაკეტის გამოყენების დისტანცია 1500-1850 კმ-ს შეადგენდა.

მატარებელი-თვითმფრინავიდან გამოყვების შემდეგ, რაკეტა დაახლოებით 120 მ-ით ქვევით ვარდებოდა. გარკვეული დროის შემდეგ მის კუდა ნაწილს ამეციქო ჰანჭიკებით დამაგრებული კონუსი მოსცილდებოდა და პირველი საფეხურის მყარსაწვავიანი რაკეტული ძრავა ორიუბოდა. ამ დროს რაკეტა სიმაღლის აღების რეჟიმში გადადიოდა. დაახლოებით 100 წამის შემდეგ პირველ საფეხურში საწვავი ილეოდა, რის შემდეგაც ის სცილდებოდა რაკეტას და უკვე მთლიან საფეხურის ძრავა ორიუბოდა. პირველი საფეხურის მუშაო-

მაღალი სიზუსტისა და დიდი ფრენის მანძილის მიუხედავად, დიდმა ღირებულებამ რაკეტა Condor-ის პროექტზე დაბლაგველად იმოქმედა

ბის რაკეტა აეროდინამიკური საჭეების გადახრით იმართებოდა, შიორე საფეხურის მუშაობისას კი — ძრავას საქმეების გადახრით (წვეის ვექტორის ცვლილებით). დაახლოებით 60 კმ სიმაღლეზე, 15300 კმ/თი სიჩქარას, შიორე საფეხურის ძრავა წვევდა მუშაობას და რაკეტას შიორე საფეხური სცილდებოდა, ბრიტულმუხტაინი რაკეტის საბრძოლო ქიბინი კი ფრენას ბალისტიკური ტრაექტორიის მიხედვით ასრულებდა.

რაკეტის საცდელი ნიმუშების გამოცდა, რომელსაც იმ დროისთვის უკვე მინიჭებული ჰქონდა სახელწოდება Skybolt-ის, 1961 წელს დაიწყო და მისი შეარაღებაში მიღება 1965 წლისთვის იგეგმებოდა. მატარებელი საშუალებების სახით თავდაპირველად სტრატეგიული ბომბდამშენი B-52 განიხილებოდა. თითოეულს ძრავების შიდა წვეილსა და ფიუნელაგს შორის განთავსებულ თითო ბალინზე ორ-ორი ასეთი რაკეტის წადება შეეძლო. უკვე შემდგომ ამ თვითმფრინავს მოქმედების საშუალო რადიუსის მქონე ზებგერითი B-58 და სტრატეგიული ზებგერითი B-70 უნდა დამატებოდა. გარდა ამისა, 1960 წლის მასში აშშ-ის პრეზიდენტ ეიზინჰაუერისა და ბრიტანეთის პრემიერ მაკმილანის შეტყუების შემდეგ გადმოვიდა, რომ აშშ სამხედრო სამხედრო-საჰაერო ძალების 144 Skybolt-ის მაწივლიდა Victor-ისა და Vulcan-ის ტიპის ბომბდამშენების შესაარაღებლად, მაგრამ 1962 წლის დეკემბერში, აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯონ კენედომ, ეკონომიკური და პოლიტიკური მოსაზრებებიდან გამომდინარე, რაკეტის შექმნის პროგრამა დახურა და უპირატესობა წვალქვეშა ნავებზე ბაზირების ბალისტიკურ რაკეტებს მიენიჭა.

1962 წელს აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ფლოტმა დიდ დისტანციებზე მოქმედ მაღალი სიზუსტის „მაკრი-მისა“ კლასის მართავ რაკეტაზე თავისი მოთხოვნები წამოაყენა. მომავალი რაკეტა, რომელსაც Condor-ი ეწოდა, ოპტიკურ-ელექტრონული (ტელევიზიური) დამაზინების სისტემით უნდა აღჭურვილიყო. 1963 წელს რაკეტას ნიშნული AGM-53A მიანიჭეს, სამი წლის შემდეგ კი ფირმა Rockwell-მა ამ ტიპის

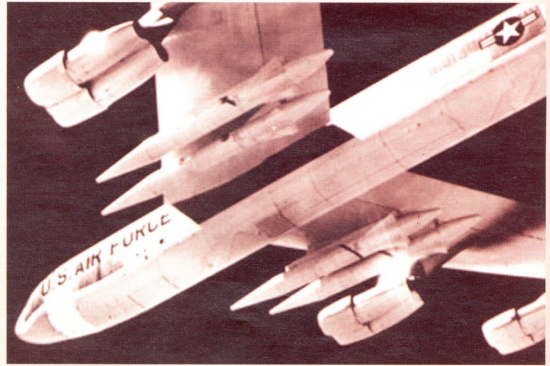
რაკეტის შექმნაზე ოფიციალური კონტრაქტი მიიღო.

ტექნიკური პრობლემების გამო რაკეტის პირველი საცდელი გამოცდა მხოლოდ 1970 წლის მარტში შეუძა. მიუარ პრობლემას ძრავა წარმოადგენდა. თავდაპირველად რაკეტაზე თხევადსაწვავე მომუშავე რეაქტიული ძრავას დაეყენება იგეგმებოდა, მაგრამ ის ძალზე რთული გამოიყდა და არჩევიანი მყარსაწვავიანი რაკეტულ ძრავებზე შეჩერდა. დიდი დრო დასჭირდა რაკეტის ელექტრონული შიგთავის შექმნასაც.

რაკეტის სიგრძე 4,22 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,43 მ-ს შეადგენდა. რაკეტა 950 კგ-ს იწონიდა, საიდანაც 286 კგ კუმულაციური ტიპის საბრძოლო ქიბინზე მიდიოდა. მისი გამოყენების

აერობალისტიკური რაკეტა Skybolt-ი და მისი ბომბდამშენ B-52-ზე განთავსების სქემა

მაქსიმალური დისტანცია 110 კმ-ს უტოლდებოდა. რაკეტა მონინადმდევის პერსონინადმდელო თვდაცვის საშუალებების მოქმედების ზონაში შეუსვლელად წერტილოვანი სახმელეთო სამიზნეების გასანადგურებლად იყო განკუთვნილი. გამუხტისთანავე, რაკეტის ძრავას ჩართვასთან ერთად, რაკეტასა და მის მატარებელ საშუალებას შორის ორმხრივი რადიოკავშირი მყარდებოდა. როდესაც რაკეტა სამიზნის საჰაერაო განლაგების რაიონს უახლოვდებოდა, ითიუბოდა მის ცხეიანი ნაწილში განთავსებული სატელევიზიო კამერა და „დინაზული“ გამოსახულება რადიოარხით მატარებელ-თვითმფრინავს გადაეცემოდა. ის კი ეკიპაჟის კამინაში მდებარე ეკრანზე აისახებოდა. სამიზნის აღმოჩენის შემდეგ ოპერატორს მისი დამიზნება ხელთ შეეძლო ან ეს რაკეტის სამიზნე აპარატურისთვის შეეძლო მიეღო.

1975 წლის ივლისისთვის პროგრამა, რომლის მიხედვითაც შეიქმნა რაკეტა Condor-ი, სერიული წარმოების დონეზე იყო და ერთი წლის შემდეგ მიუარობა 250 რაკეტისგან შემდგომ პირველი პარტიის შექმნას აპირებდა.

რაკეტის ძირითადი მატარებელი საკვამლო ბაზირების შიორეზე A-6E უნდა გამხდარიყო, მაგრამ შეარაღებაში მიღების ნაცვლად, 1976 წელს, რაკეტის შექმ-

ნის პროგრამა დახურეს. მოქმედების დიდი დისტანცია და მაღალი სიზუსტე ამ ტიპის რაკეტას იმდროინდელი „ჰაერი-სილა“ კლასის სხვა რაკეტებისგან განსხვავებით ძლიერ იარაღად აქცევდა. მაღიან მჭირი ღირდა რაკეტის დამზენების სისტემაც.

რაკეტის შექმნისას განიხილებოდა მისი ალტერნატიული ვარიანტებიც 185 კმ-მდე გაზრდილი მოქმედების დისტანციითა და W-73-ის ტიპის ბირთვული ქიბინით თურქა ეს ვარიანტი მხოლოდ ქალღღმე ღარდა.

რაკეტა Condor-ის პროექტის დახურვის შემდეგ, აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ფლოტმა ფირმა Martin Marietta Corporation-ის მართვად რაკეტა AGM-62 Wall-eye-ს დაადგა თვალი. ეს უკანასკნელი სახმელეთო და მცირე ტონაჟის მქონე საზღვაო სამზენების გასანადგურებლად იყო განკუთვნილი.

60-იანი წლების პირველ ნახევარში სტრატეგიული საბომბდამშენო ავიაციის მოქმედების ეფექტურობის გაზრდის მიზნით აშშ-ში ახალ რაკეტა SRAM-ზე (Short Range Attack Missile — მცირე დისტანციებზე მოქმედი დამრტყმელი რაკეტა) დაიწყო მუშაობა. იმ პერიოდში უკვე აშკარა იყო, რომ მატარებელი-თვითმფრინავის ფრენის დიდი სიმაღლე და მაღალი ზეგზვრითი სიჩქარე ადარ იყო საკარისი ამოცანის შესრულებისთვის. მაშინ ერთადერთი გაოსავალი დამრტყმელი საბომბდამშენო ავიაციის ფრენის სიმაღლის შემცირებაში დაინახეს, მაგრამ საჭიროა კავშირში საზენიტო-სარაკეტო საშუალებები იმდენად სწრაფად ვითარდებოდა, რომ სანამ აშშ-ში შეიქმნებოდა დაბალ სიმაღლეზე მოქმედი დამრტყმელი თვითმფრინავი, საბჭოეთის უკვე ჰქონდა მისი საშუალების საშუალება.

შექმნილი ვითარებიდან ამერიკელი ექსპერტები მხოლოდ ორ გამოსავალს ხედავდნენ: პირველი იყო თვითმფრინავის შემწვადლობის შექცობა რადიოლოკაციურ დაიამზენში, მეორე კი — სამზენის განადგურება მიწინააღმდეგის პაერსაფინანსდებოდა თვითმფრინავის საშუალებების მოქმედების ზონაში შესვლის გარეშე. იმ პერიოდში, ისევე როგორც ახლა, ამერიკელი ინჟინერების ნატიარება მხოლოდ მართვად რაკეტას შეეძლო. შეიარაღებულმა სასაერო პანიერების ბირთვულქიბინიანი AGM-28 Hound Dog-ის ტიპის ფრთოსანი რაკეტების მიღების შემდეგ ეს პრობლემა ნაწილობრივ გადაწვდა.

მატარებელ-თვითმფრინავზე ამ ტიპის რაკეტების მცირე რაოდენობით განთავსება (სტრატეგიულ B-52-ს მხოლოდ ორი ასეთი რაკეტა მაქონდა) და ტექნიკური ნაკლებობის (დიდი გაბარტული ზომები, თხევადი საწვავი) გამო 1962 წელს აშშ-ში დაიწვეს ფაქრი ზეგზვრითი სისქვრით მფრენ ბირთვულქიბინიან რაკეტაზე, რომელიც

რაკეტა SRAM-90 B-52-ის მრავალბოზიციურ დოლური ტიპის გამშვებ დანადგარზე (ზედა ფოტო) და FB-111-ის ფროთაქვეშა ბოლოზე (ქვედა ფოტო)

მასზე მყარსაწვავიანი რაკეტულ ძრავას გამოყენებასთან ერთად შედარებით მცირე გაბარტით იქნებოდა გამოწვეული. ამის წყალობით კი ერთი თვითმფრინავზე 10-20 ასეთი რაკეტის განთავსება იქნებოდა შესაძლებელი.

1963 წელს აშშ-ში ამ მოთხოვნების შესაბამისად პროგრამა SRAM-ზე დაიწვეს მუშაობა. ორი წლის შემდეგ კი ქვეყნის თვითმფრინავის მინისტრმა რობერტ მაკნამარამ პროექტს „შუენე შუეი“ მისცა. მალე რაკეტის მწარმოებელი კომპანიაც გამოვლინდა — აეროკოსმოსური კორპორაცია Boeing-ი იყო. ახალი რაკეტის მატარებელ საშუალებად სტრატეგიული ბომბდამშენ B-52-ის G და H მოდიფიკაციები განიხილებოდა, ასევე ცვლადი ისრისფრითი ფრთის მქონე ზეგზვრითი FB-111A. რაკეტის პირველი საცდელი გაშვება, რომელსაც

უკვე ჰქონდა ოფიციალური ნიშნული AGM-69A B-52H-ის ბორტინი 1969 წელს შედგა. 1972 წლისთვის აშშ-ის სტრატეგიული ავიაციის არსნალში უკვე 227 ამ ტიპის რაკეტა იყო.

რაკეტა AGM-69A-ს სიგრძე 4,27 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,45 მ-ს შეადგენს. რაკეტის ფიზიკლადის ოფლური კვითი აქვს, ფიზიკლადის ზედაპირი გარეშე დაახლოებით 2 სმ სისქის თბოდამცევი მასლით არის დაფარული, რომელიც რაკეტის გადახურებისგან დაცვის გარდა, ნაწილობრივ მის განწვრთის ეფექტურ ზედაპირსაც ამცირებს. B-52-ის ტიპის ბომბდამშენ 20 ასეთი რაკეტის წაღება შეეძლო, აქედან 12-ის განთავსება ძრავების შიდა წვეთისა და ფიზიკლადის შორის არსებულ ექსპანდირიან

პილოტებზე, რვა ცალისა კი — ფოუნელაჟში მდებარე დოღური ტიპის მრავალპოზიციურ გამშვებ დანადგარზე, რაც შეეება FB-111A-ს, მას ეჭვი რაკეტის წლებზე შეეძლო, აქედან თითხ განთავსება ფრთაქვეა პილოტებზე, ორისა კი — ფოუნელაჟში არსებულ ბომბანაკეთურში. განურჩევლად მატარებელი საშუალების ტიპისა და მის ბორტზე რაკეტების განთავსების სქემისა, რაკეტების გამშვებისას ინტერვალი 5 წამს არ აღემატება.

რაკეტა 1016 კგ-ს იწონის, საიდანაც 200 კგ საბრძოლო ქიბინზე მოდის. მატარებელზე W-69-ის ტიპის ბირთვული ქიბინა გამოყენებული, რომელსაც ავიაციის მთლიანი აქვს — ტაქტიკური სიმძლავრით 7 კილოტონა და სტრატეგიული — სიმძლავრით 210 კილოტონა. სიმძლავრის რაკეტის გამშვების წინ კაბინაში არსებული საკითხი პულტით ეკაპაჟი არეგულირებს.

ძალურ დანადგარად რაკეტაზე მყარსაწყვიანი რაკეტული ძრავა გამოიყენება, დამაზნება კი ინერციული სისტემის საშუალებით ხდება. რაკეტის მართვის სისტემის წინასწარ ჩადებული ფრენის პროგრამიდან გამომდინარე, რაკეტას სამიზნედ ფრენა ორ რეჟიმში შეეძლო: ორიგონის შემთხვევაში ის დღე სიმაღლეზე 3,5მ-ის ტოლის სიჩქარით მიფრინავდა. ამ შემთხვევაში ფრენის მანძილი 185 კმ-ს შეადგენდა, მეორე რეჟიმისას კი რაკეტა დაბალ სიმაღლეზე 2მ-ის ტოლი სიჩქარით მიფრინავდა — ამ დროს ფრენის მანძილი 56 კმ-ს შეადგენდა.

შეიარაღებაში ახალი რაკეტის მიღებას უპრობლემოდ არ ჩაუვლიდა, რაც მყარსაწყვიანი რაკეტული ძრავას მუშაობისას იყო დაკავშირებული. ამიტომ 1976 წელს დაიწყო მუშაობა მის გაუმჯობესებაზე, გაუმჯობესდა რაკეტის მართვის სისტემა და მისი საბრძოლო ქიბინი. შესაბამისად, შეიქმნა ახალი მოდელი აფთკაცია AGM-69B, მაგრამ ტექნიკურმა

პრობლემებმა კვლავ იჩინა თავი და 1978 წელს პროგრამა SR-AM დაიხურა. იმავე წელს შეიქმნა რაკეტების სერიული წარმოება.

80-იანი წლების დასაწყისში რაკეტის მატარებელ საშუალებად სტრატეგიული ბომბდამხენი B-1B განიხილებოდა. მას ფოუნელაჟში მდებარე სამ დოღური ტიპის მრავალპოზიციურ გამშვებ დანადგარზე 24 ასეთი რაკეტის წლებზე შეეძლო. ერთხანს რაკეტების რიცხვის გაზრდა თვითმფრინავზე ოთხი დამატებითი პილოტის გამოყენების ხარჯზე 32-მდე იგეგმებოდა, თუმცა შემდგომ ამ გაუმჯობესებაზე უარი ითქვა. 1987 წლის იანვარში ამ თვითმფრინავის ბორტიდან რაკეტის პირველი საცდელი გამშვება შედგა, იმავე წლის ზაფხულში კი რაკეტა ამ თვითმფრინავის არსენალში შევიდა.

შეიარაღებაში ერთდროულად რაკეტების მაქსიმალური რაოდენობა 1976 წელს იყო — 451 ცალი. ამის შემდეგ საბრძოლო მორაგობაზე მყოფი რაკეტების რაოდენობა ნელ-ნელა მცირდებოდა. როგორც წესი, შეიარაღებიდან უკვე რაკეტისგასული რაკეტების ოხსნებიდა, უპირველესად მყარსაწყვიანი ძრავას საწყავის კომპონენტების სწრაფ დამკვლევის გამო. რაკეტა შეიარაღებიდან საბოლოოდ 1990 წელს (1048 ცალი) მოხსნეს.

60-იან წლებში ტაქტიკური დანიშნულების რაკეტებზე მუშაობა საბჭოთა კავშირმა დაიწყო და ამ „ოჯახის“ ერთერთი პირველი მასიური წარმომადგენელი, რაკეტა X-23 ГРОМ-ი იყო, რომელზეც მუშაობა 1965 წლის აპრილში საკონსტრუქციო ბურო Выхпел-ს დაიწყო. რაკეტა სასხელოდ სამიზნეობას და მჭიდვ ტრიალის მქონე საზღვაო ხომალდების გასანადგურებლად იყო განკუთვნილი. დროის და სახსრების დასაზოგად, ახალი რაკეტის შექმნა უკვე არსებულ X-66-ის ბაზაზე ხდებოდა, თუმცა მისგან განსხვავებით ახალი რაკეტა უფრო თანამართლევ ელექტრონული მიზანუჩიხი უნდა აღჭურვილიყო. რაკეტის გამოცდა 1969 წელს

თვითმფრინავი МиГ-23Б-ს შეიარაღების კომპლექსის შემადგენლობაში შედგა. 1973 წელს ის შეიარაღებაში მიიღეს.

რაკეტის სიგრძე 3,63 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,275 მ-ს შეადგენდა. რაკეტა 289 კგ-ს იწონის, საიდანაც 111 კგ საბრძოლო ქიბინზე მოდის. ამ უკანასკნელის სახით რაკეტაზე კუშულაციური მსხვერველ-ფუგასური საბრძოლო ქიბინია გამოყენებული. დამაზანებელი ეფექტის გასაზრდელად რაკეტის ორ ნაკვეთურში 1448 დამაზანებელი ელემენტია განთავსებული, რომლებიც 10 მმ-ის წიბოს სიგრძის მქონე ფოლადის კუბები-თაა წარმოდგენილი. საბრძოლო ქიბინის დეტონაციის შემდეგ დამაზანებელი ელემენტების გაფრეტვა წინა და გვერდითა მხარეებში ხდება, რისი წყალობითაც დაზანების რაოდენობა 40 მ-ს უტოლდება. ავიაციების მინიჭებულ კინეტიკური ენერგიის წყალობით ფოლადის დამაზანებელი ელემენტებს 250 მმ-მდე სისქის ფრენის გაზრეტვა შეუძლიათ. რაკეტის გამაყენების მინიმალური დისტანცია 2-ს, მაქსიმალური კი 10 კმ-ს შეადგენს. რაკეტის გამაყენების სიმაღლე 1000-5000 მ-ის ფარგლებში შეერეობს და მისი ფრენის მაქსიმალური სიჩქარე 750 მ/წმ-ს აღწევს. X-23-ის სამიზნიდან წრიული გადახრის დისტანცია 6 მ-ს შეადგენს, ერთი რაკეტის გამაყენების შემთხვევაში კი სამიზნის განადგურების ალბათობა მხოლოდ 0,56-0,62-ია. მატარებლების სახით ამ ტიპის რაკეტის გამოყენება МиГ-23, МиГ-23Б, МиГ-23БК, МиГ-23УВ, МиГ-27М, Су-24М, Су-17М1, Су-17М2, Су-17М3 და Су-22М1-ის ტიპების თვითმფრინავებიდან ხდება.

უღანეთში მამდინარე საბრძოლო მოქმედების X-23-ის უარყოფითი მხარეები გამოვლინდა და ეს დამაზნების რადიობრძანებით სისტემისთან იყო დაკავშირებული. რაკეტის სამიზნეზე დამაზნება ვიზუალურად მტკნავის საშუალებით ხდებოდა, რომელიც რაკეტის კუდა ნაწილში იყო განლაგებული. ამ მტკნავზე დაკვირვების წყალობით მფრინავს უკვე ფრენის პროცესში მყოფი რაკეტის კორექტირება შეეძლო, მაგრამ ამ შემთხვევაში მტრისა და სამიზნის მარკერი რაკეტის ფრენის მთელი დროის განმავლობაში მიზანზე უნდა ჰქონილიდა გასწორებული.

არსებობდა რაკეტის დამზნების კიდევ ერთი — ნახვრად ავტომატური მეთოდი, რომელიც სითბოქვენიტატორის გამოყენებას ითვლიდა საფუძვლად. ამ შემთხვევაში მტრისა და სამიზნის მარკერი მხოლოდ სამიზნეზე უნდა ჰქონილიდა გასწორებული, რაკეტის ტრაექტორიის კორექტირებას კი ავტომატული ახდენდა, მაგრამ ამ მეთოდის გამოყენება მხოლოდ Су-24-ის ტიპის საფრთხილ ბომბდამხენების ეკაპაჟის შემძლით, რადგან სითბოქვენიტატორით რა-

კტის გამოყენებელი საშუალებებიდან მხოლოდ ეს თვითმფრინავი იყო ადვირ-ილი. ორივე შემთხვევაში, თუ მოწინააღმდეგე საზენიტო ცეცხლს გახსნია, მფრინავს მანერის შესრულება უხდებოდა და კარგად რაკეტასთან ვიზუალურ კონტაქტს. რაკეტა კი გამოიღო თვითმფრინავის რადიოსიხვის არიდან და კარგვდა მიზანს. ეს ნაკლი მოღერბინებულ X-23M-ში ნაწილობრივ გამოსწორდა, თუკი მისი სრული ლეკვიადაცია მანც ვერ მიხერხდა.

70-იან წლებში აშშ-ის ჰაერსაწინააღმდეგო საშუალებების განვითარებამ და შეარაღებამ „აქტივისტის“ ტიპის საზენიტო კომპლექსების მიღებამ საბჭოთა კავშირში იმავე სახის პრობლემები გამოიწვია, რაც 60-იანი წლების დასაწყისში აშშ-ში წამოიჭრა — მოწინააღმდეგვის ობიექტების განადგურების შესაძლებლობის აუცილებლობა მისი ჰაერსაწინააღმდეგო საშუალებების მოქმედების ზონაში შეუკვლევად. ამ პრობლემის გადასაჭრელად მუშაობას საკონსტრუქციო ბიურო Радуга შეუდგა. ახალი რაკეტა, რომელმაც წინსული X-15 მიიღო, ამერიკული SRAM-ის საბაზუხოდ შეიქმნა. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მისი შეთანწევბა და კორპუსის ფორმა ამერიკული ანალოგის მსგავსი იყო. რაკეტას დამიზნების ინერციული სისტემა ჰქონდა.

X-15-ის სიგრძე 4,55 მ-ს, კორპუსის მაქსიმალური დიამეტრი კი 0,455 მ-ს შეადგენს. მისი სასტარტო მასა 1100 კგ-ს უტოლდება, საიდანაც 200 კგ საბრძოლო ქობინზე მოდის. ამ უკანასკნელის სახით რაკეტაზე 350 კილოტონა სიმძლავრის ბირთვული მუხტია გამოყენებული. რაკეტის გამოყენების მაქსიმალური დისტანცია 300 კმ-ია. ფრენის განმავლობაში რაკეტა მაქსიმალურ 5M-ის ტოლ სიჩქარეს ათვისებს. შესაბამისად, ჰაერთან ურთიერთქმედების გამო რაკეტის კორპუსი ძლიერ ხურდება, რის გამოც უმეტესწილად ტიტანისა და უჟანგავი ფოლიადისგან არის დამზადებული. ძალურ დანადგარად X-15-ზე ერთ კორპუსში შეარსაწვებიანი რაკეტულ ძრავს ერთდროულად ორი საფეხური აქვს. პირველი რაკეტის ვასაქანებლად გამოიყენება, მეორე კი ფრენის საბრძოლველის უზრუნველსაყოფად. რაკეტის გამოყენების სიმაღლე 13-დან 22 კმ-მდე ვარირებს, მატარებელი-თვითმფრინავის ფრენის სიჩქარე 600 კმ/ს-ის არ უნდა აღმატებოდეს. რაკეტა აერობალისტიკური პრინციპისაა, სტარტის შემდეგ სიმაღლის აღების რეჟიმში გადადის და მაქსიმალურ 40 კმ სიმაღლეზე აღის, რის შემდეგაც სამიზნეუ მიკრებს.

ტექნიკური პრობლემების გამო X-15-ის პირველი საცდელი გაშვება Ty-22M-ის ტიპის ბომბდამშენის ბორტიდან პირველად

70-იანი წლების ბოლოს შედგა. 1981 წელს რაკეტა სერიულ წარმოებაში ჩაუშვეს. პირველ რიგში ახალი რაკეტები Ty-160-ის ტიპის სტრატეგიული ბომბდამშენის შესაირადებლად იყო განკუთვნილი. ამ ტიპის თვითმფრინავს ორ ნაკვეთურში მდებარე მრავალბირთვიანი დილური ტიპის ოთხ გამშვებ დანადგარზე 24 ასეთი რაკეტის წაღება შეუძლია. 80-იანი წლების შუა ხანებში რაკეტა Ty-22M-ის ტიპის ბომბდამშენების არსენალის შემადგენლობაშიც შევიდა. ერთ ასეთ თვითმფრინავს ათი X-15-ის ტიპის რაკეტის წაღება შეუძლია. აქედან ექვსის განთავსება შეიარაღების ნაკვეთურში, მრავალბირთვიურ დილური ტიპის გამშვებ დანადგარზე ხდება, დანარჩენი ოთხისა კი — ფრთაქვეშა და ფეხურლაქვეშა პოლიგებზე. ოთვცაალურად რაკეტა შეიარაღებაში 1988 წელს მიიღეს.

პარალელურად მიმდინარეობდა მუშაობა რაკეტის რადიოილკაციური საწინააღმდეგო მოდიფიკაცია X-15P-ზე,

რომელიც 150 კგ-იანი მსხვერველი საბრძოლო ქობინით აღჭურვებულია. პრაქტიკულად იმავე გაბარიტების შტარჩურებისას, რაც საბაზო ვარიანტს ჰქონდა, რაკეტის ფრენის მანძილი 150 კმ-ს შეადგენდა, მაგრამ 1991 წელს ეს პროექტი დაიხურა.

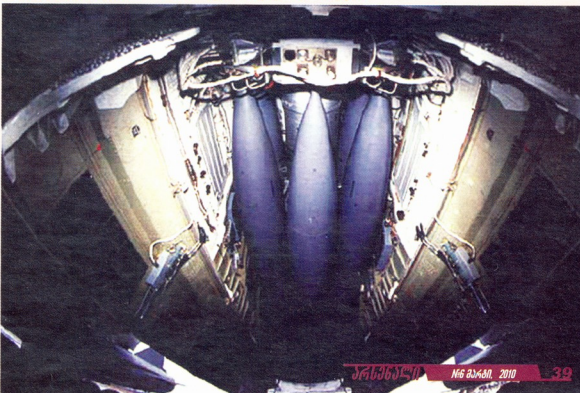
1993 წელს პირველად იქნა დემონსტრირებული რაკეტის ხომალდსაწინააღმდეგო მოდიფიკაცია X-15C. ამ უკანასკნელის ფრენის დისტანცია 60-დან 150 კმ-მდე მერყეობს და მისი გამოყენება საესკადრო ნაღობსების კლასის ხომალდების გასანადგურებლადაც შეიძლება. საბრძოლო ქობინად მასზე გატანილი ფუგასური მუხტი გამოიყენება.

დღეს რაკეტის ამ მოდიფიკაციის შესახებ ცნობები თითქმის არ მოიპოვება, შესაბამისად, უცნობია, რა სტადიაშია პროექტი, რომლის მიხედვითაც ის იქნება.

თეიმურ აულუზაშვილი

აერობალისტიკური რაკეტა X-15 და ბომბდამშენ Ty-22M-ის ბომბნაკვეთურში მისი განთავსების სქემა

ბანკები კოჩიდან სხინვალის ოსაქლა

ავღანეთი ომი

გარემოლება. დასაწყისი იხ.
„არსენალი“ №24-26, 2009 — №1-5, 2010

ავღანეთში ომის დაწყების ოფიციალურ თარიღად 1979 წლის 25 დეკემბერი ითვლება, თუმც მანამდე საბჭოთა სამხედრო ინსტრუქტორები და სპეცკვადანაყოფები სხვადასხვა სახის მოქმედებებში მონაწილეობდნენ.

მომხმე ავღანეთისათვის გარე აგრესიის მოვლენებში ინტერნაციონალური დახმარების აღმოჩენა და საბჭოთა სამხრეთი საზღვრებთან შესაძლო საფრთხის აღკვეთა იყო ის ოფიციალური მიზეზები, რომლის გამოც საბჭოთა არმიამ მუხომბელი ქვეყნის ოკუპაცია მოახდინა.

ოპერაცია საბჭოთა გენერალიტეტმა უნგრეთის 1956 წლისა და ჩეხოსლოვაკიის 1968 წლის აგრესიას მსგავსად დაგეგმა და ავღანეთში საბჭოთა მე-40 არმიის სახმელეთო შენაერთები რამდენიმე მხრიდან შეიჭრა.

25 დეკემბერს 108-ე მოტომსროლელი დივიზიის ქვედანაყოფებმა (მათ შორის იყო 4 მოტომსროლელი და 285-ე სატანკო პოლკი) უხბეკეთის ქალაქ თრემეზთან მდინარე აშუ-დარაიზე აწვიბილი საციალური პონტონის ხიდი გადალახეს და ფულ-ი-კუმრი-ქაბულისკენ გადაადგილდნენ.

დივიზიამ 43-46 საათში 510 კილომეტრიანი გზა გაიარა, რომლის დიდი ნაწილი — 310 კილომეტრი მთებში გადიოდა, და ქაბულს შეიარაღებულთა წინააღმდეგობის გარეშე მიდწია.

საბჭოთა ტანკების კოლონა ავღანეთში მარშის დროს

27-28 დეკემბერს თურქმენეთის ქალაქ ქუშქიდან მე-5 გვარდიულმა მოტომსროლელი დივიზიის სამმა მოტომსროლელმა პოლკმა, 24-ე გვარდიულმა სატანკო პოლკმა და სხვა დანაყოფებმა პერთისკენ გადინაცვლეს.

280-კილომეტრიანი მარშის შემდეგ დივიზიამ პერთი და შინდანის აეროდრომი დაიკავა.

ბევრად უფრო რთული მარშრუტი 860-ე ცალკეულმა მოტომსროლელმა პოლკმა გაიარა. 1980 წლის 10 იანვარს პოლკი ტაჯიკეთის ქალაქ პოროგინამ პამირის მთებში ავღანეთში ზღადაზნის პროვინციის ქალაქ ფაზაბადისკენ მიიძრა.

ეიწრო გზების, დანგრეული ხიდებისა და ადგილ-ადგილ მოწყობილი ჩასაფრებების გამო პოლკმა დანიშნულებას პუნქტს მხოლოდ მე-11 დღეს მიაღწია.

1980 წლის 2 თებერვას მე-40 არმიას 201-ე მოტომსროლელი დივიზიის ქვედან-

აყოფთა (მათ შორის იყო 234-ე სატანკო პოლკი) ერთი ნაწილი დაემატა. დივიზიამ მარში თურმეზიდან პართიანის გუვლით ყუნდუშის მიმართულებით შეასრულა.

წლების მანძილზე საბჭოთა არმია თეორიულად და პრაქტიკულად კროპაში NATO-ს ქვეყნებთან შესაძლო ომისათვის ემზადებოდა და ამ ცოდნით აღჭურვილი არმია ავღანეთში სავესტი განსხვავებულ ვითარებასა და გარემოში აღმოჩნდა.

მალიან მალე გაირკვა, რომ სარაკეტო, საჰაერო თავდაცვისა და ქიმიური დაცვის ქვედანაყოფები ავღანეთისათვის თურვად უსარგებლო იყო. დაახლოებით მსგავს მდგომარეობაში სატანკო ჯარებიც აღმოჩნდნენ.

3 სატანკო პოლკი, 12 მოტომსროლელი პოლკისა და 2 მოტომსროლელი ბრიგადის სატანკო ბატალიონი თუ ასეული ოპერაციულად შეზღუდული სივრცის ქონე მოაგოიბიანი ქვეყნისათვის მეტიმსებტად ბევრი გამოდგა.

იმდროინდელი შტატებში სატანკო პოლკი სამ სატანკო ბატალიონს აერთიანებდა და თითოეული 31-ს, ხოლო პოლკი 96-მდე ტანკს ითვლიდა.

მოტომსროლელი პოლკის ან ბრიგადის სატანკო ბატალიონს 40-მდე, ხოლო ასეულს კი 13 ტანკი ჰყავდა.

სულ მე-40 არმიის განკარგულებაში მოქმედებული T-55-ის სხვადასხვა მოდიფიკაციის დაახლოებით 600-მდე ტანკი იყო.

გამოუყენებელი სატანკო პარკის შესამცირებლად 1984 წლის მარტში 285-ე სატანკო პოლკმა საშტატო სტრუქტურა შეიცვალა და 682-ე მოტომსროლელ

მთებში ტანკზე უკეთეს სატანკო ავტომობილზე დაყენებული და 3V-23 გამოდგა

პოლკად გადაკეთდა, ხოლო 1986 წლის ოქტომბერში 24-ე გვარდიული სატანკო პოლკი საბჭოთა კავშირში დაბრუნდა.

ბევრად საჭირო და მრავალრიცხოვანი მსუბუქი ჯავშანტექნიკის პარკი დაახლოებით 1500 ქვეითთა საბრძოლო მანქანას (ძირითადად, **БМП-1, МТ-ЛБ და БМД-1**) და 290 ჯავშანტრანსპორტიორს (**БТР-60ПБ, БРДМ-2** და სხვ.) აერთიანებდა.

ბევრი ჯავშანტრანსპორტიორი ტექნიკის შესახაზე ბაზებიდან დაქანდული და შეიარაღების გარეშე იყო წყევანნილი და მარშის დროს მწყობრიდან გამოვიდა, რასაც ეკიპაჟების გამოცდულობაც ხელს უწყობდა.

ჯავშანსატანკო ნაწილები შუა აზრის რუსული კვების თადარიგის ოფიცრებით და კომპლექტდა და ბევრ მათგანს არც სამხედრო სამსახური ჰქონდა გავლილი, არც — მეთაურისთვის საჭირო უნარ-ჩვევები და არც ტექნიკის იცნობდა, ამიტომ 1980 წლის იანვრის მქორე ნახევრიდან მათი ადგილი საბჭოთა არმიის კადრის ოფიცრებმა დაიკავეს.

საბჭოთა კავშირის მხარდამჭერი ბატარაქ ქარმალის რეჟიმის არმია ქაღალდზე 81 თასს სამხედროს ითვლიდა, მაგრამ არმიის პირადი შემადგენლობის 60% დეზერტირი იყო.

აჟღანელების 570 ტანკი (**T-54A, T-54B, T-55, T-34-85**) სამ სატანკო ბრიგადასა და რამდენიმე სატანკო ბატალიონზე იყო გადანაწილებული, მაგრამ ბევრი აჟღანელი სამხედრო საბჭოთა არმიაში დამპყრობელს ზედჟდა და მოჯავაქმთა მხარეს გადასვლას ან დეზერტირობას ამჯობინებდა.

პირველივე ბრძოლებში გამოჩნდა საბჭოთა სატანკო ეკიპაჟების მოუშნადებლობა აჟღანეთის ომისათვის დამახასიათებელი ისეთი დეჟალებების შესრულებაში, როგორც იყო გზებისა და მნიშვნელოვანი ობიექტების დაცვა, კოლონიების გაცილება, სარეიდო ოპერაციები, რაიონების ბლოკირება, ტვირის ტრანსპორტირება და სხვ.

საკზაო მაგისტრალების დაცვამ თაიდანვე გადამწყვეტი მნიშვნელობა შეიძინა, რადგანაც საბჭოთა გარნიზონების მომარაგების დიდ ნაწილს საჟეტომობილი ტრანსპორტი უზრუნველყოფდა.

ამ მიზნით მთავარი გზების სტრატეგიულად მნიშვნელოვან ადგილებზე ერთმანეთისგან განსახდერული მანძილით დასორებულნი სპეციალური

პოსტები მოქმედ. ერთხანს პოსტების რაოდენობამ 869-ს მიაღწია და თითოეულზე საშუალოდ 20-25 კაცი იმეოფებოდა.

პოსტებზე შორსმსროლელი და მანევრული საცეცხლე წერტილების დანიშნულებას 20 ტანკი, 247 **БТР/БМП** და 70 ქვემეტი ასრულებდა.

მიწაში ამოჭრილი ან მიწის ზეით დამცავი კედლებით (ამისათვის იყენებდნენ ჭურვების ცარიელ ყუთებს, ქვიშიან ტომრებს, სატანკო ჭურვების ცარიელ პოლზებს და სხვ.) შემოზღუდული თაგმესაფარი ჯავშანტექნიკისათვის სროლის უკეთესი სექტორის შერჩევით იყო მოწყობილი და იმეორეოლად კორპუსის დიდ ნაწილს მოწინააღმდეგის ცეცხლისგან იცავდა. საჭიროების შემთხვევაში, საფრის დატოვებისა და პოზიციის შეცვლის შესახდებლობა ყოველთვის იყო.

მოჯავაქმების ვეელაზე გაერცელებული მოქმედების ფორმა — ჩასაფრებები და კოლონებზე თავდასხმები საბჭოთა ჯარების მდგომარეობაზე მტკონეუელად აისახებოდა, ამიტომ კოლონების გაცილება შესასრულებლად ერთ-ერთი

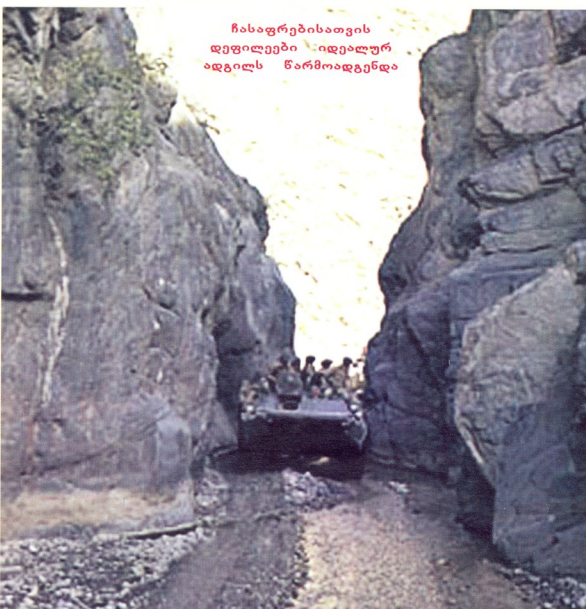
როული ამოცანა იყო და საბრძოლო ოპერაციების მსგეუსად იგეგმებოდა.

კოლონებში ტანკების ერთი ნაწილი **KMT-5** ტიპის ტრალებით იყო აღჭურვილი და მოძრაობის უზრუნველსაყოფი რაზმის შემადგენლობაში დანაღმული გზების განაღმვის დაელებას ასრულებდა.

განაღმვა კი ბევრ სირთულესთან იყო დაკეშობებული. დანისსაგარ ტრალებს ქვიან ნიადაგზე მუშაობა უჭირდა, ხოლო საგორაუბების წინააღმდეგ მოჯავაქმები ნალმების რადიომართვად, საფეხურიან ამფეთქს ან სხვა სახის დამცავ საშუალებას უკეთებდნენ.

კოლონაზე თავდასხმისას ტანკების მქორე ნაწილი პოზიციებს გზის პირზე იკავებდა, მოწინააღმდეგის მიმართულებით საპასუხო ცეცხლს ხსინდა და სამში ადგილიდან ატრომობილების გასვლას კორაშუსით ფარავდა.

გზიდან გადასვლას შეიძლება ზეემი ჩავარდნა ან აფეთქება მოჰყოლოდა, რომლისც უკეთეს შემთხვევაში მუხლუხის გაწვეტას, ერთი ან რამდენიმე საყრდენი საგაროჯის ან აკიღების კვიანის მოგლეჯას იწვევდა. მოძრაობის უნ-

ჩასაფრებისათვის დეფილიტები იდეალურ ადგილს წარმოადგენდა

მოდერნიზებული T-55AM

არს მოკლებული ტანკი კი იოლი სამ-
ბინე ზღბიდა.

საუდილო და რაიონების „გასაწმენდ“
ოპერაციებში ჩვეულებრივ ტანკების
მცირე რაოდენობა მონაწილეობდა. მო-
ვაკაულებების სიმაგრეებსა თუ გამაგრებულ
პოზიციებზე ტანკები მოიერიშე
ჯგუფებს წინ მიჰყვოდნენ და დუ-
გალბებს (აღდანილი გლეხის კარ-მიდა-
მის თიხის დობე) და ნაკვობებზე კო-
რპუსის დარტყმით მოტომსროლელებს
გზას უხსნიდა.

არა ნაკლებ სირთულეებს მწვეან
ზოლები (მდინარის პირას გაშენებული
ვეჩაზეთი, ბაღები და მინდვრები) ქმნი-
და, სადაც ჩასაფრებისას ზოგჯერ მო-

თა სატანკო ასეულის დამის მოულოდ-
ნელმა შეტევა კარგი შედეგი მოიტანა.
ასეულმა დამით მარშიდან პირდაპირ
შეუტია პანშერის ზეობის შესასე-
ლელთან მდებარე გადასასვლელს, სა-
დაც მოვაკაულებს ძლიერად დაცული
პოზიციები ეკავათ. უკუეთ სიბნელეში
მოვაკაულებმა შემტვე ძალები ვერ გან-
საზღვრეს და გაცლა ამჯობინეს.

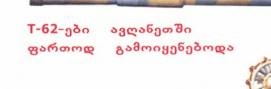
კარგად ორგანიზებული და ეკვირე-
ბისა და შეტეკობინების სისტემით მო-

ასეთ ადგილებში ზედვის არე შემ-
ცირებული იყო და ეკიპაჟი ნებისმიერ
მომენტში მოელოდა ბორტში კუმუ-
ლაციური ხელყუპმარის მოხვედრას ან
მუხლუქვეშ ფუგასის აფეთქებას.

ტანკისტების ერთადერთი იმედს
ჯგუშანი იყო, რომელიც უღანეთის ომი-
სათვის არასამილო გამოდგა.

ПНГ-7-ის ჭურვი ბორტების, კოშკ-
ურის სახურავისა და კიჩოს შედარებით
თხელ ჯგუშანს იოლად ზერტდა და
T-55/62 შუბლის გარღვევა არ უჭირ-
და. კუმულაციური ჭურვის ტანკის გა-
რეთა თითქოსდა უშინაშენლო ეფექტი
ტანკის შტეით ეკიპაჟის დაღუპებას, ხან-
ძარს ან ჭურვიდან დეფორმაციას იწვე-
და, ამიტომაც ტანკისტები ტექნიკის თა-
ვიანთი ინიციატრით იმპროვიზებულ
დაცვაზე გადავიდნენ.

ჯგუშანტექნიკის კორპუსზე დაკიდე-
ბული საბრძოლო მასალების ყუთები,
ქეშიმლორიანი ტომრები, სათადარი-
გო საყრდენი საგორავები, წყლით,
ზეთით თუ საწვავით სავსე ავზები ეკი-
პაჟებს გარკვეულწილად შეელოდა, მა-
გრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა და
ტანკებს ბორტებზე ქარხნული წესით
დამზადებული რეზინქსიცილის
ეკრანები დაემატა. კოსკურას
შუბლის მხარეს ყუთისმაგვარი

T-62-ები ავღანეთში
ფართოდ გამოიყენებოდა

ვაკაულები ვენახებსა და ბაღ-ბოსტ-
ნებს სპეციალურად ტობრავდნენ,
ხოლო ლაფში ჩაფლულ ტანკს გადა-
ადგილება უჭირდა.

1987 წლის ნოემბერ-დეკემბერში ოპ-
ერაცია „მაგისტრალის“ მსვლელობის-
ნას დამატებით ჯგუშნით აღჭურვილი 28
T-62 ონაწილეობდა, ხოლო ქვეითთა
საბრძოლო მანქანებისა და ჯგუშანტ-
რანსპორტიორების რაოდენობა ტანკე-
ბზე 10-ჯერ მეტი იყო და 300 ერთეულს
აღწევდა.

ტანკების საარტილერიო საცეცხლე
სამუალეობა გამოყენებას თან ჭურვე-
ბით დროული მომარაგების პრობლემა
ახლდა და ამისათვის ბუქსირზე ჩასაბ-
მელი სპეციალური დაჯგუშული მისაბ-
მელიც კი შეიქმნა, მაგრამ ბროლის
დროს მისი გამოყენება რამდენად მო-
სახერხებელი იყო, ალბათ, მწელი მის-
ახეუდრი არ არის.

ომის პირველ წლებში მოვაკაულებს
დამის ზედვის ხელსაწყოებით არ ჰქონ-
დათ და 1982 წლის დეკემბერში საბჭო-

ჯაკაულები საბჭოთა სატრანსპორტო
კოლონების გადაადგილებაზე ინ-
ფორმაციას დროულად იგებდნენ და
ჩასაფრებისათვის ხელსაყრელ ადგ-
ელებს — მთებს შორის დარჩენილ დე-
ფილეებში, მწვეან ზონებსა და სოფ-
ლების გამოყრუებულ დეკავებში
ინერვდნენ.

ლიონკრამიკის ბლოკი გაუკეოდა,
რომლის შიგნით ერთმანეთისაგან
ქაიფხებრი პოლიურთიანთი გამაძნე-
ლი 5 მმ-იანი ფილადის ფურცლები იყო
ჩალაგებული.

1979-80 წლებში საბჭოთა არმიამ
აღდანიეთში 19 ტანკი დაკარგა და კიდევ
უფრო მეტმა დაზიანება, ძირითადად,

„ლიბა“

სამკურნალო ბამბოტიანება

სამსოკათოლოგია

- ერეკციის ხარისხის გაუმჯობესება
- სქესობრივი აქტის გახანგრძლივება
- ყველა სახის სექსუალური დარღვევის მკურნალობა
- სექსუალური წარუმატებლობის მოლოდინის შიშის მოხსნა

ხელმძღვანელი პროფესორი არჩილ ბაქრაძე

მის: ვაჟა-ფშაველას გამზ. 83/11 ☎ 32 21 21, 31 73 24

ნაღმებზე აფეთქებისაგან მიიღო, მაგრამ დიდი ნაწილის მწყობრში შეგვანა მაინც მოხერხდა.

ჯეჟმანდაციის გაძლიერების მიუხედავად, დანაკარგი მაინც არ შემცირდა და 1981-82 წლებში 45 ერთეული მიაღწია. მთაწარ მხრეზედ ისევე ნაღმები რჩებოდა და ამის გამო ტანკების ფსკერმა დამატებითი გაძლიერება მოითხოვა.

1980 წლის იანვრიდან მე-40 არმიის სტანკო ქვედანაყოფებში T-62-ებთან ერთად T-64-ები გამოჩნდა, მაგრამ ამ უკანასკნელის ორტაქტიან დიზელის ძრავას მაღალმთიან გარემოში გადამტარების პირობებში მუშაობა გაუჭირდა და ავღანეთიდან მალე გამოეყვანეს.

1983 წლის მარტში ავღანეთში მოღერწებული ტანკების T-55M-ის, T-55AM-ისა და T-62M-ის პირველი პარტიები გაიგზავნა, მაგრამ არც მოჯაკედები ისხდნენ გულხელდაკრეფილი და ფუგასებში ფეთქებად მასალის რაოდენობის გაზრდით ტანკების საბჭოთა კონსტრუქტორებს თავსატეხი ისევ გაუჩინეს.

1984 წელს ავღანეთში გამოიყვანა ტანკების კიდევ ერთი მოდიფიკაცია T-55AD და T-62D, რომელსაც დამატებით დაჯეჟმინის გარდა ყველა სხვა გაუმჯობესება შეუხო და აქტიური დაცვის სისტემა 1030M Дрозд-ი დაემატა.

ტანკს კომპარაზე რადარი და კონსტრუქციის ორჯეჟმინი 107 მმ-იანი ოთხთხი რაკეტა გაუკეთდა. პერეში ტანკსაწინააღმდეგო საშუალებების აღმოჩენის შემთხვევაში ავტომატურად რაკეტების გასროლა ხდებდა და ნამსხრევების დრუბებით ჭურვს აფეთქებს, მექანიკურად აზიანებს ან ტრაექტორიას უცვლის.

ავღანეთის ომში T-62-მა ყოველმხრივი შემოწმება გაიარა და გამოავლინა სამიო პირობებში საექსპლუატაციო მახასიათებლების დაქვეითება, ხანგრძლივი მარშისათვის საჭირო რესურსების ნაკლებობა, ქვეშისა და შუწვილებული ტყვიამფრევეის აწევის კუთხის შეზღუდულობა (ამის გამო კოლონიების გაცილებამო მუდმივად მონაწილეობდნენ თვითმკალი საზენიტო დანადგარები ЗСУ-23-4 და 23 მმ-იანი შუწვილებული საზენიტო ავტომატებით აღჭურვილი სატვირთო ავტომანქანები), ჭურვებით მომარაგების სირთულე, დამატებითი ჯეჟმინის აუცილებლობა და სხვ.

მაღალმთიანმა და მტერიანმა გარემომ ძრავა და ტრანსმისიის მუშაობის, საგალი ნაწილისა და დაკიდების

ავღანეთის გზებზე მიტოვებული საბჭოთა ტანკები განვლილი ომის მოგონებად დარჩა

სისტემის საიმედოობის სრულყოფა მოითხოვა.

ტანკის ოთხტაქტიანი დიზელის ძრავა მუშისა და უდაბნოში გამართული მუშაობა, მაგრამ ზაფხულში, პაკრის მაღალი ტემპერატურის პირობებში, დაბალი გადაცემებით მოძრაობა ძალიან დანადგარის გადახურებასა და მწყობრიდან გამოსვლას იწვევდა.

პრობლემები იყო მთის ვიწრო გზებში, რომელიც საგალი ნაწილის ექსპლუატაციის ვადას ამცირებდა. საბჭოთა არმიამო საუფლე პირობებში ტექნიკის შეკეთება-რემონტის სამსახური გამართულად მუშაობდა და ამ სახის დანიანებებს სწრაფად დასძლევენ ხოლმე.

საბჭოთა ტანკებს კონდიციონერები არ ჰქონდა და ზაფხულობით ეკიპაჟებ-

ის მძიმე პირობებს ღია ლიუკები და ვენტილატორები არ შეულოდა.

ცხრაწლიან ომში საბჭოთა არმიამ 147 ტანკ დაკარგა და ამ მხრე ბევრად მეტე 362 ტანკის დანაკარგი ავღანეთის არმიას ჰქონდა.

ავღანეთის სამთავრობო ჯარების ტანკისტები ბრძოლის დროს ტექნიკის ზშირად დაუზიანებლად ტოვებდნენ ან ტანკებიანად მოჯაკედების მხარეზე გადადიოდნენ.

მოჯაკედებმა ტანკები ერთეულ შემთხვევებში გამოიყენეს. 1986 წლის გაზაფხულზე ქალაქ მათუნის მახლობლად ჯეჟმინის საბაზო რაიონის აღების დროს მოჯაკედებმა სამი T-55 შედეგანად გამოიყენეს. გაბატონებული მამალებიდან ტანკებმა შეტევზე გადასულ ავღანეთის არმიის ქვედანაყოფებს

ავღანეთიდან საბჭოთა არმიის გამოსვლა

ცეცხლი გაუხსნეს და დიდი დანაკარგით მიავყვნეს. ბანაკის ალების შემდეგ ბოქსებში გამართულ მდგომარეობაში მყოფი T-34-85 აღმოჩნდა.

საბჭოთა ტანკების მოვაკელები ებრძოდნენ ტანკსაწინააღმდეგო სელის ყუმბარსატყორცებით, უკუგორბო ქვეშეებით, ნაღმებით, სხვადასხვა სახის ფუგასებითა და მსხვილკალბობრიანი ტყვიამფრეველებით, ხოლო ომის ბოლოს ამ არსენალს ტანკსაწინააღმდეგო მართვადი რაკეტები დაემატა.

ხელის ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარსატყორცებიდან მოვაკედათ განკარგულუბაში იყო: საბჭოთა PFG-2, PFG-7 (ჩინური ანალოგი – მოდელი „69“), PFG-18, ამერიკული 66 მმ-იანი M72 Law-ი, ფრანგული 68 მმ-იანი Sarpak-ი, გერმანული 44 მმ-იანი 2A1 Lanze და სხვ.

ბრძოლის დროს მოსახერხებელი ხელის ყუმბარსატყორცების ნაკლი მაქსიმალურ მანძილზე სროლისას ნაკლები სისუსტე და გასროლით გამინდობავე ბრძოლის წარმოქმნა იყო.

მოვაკელების არტილერიაში დიდი ადგილი უკუგორბო ქვეშეებს ეკავა.

ამერიკული 75 მმ-იანი M20-ის, ჩინურ 82 მმ-იანი მოდელი „78“-ისა და სხვების ჭურვები ჯავშანს ზერტდა და ამსხერვდა, მაგრამ სუსტ მხარედ ჭურვების დიდ არეზე გაუანტვა, შორეულ მანძილზე სროლის უზუსტობა და გასროლისას წარმოქმნილი კვამლის ღრუბლები დარჩა.

ამიტომ მოვაკელები ორივე საშუალებას ახლო მანძილიდან და ზაღაბების სახით იყენებდნენ. ზოგჯერ საციალური ჯგუფები მოქმედებდნენ, სადაც მებრძოლთა 50-80% ყუმბარსატყორცებით იყო აღჭურვილი. ისროდნენ უსუსტად და ოთხ ტანკებისათვის ვეღლაზე ნაკლებად დაცული ადგილებისკენ, რასაც აფეთქება ან ხანძარი მოსდევდა.

მოვაკელები მარტე ტაქტიკის მიმართოდნენ: ჩასაფრებიდან რამდენიმე მეტრძოლი კოლონას ყუმბარსატყორცებს 1-2 ჯერ ესროდა, შემდეგ პოზიციას იცვლიდნენ ან კრიზებით (მიწისქვეშა დამშრალი მდინარეებისგან დარჩენილი გვირაბები) თავს შევილიდნენ. საპასუხო სროლა ხშირად უშედეგო რჩებოდა.

მსხვილკალბობრიან 12,7 მმ-იან DAK-ებს ჯავშანსმხერტი ტყვიებით მუტი ვეგებ

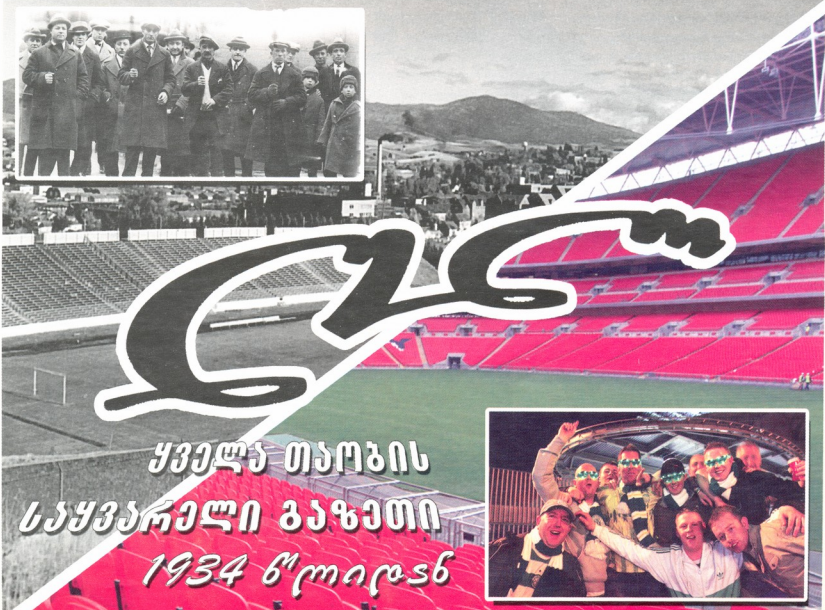
ტი მსუბუქი ჯავშანტექნიკის – ქვეითთა საბრძოლო მანქანებისა და ჯავშანტანსპორტირების განადგურებაში ჰქონდა. მთელი ომის მანძილზე საბჭოთა ჯავშანტექნიკისათვის ვეღლაზე საშუაარსად ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმები და ფუგასები დარჩა.

იტალიური TS-2,5 და TS-6, პაკისტანური P2 Mk2 და P2 Mk3, ამერიკული M19, ჩინური „79“ და სხვები ჯავშანტექნიკის მუდმივად საფრთხეს უქმნიდა. განსაკუთრებულად სახიფათო პლასტმასის სკოპუხიანი იტალიური ნაღმები იყო.

სხვადასხვა სახის ამფეთქებით აღჭურვილი და ფუგასებდ გამოყენებული საუიაციო ბომბები და საარტილერიო ჭურვები განადგველებს კიდევ უფრო მეტ სირთულეს უქმნიდა.

ავღანეთის ომმა კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რომ მოთბო ტანკი არაერთ დღეებით საბრძოლო თვისებას კარგვს და მხოლოდ შეზღუდული სახის ამოცანების შესრულება შეუძლია.

თმშურ ჩაჩანიძე
(გაგმელება შემდეგ ნომერში)

**ყველა თაობის
საყვარელი გაზატი
1934 წლიდან**

გლობალური უსაფრთხოების პრობლემები XXI საუკუნის დასაწყისში

დასასრული, დასაწყისი იხ. „არსენალი“ №4, 5

რატომ ისწრაფვის რუსეთი მრავალპოლუსიანი უწყსრივობისკენ

2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ უკვე საკმაოდ არ არის, რომ XXI საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ აშკარა და ფარული შეთოდებით პროვოცირებულმა მოვლენებმა ისეთი ისტორიული მნიშვნელობის გეოპოლიტიკური რყევები გამოიწვია, რომ მსოფლიო ახალი „ცივი ომის“ საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა.

ამერიკელი ექსპერტების განცხადებით, ნავთობზე მსოფლიო ფასების 10 დოლარით ყოველი გაზრდა, აშშ-ის შშპ-ის ზრდას 0,3%-ით ანულებს. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ აშშ მსოფლიოში ნავთობის ვეულზე დიდი მომხმარებელია (2008 წელს ნავთობის მსოფლიო მოხმარების 22,5% ამერიკაზე მოდიოდა), გასაკვიბი იქნება, რომ ენერგეტიკული ბაზრების სტაბილურობა აშშ-ის სასიცოცხლო ინტერესებშია. საესებით საპირისპირო გლობალური ინტერესები აქვს რუსეთს. ენერგორესურსებზე ფასის ზრდა რუსეთისთვის ორმარჯვად მომგებანია: ჯერ ერთი, იზრდება შემოსავალი ნავთობისა და ბუნებრივი აირის ექსპორტიდან და მეორეც, ძირითად ენერგორესურსები ასუსტებს რუსეთის მთავარი მოწინააღმდეგეს — აშშ-ის ეკონომიკას. რუსეთი რომ ყოველნაირად ცდილობს აშშ-ის ერთეულად უსაფრთხოების პარამეტრების შესუსტებას, ამას შემდეგი ფაქტიც დასტურებს:

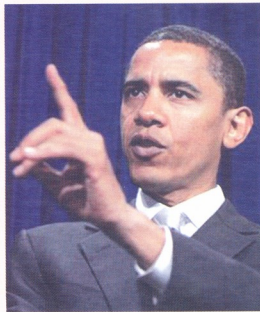
აშშ-ის ყოფილმა ფინანსთა მინისტრმა ვორჯ ბუში-უმცროსის ადმინისტრაციამო პქირი პოლსონმა 2009 წლის ბოლოს ნამძიმოკეულ მეშუარებში ერთ ძალზე განმარტობულ ფაქტს ახადა ფარდა. მისი მტკიცებით, 2008 წელს რუსეთი ცდილობდა მსოფლიო აბოთიკური კრიზისის გაღრმავებას და ამისთვის ჩინეთს შესთავაზა აშშ-ის უდიდესი აბოთიკური სააგენტოების Fannie Mae და Freddie Mac-ის ობლიგაციების ერთადროულად გაყიდვა საფონდო ბირჟებზე,

რაც კიდევ უფრო გაამწვავებდა შშპ-ს რუსეთის მიზანს წარმოადგენდა აშშ-ის ეკონომიკის შესუსტება. პოლსონის თქმით, ჩინეთი არ დათანხმდა ამ აგენტურისტულ წინადადებას.

თუნდაც ის ფაქტი, რომ მსოფლიო ბაზრებზე ერთი ბარელი ნავთობის ერთი დოლარით გაძვირება რუსეთის ბიუჯეტს ერთი მილიარდი დოლარით ზრდის, მეტყველებს იმ გარემოებაზე, რომ რუსეთის პირდაპირ ინტერესებშია სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური გეოპოლიტიკური მოვლენების პროვოცირებით ნავთობის (შედეგად კი ბუნებრივი აირის) ფასების ზრდა. ამის მაგალითია თუნდაც რუსეთ-უკრაინის „ბუნებრივი აირის კონფლიქტი“ ან 2009 წლის 31 დეკემბერს დაწყებული რუსეთ-ბელორუსიის კონფლიქტი ნავთობის მიწოდების პირობების შესახებ, რას გამოეც ნავთობის მსოფლიო ფასი მომენტალურად გაიზარდა.

2000-2008 წლების მანძილზე მსოფლიოს ბაზრებზე ნავთობის ფასების 20-დან 147 დოლარამდე გაზრდამ რუსეთს დაახლოებოთ 1 ტრილიონი დოლარი მიუტანა და ამ გარემოებამ მნიშვნელოვნად შეცვალა ძალთა თანაფარდობა პოლიტიკურ ბლოკებსა და ცალკეულ სახელმწიფოებს შორის. ახალი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკების შექმნის ფარული სურვილი, რაც XXI საუკუნის დასაწყისში რუსეთის ახალ ხელისუფლებას ჰქონდა, ნავთო-

ბლოკების საშუალებით ექვსი-შვიდი წლის შემდეგ რეალობად იქცა. დღითის სურცემო შექმნილი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკი, ასევე „შანხაის ორგანიზაცია“ ნატოსა და უპირველესად აშშ-ის ერთეული ინტერესების წინააღმდეგ მიმართული სტრატეგია.

რუსეთის ხელმძღვანელობით და მისი სხვადასხვა სახელმწიფო სტრუქტურების მეშვეობით ხდება გლობალური თანამდევო საკმაოდ ბევრი რეალური საფრთხის პიპერტროფიულად გაბეჭვა და ანტიდასავლური (უპირველესად კი ანტიამერიკული) იდეოლოგიის დანერგვა. შეტეც, უკანასკნელ სათქულებში რუსეთი ამ ღონუნავითა და დროშით აერთიანებდა მსოფლიოს ვეულზე მარცხანალური ქვეყნების პოლიტიკურ რეჟიმებს (ირანი, სირია, ლიბია, ჩრდილო კორეა, ვენესუელა, ნიკარაგუა, ბოლივია, კუბა და ა.შ.) და მათ აშშ-ის წინააღმდეგ რაზმავდა.

ახალი ეკონომიკური წყნრივის მაკონტროლებელი საერთაშორისო პოლიტიკური და ეკონომიკური ინსტიტუტების, ასევე ტრადიის (აშშ-ეკოკეშარი-იაპონია) ხელისუფლების ყურადღების მიღმა დარჩა ის ფარული ტენციები, რაც მსოფლიოს ცალკეულ რეგიონებში გამოიკვეთა. უმთავრესი მიზანი რუსეთის იმპერიალისტური ამბიციები, ირანისა და ჩრდილო კორეის ატომური პროექტები და სამხრეთ

ამერიკის მარგინალური რეგიმების (ვე-
ნესუელა, ბოლივია, ეკვადორი) „გაქ-
ითლებს“ პროცესი იყო.

ამჟამად როს სახეზეა რუსეთის იმ-
პერიის აღდგენის მცდელობაზე დასაყ-
ველი ევროპის ქვეყნების (უპირველესად
გერმანია, საფრანგეთი და იტალია)
წარუბების პოლიტიკა, რასაც საფუძე-
ვლად ენერგეტიკული შანტაჟის შიში
უდევს. თუ გავიხსენებთ ზემოაღნიშნუ-
ლი ქვეყნების ყოველწლიურად მზარდ
დამოკიდებულებას რუსეთის ნავთობსა
და ბუნებრივ აირზე, მაშინ გასაგებია
გაზზე, რომ მსოფლიოს გლობალური
უწყსრიგობის ეკვლაზე მძიმე პერიოდი
ჯერ კიდევ გასაუღელი აქვს.

ამ ევრსიის საფუძველს იძლევა ის
გლობალური უწყსრიგობის დეტერმი-
ნანტები, რომლებიც ჯერ კიდევ სახეზეა
და ახალი შპმ-ი რეალურ საფრთხეს
წარმოადგენს.

მსოფლიო გლობალური უწყსრიგობის დეტერმინანტები

ა. გეოპოლიტიკური პრობლემები

ამერიკელი ექსპერტების გაან-
გარიშებით, თუ 1980 წელს საშუალოდ,
მსოფლიოს მასშტაბით, 1.000 დოლარის
ეკვივალენტი შპმ-ს საწარმოებლად
საჭირო იყო 78 დოლარის დირებულებ-
ის ნავთობის მოხმარება, 2006 წელს
ამჟამოც მოცულობის შპმ-ს საწარმოებლად
საჭირო იყო მხოლოდ 41 დოლარის
დირებულების ნავთობი. ეს გარემოება
კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ მეს-
ამე ენერგეტიკული კრიზისის ახსნა
მხოლოდ გლობალური ეკონომიკის
ზრდის ტემპით არამართებულია.

(სურათი №1)

ვაქტია, რომ აშშ-ისა და დასავლეთ
ევროპის ლიდერების მხედველობის მიღ-
მაღრბა ის უშინძველდებოდა სამხ-
ედრო-პოლიტიკური ტენდენციები,
რომლებმაც მსოფლიო გლობალური
უსაფრთხოების სისტემა ძალზე შეა-
სუსტა, კერძოდ:

რუსეთის ნეომიმერიალისტური მო-
ქმედებები.

XX-საუკუნის ბოლოსა და XXI
საუკუნის დასაწყისში აშშ-ის მიერ
პოსტსაბჭოთა რუსეთისთვის პოლი-
ტიკური და საფინანსო-ეკონომიკური
დამხმარებების მიუხედავად, პოლი-
ტიკურმა და საზღვრო რეფორმებმა ამ
ქვეყანაში სრული კრახი განიცადა.

რუსეთის ახალი ხელისუფლება
2000 წლიდან განუხრავლად ცდილობდა
საბჭოთა ენერგეტიკული იმპერიის აღდ-
გენას. თანდათანობით რუსეთმა შტელო
მარშალის გეგმის მიერ დასაუღელი
ევროპისთვის შემორტყმული სამ-
ხედრო-პოლიტიკური ბარიერების ენ-
ერგეტიკული იარაღის საშუალებით
დაძლევა და რუსეთის გაზსადენების ქსე-
ლი იზობას საცეცხეოეთ შემოახვია
მოულ ევროპას. დღეს ცალკეული ქვეყ-
ნების ენერგოსექტორის დამოკიდე-
ბულება რუსეთის ბუნებრივ აირზე 25-
40%-ის დიაპაზონში მერყეობს (იხ. სუ-
რათი №1).

2. სამხრეთ ამერიკის რესურსებით
მდიდარი მარგინალური რეგიმების (ვე-
ნესუელა, ბოლივია, ეკვადორი და სვ.)
„გაქითლებს“ პროცესი. ამის შედეგად
ეს ქვეყნები, რუსეთთან ერთად ზშირად
ახდენენ ნავთობისა და ბუნებრივი აირის
ფასების ხელფურნი ზრდის პროციირ-
ებას;

3. ირანისა და ჩრდილო კორეის ატო-
მური პროექტების ირგვლივ არსებული
რეალური თუ ხელფურნი პოლი-
ტიკური პრობლემები სპეკულანტების
მიერ აქტიურად გამოიყენება
ენერგეტიკული რესურსების
ფასების ხელფურნად გასაზ-
რდვლად. სახეზეა რუსეთის
მიერ ირანისა და ჩრდილო
კორეის ატომური მისწრაფე-
ბების ფარული წახალისება
და ამ გზით გეოპოლიტიკური
პრობლემების ხელფურნი
გამწვევა, რასაც საბოლოოდ
ენერგეტიკულ რესურსებზე
ფასების ზრდამდე მყოფართ.

4. მსოფლიოს უდიდესი
მომხმარებელი — აშშ გეო-
პოლიტიკურ მახეში გაება: მან
ევრ შტელო ერთდროულად

ველა პრობლემის გადაწყვეტა: მარცხი
იწვინა ცხელ წერტილებში (ირანი, ერ-
ავი, ავღანეთი, რუსეთი, ლათინური
ამერიკა, ჩრდილო კორეა) და ვერ გადა-
ჭრა „საუკრდოვანი“ საუკრე-ეკო-
ნომიკური და ფინანსური პრობლემები
ევროკავშირსა და ააბონისთან;

ერავსა და ავღანეთის სამხედრო
ოპერაციები კარგი მახეში აღმოჩნდა
ნავთობის ფასებით საბირყო სპეკუ-
ლაციისთვის — ხუთი წლის განმავლო-
ბაში ნავთობი 25-დან 147 დოლარამდე
(ანუ თითქმის ექვსჯერ) გაიზარდა.
სამხედრო ოპერაცია ვერაჟი, რომლის
დაფარული და ნამდვილი მიზანი სდამ
პუხენისთვის ნავთობით მანიპულირე-
ბის კონზირის ხელიდან გამოცხად იყო,
შინაარბირვად სრული კრახით დას-
რულდა. ამ სამხედრო ოპერაციით სპე-
კულანტებმა უფრო ისარგებლეს
ნავთობის ფასების ხელფურნი გაზრდის
პროციირება მოახდინეს;

5. რუსეთი ცდილობს ნავთობისა და
ბუნებრივი აირის მოპოვებისა და ტრანს-
პორტირების ალტერნატიული გზების
სამხედრო-პოლიტიკური ხერხებით
დაბლოკვას (მაგ. ომი საქართველო-
სთან; აზერბაიჯანის რესურსების
სრულ შესყიდვებზე პრეტენზია და პოსტ-
საბჭოთა სიერცეში მონოპოლიური
მდგომარეობის შენარუნების მცდელო-
ბა; შუა აზიის ქვეყნებზე (ყაზახეთი,
უზბეკეთი, თურქმენეთი) სამხედრო-
პოლიტიკური ზემოქმედების ბერკეტ-
ების გამოყენება და ა.შ.) და დსი-ის წყრ
ქვეყნებიდან ნავთობისა და ბუნებრივი
აირის ტრანსპორტირების სრულ მი-
ნობოლისებას.

ბ. ინსტიტუციური პრობლემები

1. მსოფლიო საერთაშორისო საფი-
ნანსო-ეკონომიკური ინსტიტუტების
(სავალუტო ფონდი, მსოფლიო ბანკი,
საერთაშორისო სავაჭრო ორგანიზაცია,
საერთაშორისო ენერგეტიკული
სავაჭრო და სსხე) მოუშადავებელი აღ-
მოჩნდნენ გლობალური საფინანსო-
ეკონომიკური საფრთხეებისათვის;

2. ნავთობზე ფასწარმოქმნა და
მოთხოვნა-მიწოდება უპირატესად
კარტელი შუინხებით და სხვადასხ-
ვა ქვეყნის ფარული გარიაგებებით ხდ-
ება. ამ პროცესში ეკონომიკური ფაქ-
ტორის ნაცვლად გეოპოლიტიკური ინ-
ტერესები დომინანტობს, რაც ნავთობზე
ფასსა და მიწოდების მოცულობის
ზშირად პოლიტიკურ ბერკეტად აქცევს.
ამ შეხედულებას კიდევ ერთხელ

ადასტურებს ირანის პრეზიდენტის აჰმადინეჯადის 2010 წლის თებერვლის დასაწყისში გაკეთებული განცხადება იმის შესახებ, რომ ირანი, რუსეთი, ევანესუელა, ალჟირი და ეკვადორი უნდა შეთანხმდნენ ნუთონის ერთიან ფასზე და არ გაყიდონ „შეი ოქრო“ 80 დოლარზე (ერთი ბარელი) ნაკლებად. ირანის პრეზიდენტმა ფაქტობრივად კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ „ანტი-ამერიკული კოალიცია“, სადაც დე ფაქტო გაერთიანებული არიან რუსეთი, ევანესუელა, ირანი, ეკვადორი, ბოლივია და სხვ., ნუთონის ფასებით მანიაქულირებას კვლავ გააგრძელებს.

3. ბუნებრივ აირზე ფასწარმოქმნის პროცესს სასებთ გაუმჭვირავლად და საზოგადოება ვერ აკონტროლებს, ხოლო რუსული „ბუნებრივი აირის ფასის“ ფორმულა რეალურ ეკონომიკურ ბაზას მოკლებულია, ბუნებრივი აირის კარტელის შექმნის ცდები კი დიდი საფრთხის შემცველია;

4. აშშ-ისა და ევროკავშირის პოლიტიკამ ნუთონისა და ბუნებრივი აირის სპეკულანტური ფასწარმოქმნის არსებობა სისტემის წინააღმდეგ სრული კნაზი განიცადა.

„ბაზარზე ბევრი ნუთონია, იზრდება ასევე მისი გადაამუშავება. ნუთონზე ფასების ზრდა გამორეულია არა მაკროეკონომიკური მიზეზებით, არამედ სპეკულანტების თამაშებით, რომლებიც ფასების განახრდელად მარჯველდ იყენებენ ერაყში, ირანში, ევანესუელა და

ნიგერიაში გეოპოლიტიკურ არასტაბილურობას“, — განაცხადა 2006 წლის ივლისში ბრიტანული გეგანტის „ბრიტის“ პეტროლიუმის“ პრეზიდენტმა ლორდმა ჯონ ბრაუნმა. იმ პერიოდში ნუთონის ფასი ბარელზე 60-70 დოლარის ფარგლებში მერყეობდა, ორი წლის შემდეგ კი უკვე 147 დოლარს მიაღწია.

5. საფრთხი და სასაქონლო ბაზრები განიცდიან რეალური თუ ფაქციური გეოპოლიტიკური მოვლენების მძლავრ გავლენას. ნუთონბომპოყებელი ქვეყნები სულ უფრო და უფრო მეტ ფინანსურ რესურსებს ხარჯავენ დენსინფორმაციული პიარკამპანიებისთვის (მითი ნუთონის მარაგების 20-30 წელიწადში ამოწურვის შესახებ, მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის საპროგნოზო მანქვენებლების ხელეწიური და დაუსაბუთებელი გაზრდა და ა.შ.);

6. კვლავ საჩუხა ენერჯის ალტერნატიულ წყაროებზე გადასვლის ხელოვნური ბლოკირება.

პესიმისტური პროგნოზი

2010 წლის იანვრის ბოლოს დავოსის ფორუმზე საფრანგეთის პრეზიდენტმა ნიკოლა სარკოზიმ გლობალურ ეკონომიკურ კრიზისში საბანკო სისტემა დაადანაშაულა და ბაზრების ფუნქციონირებაში სახელმწიფოს უფრო მეტი ჩარევისკენ მოუწოდა. მაგრამ მხოლოდ ეს არის გამოსავალი? როგორც დავი-ნახეთ, სამეფ ენერჯეტიკული კრიზისის

(რომელთაც სხვადასხვა მასშტაბის ეკონომიკური კრიზისები მოჰყვა) პროციტიერება უპირველესად იმ გეოპოლიტიკური და ინსტიტუციური პრობლემების შედეგი იყო, რომლებიც დღესაც გადაუჭრელია.

უნდა გაითვალისწინოთ, რომ პოლიტიკური და ეკონომიკური საკითხების უმჭიდროესი ურთიერთკავშირი XXI საუკუნეში მსოფლიოში კიდევ უფრო აქტუალური გახდება და სხვადასხვა ქვეყანა ეროვნულ ინტერესებს უპირველესად ეკონომიკურ პრიორიტეტებად ააგებს.

ამ შემთხვევაში შპმ-ის ახალი ტალღის ძირითადი მიზეზი, შესაძლოა, კვლავ ენერჯეტიკულ რესურსებზე ფასების ხელოვნური ზრდა გახდეს. მიუხედავად იმისა, რომ ეს პრობლემა ყველასთვის თვალნათელია, მისი გადაწყვეტის ეკონომიკური და პოლიტიკური გზები კვლავ არ არის გამოკვთილი. საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური ინსტიტუტების საქმიანობა ძირეულ ცვლილებებს საჭიროებს, ისინი ნეიტრალური დამკვირვებლებიდან უფრო ენერჯიულ და ობიექტურ არბიტრებად უნდა იქნენ. ამიტომ ახალი შპმ-ის თვლიდან ასაცილებლად გლობალური ეკონომიკური უსაფრთხოების ახალი სისტემის აგება სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენს.

ამონომიკის დოქტორი, პროფ. პანის ალდაშვილი

განახლებული ნომერიკა

სიტყვა და საქმი
სასაქონლო ბაზარი
www.sitqva.ge

ავტორიზაციალებები „სიტყვა და საქმის“ ხეთმაბათის ნომერში

სიტყვა და საქმი

სამხრეთ კორეის სავსლანიშნულაგის დანაყოფი

უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში სეულმა მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი სავანგებო დანიშნულაგის სამხედრო ქვედანაყოფები შექმნა. მათ საფუძვლიანი მომზადება გაიარეს და საიდუმლო საომარ ოპერაციებში დიდი გამოცდილება მიიღეს. სამხრეთკორეელი კომანდოსები არა მარტო მსხვილმასშტაბიანი სამხედრო მოქმედებებისთვის ემზადებიან ჩრდილოეთ თანამოძმებთან საბრძოლველად, არამედ ჩრდილო კორეის სანაპიროს საიდუმლო დაზვერვასაც ეწევიან, ატარებენ დივერსიულ აქტებს და პრევენციულ დარტყმებს აყენებენ მოწინააღმდეგის პოზიციებს.

სავანგებო ომის ცხელი წერტილი

1968 წლიდან დღემდე სამხრეთ კორეაში თავის ტერიტორიაზე წყლებში მოწინააღმდეგის წყალქვეშა ნავებისა და დივერსანტების შეღწევის ოცნებები შეიხვეწა დააოქსირა. მოწინააღმდეგე დაზვერვითი ოპერაციებისა და დივერსიული აქტების ჩატარებას ცდილობდა. 1996 წლის სექტემბერში, მას შემდეგ, რაც „შანგ-ო“-ს ტიპის 325 ტონა წყალქვეშა წყალქვეშა ნავი კანგუნის საზღვაო ტრასის მახლობლად რიფებთან მიქეწვხე შეჯდა, საეცნადანაშნულაგის ნაწილებმა დივერსანტების ძებნისა და ნეიტრალიზაციის ვეგლაზე მასშტაბური ოპერაცია ჩატარეს.

ოცდაექვსი ჩრდილოკორეელი კომანდოსი, რომლებიც ხმელეთზე, სასოფლო-სამეურნეო რეგიონში მოხდნენ, დენისაგან თავის დაღწევას ცდილობდა. მათი ძებნის, ბლოკირებისა და განადგურების ოპერაციაში ათი ათასი შეიძინა მოწინააღმდეგედ. საკარული რაიონში ერთკვრიანი ძებნის შემდეგ, რომლის დროსაც შეკუმშვურებსაც იყენებდნენ, განადგურდა ოცე ჩრდილოკორეელი დივერსანტი. დატყვევებას ვეგლა მთავანა თვითმკე-

ლულობა არჩია, რითაც თავი დააღწევს მტარჯული დაკითხვებს. ხოლო გადარტყნილმა აკტრებმა დაკითხვებზე განაცხადეს, რომ მისხად ჰქონდათ სამხრეთ კორეის რესპუბლიკის სანაპიროზე განლაგებული სამხედრო აეროდრომების, რადიოლოკაციური სადგურებისა და სამოქალაქო თვითმფრინავების ობიექტების დაზვერვა.

სამხედრო სპერანზიმის ისტორია

პირველი სამხრეთკორეული სავანგებო დანიშნულაგის რამხები კორეის ომის დროს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის თანამშრომლებმა შექმნეს. ეს იყო სრულიად საიდუმლო, არარეგულარული საპარამუტო ქვედანაყოფი, რომელსაც ჩრდილო კორეის ჯარების დრმა ზურგში უნდა ემოქმედა. უნდა მოეყო დივერსიები, თვითმხმები და შეეგრებებინა სადაზვერვო ინფორმაცია. 1958 წლისათვის ქვედანაყოფი და ომის დროს შექმნილი ზოგიერთი სხვა შენარითი პირველ საპარამუტო-სადესანტო პოლკში გაერთიანდნენ. 1972 წელს აშშ-ის დამხარებით, რომელიც პირად შემაღეწნობას სამხრეთ კორეის არმიის დახმარების პროგრამის მიხედვით წერთინ-

და, შეიქმნა რეგულარული სავანგებო დანიშნულაგის შენარები, რომლებშიც პირველი და მხეთუ საპარამუტო ბრიგადები და რეინჯერთა სამი ბატალიონი გაერთიანდნენ. ზოგიერთი მიგვიანებით ამერიკელ მწვრთნელსა და კოლეგებთან ერთად ვიეტნამის ომშიც მონაწილეობდა.

70-იანი წლების ბოლოს რეინჯერების ქვედანაყოფები და საპარამუტო ბრიგადები სავანგებო დანიშნულაგის ბრიგადებად გადაკეთდა. შექმნილი ორი კორეის კონფორტაციის გადრმეგება მხეცრანზიმების რაღწენობაცა და რიცხუნობაც უფრო გააძარგულა.

შემაღეწნობა და ამოცანები

დღეს სამხრეთ კორეის სავანგებო ოპერაციების ძალების შემაღეწნობაში ირიცხებიან სავანგებო დანიშნულაგის პირველი, მე-3, მე-5, მე-7, მე-9, მე-11 და მე-13 ბრიგადები, ასევე სავანგებო შტაბის შეთაერთობა. მას აქვს ამერიკლების ანალოგიური საორგანიზაციო-სამტატო სტრუქტურა (სავანგებო დანიშნულაგის ჯგუფი). სავანგებო დანიშნულაგის ბრეგადა შემაღეწნება შტაბისგან, სამშტაბო ასე-

ხელნართული ბრძოლების სწავლების საფუძვლად უდევს ორთაბრძოლის ეროვნული სახეობა ტაიკვონდო...

ოფიცები ამერიკელებმა შექმნეს კორეის ომის დროს. სადღერსიო ქვედანაყოფები აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერუო სამმართველოს SEAL-ის მოწინავე ორგანიზაციის ფედოთ ჩამოყალიბდა. დღეს სამხრეთ კორეის ზღვაზე საგანგებო ომის წარმოების ძალები სამი დაჯგუფებითაა წარმოდგენილი. თითოეული რაზმი რამდენიმე მცირე ჯგუფად იყოფა და შედგება შტაურის, შტაურის მთადგილის, რადისტისა და რამდენიმე ოპერატორისაგან.

პირველ და მეორე რაზმებს მსგავსი ქვეგანყოფილებებისაივსი ჩვეული ამოცანები აქვთ: მოწინააღმდეგის ზურგში სასაზღვრო მასალების მოპოვება და რეიდები, საგანგებო დაუღლებათა შესრულება, მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე შეუმჩვენად შეღწევა, სანაპიროების დანგრევა და საზღვო დესანტის გადახმის მოსამზადებელ პერიოდში წყალქვეშა წინაღობების მოხდა.

მესამე რაზმს სხვა ამოცანები აქვს: ის არის ტერიორიზმთან და ზღვაზე მძევლთა გათავისუფლებისთვის მებრძოლი ერთეული ქვედანაყოფი.

აშშ-ის სამხედრო საზღვაო ფლოტის ქვეითა კორპუსის მსგავსად, სპეცქველანაყოფისთვის მოხალისეთაგან მხოლოდ

ბატალიონის შემადგენლობაში არის ქალებისა და კომპლექტებული ქვედანაყოფიც. სპეცოპერაციებში ქალების გამოყენება მორინალმდებელე შოკის მომგვრელ ზემოქმედებას იხდენ...

იმას არჩვენ, ვინც ნაშასურობის სანიმუშო დახასიათებას წარადგენს. სასწავლო ბანაკებში რამდენიმე კვირის განმავლობაში მოქმაცნველი ვარჯიშების შემდეგ, მოხალისეთაგან ვარცისად მხოლოდ იმას ცნობენ, ვინც გამოცდას გაუძლებს და დასახული საბრძოლო ამოცანის შესრულების უნარს გამოამტკიცებს.

შერჩევის შემდეგ იწყება ერთწლიანი ინტენსიური სწავლება და კარგი ჯარისკაცები ისეთ სუპერშემორებად გადაიქცევიან, რომლებიც დინარულ წინააღმდეგობას გაუწვენ ჩრდილოელი თანამოძქების ფანტიტის კომანდოსებს. სამხრეთ კორეის ფლოტის სპეცქველანაყოფებს ამერიკელ კოლეგებთან მჭიდრო კავშირი აქვთ. მუშობდა მიმდინარეობს გამოცდლების გაცვლა-გამოცვლა როგორც საზღვო ქვეითთა ანალოგიურ ქვედანაყოფებში, ასევე SEAL-ის რაზმებს შორისაც.

გამოცენება

1998 წლის 24 თვისს „YUGO“-ს ტიპისა და 70 ტონა წყალქვეშის ჩრდილოკორეული უმცირესი წყალქვეშა ნავი თევზსაჭერ ბადეში გაიხლართა. ასეთ წყალქვეშა ნავის ჩრდილოკორეელები სამხრეთ კორეელთა საწინააღმდეგო სადღერსიო და სადაზვერუო მოქმედებებისთვის იყენებენ. წყალქვეშა ნავის წყლდან ამოხლებად და ეკიპაჟის გამოსაყვანად გადაწყდა, სუბმარინა ბუქსირით სამხედრო-საზღვაო ბაზა Dongae-ში მიიყვანათ, რომელიც ნანუარკუნძულის ადმოსოკლეთი სანაპიროზე განთავსებული. ზღვის დღევამ და საზღვაო დინებამ ამოცანის შესრულება გააძნელა, ამიტომ ნავი პორტში მხოლოდ ორი დღის შემდეგ ამოიღეს. სპეცრაზმის ქვეგანყოფილების მესეუერები და სამხრეთ კორეის სამხედრო უწყებების ოფიციალური პირები, რომლებიც წყალქვეშა ნავის ამოღებას დაესწრენ, მიხედნენ, რომ სუბმარინაში ეკიპაჟი ან ცოცხალი ადარ იყო, ანდა ხელსაყრელ მომენტს ეძებდა, გამოეყრდნობოდა და უკანასკნელი შანსი გამოეყრდნობა.

ამის საშუალება რომ მოეპოვოთ, SEAL-ის პირელები რაზმის 56-ე განყოფილების მებრძოლები ფორხილად მიუახლოვდნენ წყალქვეშა ნავს, თან მზად ჰქონდათ 5,56-მილიმეტრისანი K-2 საიერიშო შაშხანე-

ბი და თვალს არ ამორებდნენ სუბმარინის ლოკებს. ისინი მზად იყვნენ მწინააღმდეგის მოსაკერებლად. გემის კორპუსის გასახსნელად გამოიბოხეს ხომალდი მამუელი ქვეგანყოფილების (USS) შიმადგენლობაში მყოფი ექსპერტები (დამშენებლები), რომლებმაც ექვს ადგილას გახერტიეს სუბმარინის კორპუსი, რათა შესაძლებელი ყოფილიყო მათში ოპტიკურიტოკუანი ძალების მოთავსება და ვიდეოკამერებით იმის შეტვიზობა, რა ხებობდა ნავში. დადგინდა, რომ სუბმარინაში არ იყო სატყუარა ნაღები და მის კორპუსში შეღწევა დაუბრკოლებლად შეიძლებოდა. მსუბუქმა მყვინთაყვამს სპეციალური მოწყობილობით გაჭრეს კორპუსი და შევიდნენ ნავში, სადაც ცხრა გვამი აღმოაჩინეს. სამხრეთკორეელმა ექსპერტებმა დაადგინეს, რომ ცხრამე ტყვეობის თვითმკვლელობა არჩია. გვამები გარდა, გემის ბორტზე იყო ორი აუტომატური შაშხანა, ორი ფეხბარასატყორცინი, ორი მსუბუქი ტყვიამფრტვევი, ოთხი მსხერეკადი ხელუებარა, უხბი და უალო სროლის უნარის მქონე ორი პისტოლეტი, ამერიკული წარმოების წყალქვეშ სუნთქვის აპარატები, სამი წყველი ფარული და უალოკოპოლი სასმელებით სავსე ორი კონტეინერი. ფეხლეუე იმასუ მეთითობდა, რომ სუბმარინა და სადაზვერუო ჯგუფი საქმიოდ დიდხანს მუშობდა სამხრეთ კორეის ტერიტორიულ წყლებში.

შეიარაღება

როგორც სამხედლოთი, ასევე საზღვაო სპეცრაზმები შეიარაღებული არიან Daewook 2, 5,56-მილიმეტრისანი ავტომატური შაშხანებით და სხვადასხვა მიდიფიკაციის MFS 9-მილიმეტრისანი პისტოლეტ-ტყვიამფრტვევითა სპეცქველანაყოფის ყოველ ოპერატორს პირად იარაღად აქვს პისტოლეტი Beretta 92S ან კორეული Daewood P51, 9-მილიმეტრისანი პისტოლეტი.

სნაიპერები შეიარაღებული არიან 7,62 მილიმეტრის კალიბრის მქონე Heckler & Koch PSG-1 შაშხანებით. რადგან სნაიპერებს არჩვენის უფლება აქვთ, შიგა მთაგანი პეკლერ-კოხს Remington M24 სასნაიპერო შაშხანებს ანიჭებს უპირატესობას.

სწავლებისას მომომარმა არაერთ მძიმე ფიზიკურ დატვირთვის უნდა გათვალისწინებული ტრანსპორტის გარეშე ცურვის ცივ ზღვაში და ა.შ. ქვეყნის სამი მზრიდან ზღვა არტყამს და საზღვაო მომზადების დიდი მნიშვნელობა აქვს. ყველა სპეცრაზმელმა უნდა ითვინოს მსუბუქ მყვინთავთა კვალიფიკაცია, უნდა შექმლოს კანონის, ნიშანი, ძრავიანი ან სხვა მცურავ საშუალებათა მართვა.

ანტიტერორისტული სპეცოპზომი

სამხრეთ კორეის ძირითადი ანტიტერორისტული (AT) ქვედანაყოფია საგანგაო ამოცანების 707-ე ბატალიონი. ისევე როგორც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, ეს ბატალიონიც მიუხედავად 1972 წლის ოლიმპიურ თამაშებზე მოწვევით ტერორისტული აქტის შემდეგ შეიქმნა. 1988 წლის სეულის ოლიმპიადამდე მასში უკვე 200 სპეცრაზმელი ირიცხებოდა, რომლებიც ორ ასეულად და მხარდაჭერის ქვეანგელოვლებად იყვნენ გაყოფილი. თითოეულ ასეულში ოთხი ოპერატიული ჯგუფი შედიოდა (თითოში 14 კაცი). მხარდაჭერის ქვეანგელოვლებში იყვნენ განლაშელები, მეკომანდოები და ა.შ. დღეს ბატალიონი 250 ჯარისკაცს ითვლის და ექვსი ასეულიდან შედგება. პირველი ორი ასეული საერთოა, მათი შტაბი არ შეკვლიდა, ოთხი კი ანტიტერორისტული ოპერაციების მხარდასაჭერად გამოიყენება. ბატალიონის შემადგენლობაში არის ქალებისაგან დაკომპლექტებული ქვედანაყოფიც. ისეთი ქვედანაში, სადაც მხოლოდ მამაკაცები დომინირებენ, სპეცოპერაციებში ქალების გამოყენება მოწინააღმდეგე მოკის მოძვერულ ზემოქმედებას ახდენდა, რადგან ტერორისტები ქალებს ხოფითის წყაროდ ვერ აღიქვამდნენ. სიფხიზლეს აღწებდნენ და ქალებს მიახლოებისა და ხელში ჩაგდებაზე ზომადის პორტზე ასვლის უფლებასაც აძლევდნენ.

ამოცანები
ტერორიზმთან ბრძოლის ვარდა ბატალიონის პირად შემადგენლობას გან-

საკუთრებით მნიშვნელოვან პერსონათა დაცვაც კავალბა. 1986 წელს აზოური თამაშების დროს, 1988 წლის ოლიმპიური თამაშებისას და 2002 წელს ფეხბურთის მსოფლიო ჩემპიონატის მსვლელობისას დაკისრებულ ამოცანას მათ კარგად გაათვისეს თავი.

ბატალიონის მებრძოლების ამოცანა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სასიცოცხლო ობიექტების დაცვაა.

ქვეყნის ტერატიორიაზე ტერორიზმთან ბრძოლის ტრადიციურად, ბატალიონის პირადი შემადგენლობა ეფექტიანად მოქმედებს ჩრდილო კორეის მომდევნე რაიონებში, სადაც სტრატეგიული ობიექტები და საზღვრეო ცენტრება და სადაც დღევანდელი ამზადებენ. პრევენციული ღონისძიებების წყალობით მათ კორეის სახალხო დემოკრატიული რესპუბლიკის სპეცსამსახურების მთავარი ორგანიზებული არაერთი დფერსიული და ტერორისტული აქტი აიცდეს თვითნად.

შერჩევა და მომზადება

ბატალიონის მებრძოლებს იმ სამხედროებში არჩვენ, რომლებიც სამხრეთ კორეის სპეცსამსახურებში მსახურობენ და უშსკვლო რეზუტაცია აქვთ კანდიდატებს, რომლებიც პირველად შერჩევის გაფლან, ვლით მოქმედებენ და მკაცრი აიდენიტი კომბინირებული ფიზიკური, სავანგო და ფსიქოლოგიური ტესტები, რომლის დროსაც მოზალსიყვა 90% განითულება. შერჩეულები კი ერთი წლის განმავლობაში დამატებით სწავლებას კურსს გადინ. პრიგრას ნაჩვენაწლანად საბაზო ქვეითთა და აშვე ხანგრძლივობის სავანგო მომზადე-

ბის კურსებადა დაყოფილი. უკანასკნელში შდის: სააერო — სადღანწრო მომზადება, სანადირო-სამძვეთქებლო საქმე, საძირი მომზადება და ხელნაწილი ბრძოლიბი. ხელნაწილი ბრძოლის სწავლებას საფუკვლად უდევს ორთაბრძოლის ეროვნული სახიბა ტრაკინილი. ყველა სპეცრაზმელი ვალდებულია, მიაღწიოს „შუი კანონის“ მტლიობის ღონეს. სწავლებისას მომზადმა არაერთ მძიმე ფიზიკურ დატვირთვის უნდა გაუქლოს: სრული კეპარითი მრავალკელომეტრად მარმ-ნახტომებს, სპეციალური ტრანსპორტის გარეშე ცურვის ცივ ზღვაში და ა.შ. იმის გათვალისწინებით, რომ ქვეყნის სამი მზრიდან ზღვა არტყამს, საზღვაო მომზადებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ყველა სპეცრაზმელმა უნდა ათვისოს მსუბუქ მყვინთავთა კვალიფიკაცია, უნდა შექმლოს კანონის, ნიშანი, ძრავიანი ან სხვა მცურავ საშუალებათა მართვა.

ბატალიონი დისლოცირებულია სონგამში. აქ მას სწავრთნულად კარგე მატერიალური ბაზა აქვს. საწვრთნო ცენტრში დგას „პონგ-747“-ის ნატურალური ზომის მაცეტი, რომელზეც ჩაყვებლი სისტემებურად მიმდინარეობს. ვარჯიშბი სერეცში აზლო ბრძოლის საწარმოებლად აქვთ ე.წ. „მკველვობათა სახლი“, რომელიც დარეფენითა და ლაბორინთებითა დაქსელები, ითახებში კი არის ტერიორისტებისა და მძველების ფიტულები. სპეცრაზმელები ოსტატებდებიან აგრეთვე დემოლტარიზებულ ზონებში სახიფათო დეკალბების შესრულებამში. ისინი ემებენ ურულებსა და გვირაბებს, რომლებიც ჩრდილოლებს სამხრეთ კორეის ტერიტორიაზე შეუქმნველად შესაღწევად გაკვეთი ასეთი პირობებში მოქმედების შესასწავლად აქვთ ტრენაჟორები და საერავიობები.

წვრთნები ტარდება ამერიკელ კოლეგებთან ერთად. „დეულა“ ჯგუფის ინსტრუქტორების ხელმძღვანელობით. სპეცრაზმელები წვრთნას გადინან აგრეთვე აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის SEAL-ის რაზმებთან, ავსტრალიის SASR-ის მოიერაშე ჯგუფებთან, სინგაპურის STAR-სა და პონკონგის SDU-ს სავანგობო რაზმებთან ერთად.

**საპარტოვლო თაყვანის სარგებლობა
და სხვა კალთვან უწყებათა თანამშრომლებს,
მათ ოჯახთა წევრებს!**

**საპარტოვლო საბრძოლო ხელოვნებათა საერთაშორისო
სპორტული ფედერაცია**

გინწავთ ქ. თბილისის № 55-ე საჯარო სკოლის
სპორტდარბაზში მოქმედ კარბაზს სამსახურში

უფასოდ სავარჯიშოდ!

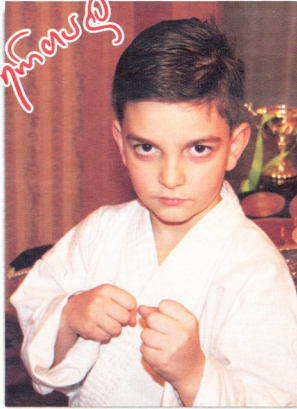
მოსადინებებს ჩაგიტარებენ მსოფლიო და სხვა საერთაშორისო
მადალნიკებზე ჩამოყვანილნი
მრავალჯერის გამარჯვებულ მებრძოლთა აღფრთხილნი მადალნიკებისთვის
მასწავლებლები!

მომ.: 899 58 48 59

ვარჯიშები მიმდინარეობს
კვირები 3 დღე:
ოთხშაბათს და პარასკევს
19:30 - 21:00 სთ.
კვირას 17:00 - 18:30 სთ.

空手猫流

ჩვენ მიხამართია:
ქ. თბილისი,
ი.ჭავჭავაძის ბაზა, № 38
E-mail: geo.fight@yahoo.com

MARTIAL ARTS TRAINING FOR FREE!
www.geofight.ge

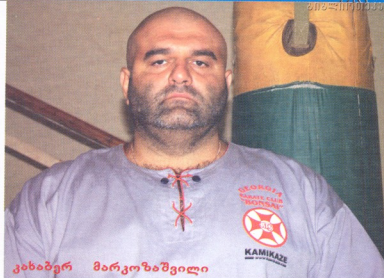
მსოფლიოში მიმდინარე დიდი თუ მცირე მასშტაბიანი სამხედრო დაპირისპირებანი და მათ შორის, 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველოს ომიც ადასტურებს, რომ საბრძოლო მოქმედებებისას, კონკრეტულ სიტუაციებში, ისე არის ზღაწიანად ბრძოლა პრევენციები, სადაც ზნობად მორე პლანზე გადადის საცევ ხელე მოზადებაში განსწე-
ლულობა და მის ადგილს იკავებს ზღაწართული ბრძოლის უნარ-ჩვევათა გამოყენების აუცილებლობა; შესაბამისად, ამ უკანასკნელის ინდივიდუალური ხარისხობრივი მაჩვენებელი ხდება კიდევ გამარჯვებისა და იმედროულად, გადარჩენის ერთადერთი საშუალება.

ზემოთქმულითა და კიდევ სხვა ფაქტორთა გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, მეტად მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს საბრძოლო ზღაწიანებათა საერთაშორისო სპორტულმა ფედერაციამ საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსა და სხვა ძალიან უწყებათა თანამშრომლებისა და მათი ოჯახების წევრთათვის თბილისის 55-ე საჯარო სკოლაში კონტაქტური კარატეს უფასოდ შემსწავლელი სექცია გახსნა.

უკანასკნელთა ფედერაციის პრეზიდენტს კონტაქტურ ორთაბრძოლათა სხვადასხვა მიმდინარეობაში, როგორც ერთეული, ასევე მსოფლიო ჩემპიონატებისა და სხვა საერთაშორისო მაღალრეიტინგულ შეჯიბრებებში გამარჯვებულ სპორტსმენთა აღმზრდელს, პროფესორ კახაბერ მარკოზაშვილს:

- ბატონო კახაბერ, რა შედეგიათ ვვითხრათ არატეს უფასო სექციის შესახებ?
- ჩვენი ფედერაცია როგორც თავდაცვის სამინისტროს, ასევე სხვა ძალიან უწყების წარმომადგენლებსა და მათი ოჯახების წევრებს უფასოდ სთავაზობს მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების მქონე აპონურ საბრძოლო ზღაწიანება კარატეში ვარჯიშს, რაც მათ საშუალებას მისცემს, ჩასწვდნენ ამ ორთაბრძოლის ფიზიკურ-ემოციურ არსს.
- რას სთავაზობთ მოვარჯიშებს?
- უპირველეს ყოვლისა, პროფესიონალიზმს, დაფუძნებულს კარატეში 30-წლიან პირად გამოცდილებასა და დაახლოებით 3500 მოწაფის აღზრდაზე. მოვარჯიშებს უყვარლებთ ფიზიკურად

საპროტოკოლო სპორტული

კახაბერ მარკოზაშვილი

მძღერ სხეულს, გამოჯვილის კარატეს უმდიდრესი სისტემით, რომლის პოტენციალი დიდ როლს თამაშობს როგორც ზღაწართულ ორთაბრძოლაში, ასევე მებრძოლის საერთო-საბრძოლო მოზადებასა და მაღალ ხარისხობრივ მაჩვენებელთა მიღწევაში.

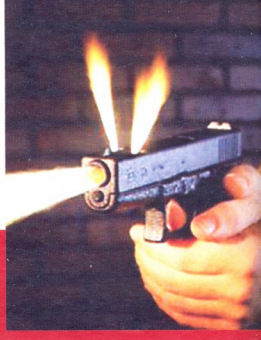
ანა ძარღვა

GLOCK 21

მსხვილკალიბრიანი, როველის აღბილზევე აქვავებს...

**მკლავრი .45-კალიბრიანი გყვიის გასროლის
მიუხედავად, უკუხევის კალა უნიუვერსალა, სავაიეროდ
მონინააღვებებს გაარანტირებულა ანაღვებებს!**

მსხვილკალიბრიანი იარაღის, მით უმეტეს, პისტოლეტის სროლისას, ხელზე ძლიერ უკუცემას განიცდი, თუმცა .45ACP ვაზნებზე გათვლილი GLOCK 21-ის გამოცდისას „არსენალმა“ ეს უფექტი ვერ იგრძნო. უფრო მეტიც, 9X19 Luger/Parabeelum-ის ვაზნებიანი პისტოლეტების სროლისას წარმოქმნილი უკუცემის ძალა უფრო მეტად იგრძნობა.

არადა .45ACP (.45Automatic Colt Pistol)-ს ვაზნის კალიბრი 11,43 მმ-ია, ანუ

„პარაბელუმისაზე“ თითქმის 3 მმ-ით მეტი, ამასთან .45-კალიბრიანი ტყვიის მასა 14,9 გრამს უტოლდება, „პარაბელუმ-ლუგერისა“ კი — 7-8 გრამია.

უკუცემის ძალის შემცირებაში დიდ როლს თამაშობს Glock 21-ის კონსტრუქცია და მისი მასაც. „არსენალის“ გამოცდილ Glock 21-ს ლუდის ქვეშ კომბინირებული ფარანი — ზაზერული მიზნის მოსანაშნი ჰქონდა, რაც კიდევ უფრო ზრდიდა პისტოლეტის მასას. რაც დიდია იარაღის წონა, გასროლი-

სას წარმოქმნილი უკუცემის ძალა უფრო მეტად კომპენსირდება.

თუმცა მოთარი მაინც თუად .45 კალიბრის ვაზნაა, რომელსაც მსოფლიოში ბევრი საუკუეუსო საპოლიციო ვაზნად მიიჩნევს, რადგან მალალი შემაჩერებელი თვისება აქვს.

ეს ვაზნა ამერიკაში 1905 წელს შექმნეს და ასეთი პოპულარობას ვერ მოიპოვებდა, რომ არა ბრაუნინგის სისტემის პისტოლეტი, რომელიც Colt-მა გამოუმუშა და აშშ-ის არმიაში ლეგენ-

.45 კალიბრის ვაზნა გასროლამდე და მისი თივგადახსნილი ექსპანსიური ტყვიის

ჩვენი დონი: .45ACP ვაზნის საპოლიციო ვარიანტ **JMP**-ის ექსპანსიური ტყვიის მასა 14,9 გ-ია, სწევისი სიჩქარე 267 მ/წმ, ხოლო საწევისი ენერჯია 531 ჯოულია. შედარებით სივრცით: „პარაბელუმის“ 989-იანი ექსპანსიური ტყვიის მასა 7,45 გ-ია, საწევისი სიჩქარე — 352 მმ (ანუ 85 მ/წმ-ით მეტად), ხოლო საწევისი ენერჯია კი — 461 ჯოული.

არული **M1911**-ის სახელწოდებით მოიღეს.

1985 წლამდე პისტოლეტი **M1911** აშშ-ის არმიის შიარაღებაში ირიცხებოდა და ამიტომაც **.45ACP** ვაზნებზე დიდი მოთხოვნა იყო. მოგვიანებით ამერიკული არმია 9 მმ-იან „ბერეტაზე“ გადავიდა, კარგად აპრობირებული მსხვილკალიბრიანი პისტოლეტის ვაზნები კი არსენალში პოლიციელებმა და სპეცრაზმელებმა დაიტოვეს.

ამერიკელ პოლიციელებს მოსწონთ, რომ ერთი-ორი **.45** კალიბრის ტყვიის მოხვედრაც საკმარისია, დამნაშავე ავგილზევე გააქავეო. თუკინდ ჯგუშანქილეთი ეცვას. **.45ACP**-ს ვაზნის (საბრძოლო ვარიანტი) ტყვიის მასა 14,9 გ-ია, სწევისი სიჩქარე — 275 მ/წმ, ხოლო საწევისი ენერჯია კი 563 ჯოული.

სწორედ ტყვიის დაბალი საწევისი სიჩქარე განაპირობებს, რომ გასროლისას პისტოლეტზე მოქმედი უკუცემის ძალა ძლიერი არ არის, ამასთან, თავად ტყვიის შედარებითი დიდი წონა უზრუნველყოფს მისნის — ადამიანის გარანტიურულ შეჩერებას.

„არსენალის“ მიერ გამოცდილ **Glock 21**-ის მჭიდში საპოლიციო, ექსპანსიური (ექსპანსია ქართულად გაფართოებას ნიშნავს) ვაზნებიც ქვეო. ამ ვაზნის ტყვიების თუი ცარიელია, კვლავზე კი ნაჭდეუბი აქვს. მაზანში მოხვედრისას ტყვიის თუი დეფორმირდება. ადამიანის სხეულის 80% სითხისგან შედგება და ექსპანსიური ტყვიის მოხვედრისას წარმოიქმნება პიდროლინამიკური დარტყმა, რომელიც ტყვიის ცარიელი თუის კვლავს გვერდზე „გასწევს“. ტყვია დეფორმირდება, მისი ფართობი იზრდება, შესაბამისად, ადამიანის სხეულზე დარტყმის ფართობი იზრდება და ის შოკურ დარტყმას იღებს (შედარებისთვის: **AKM**-ის 7,62 მმ კალიბრის ჩვეულებრივმა

ჩვენი დონი: მსხვილკალიბრიანი Glock 21-ის სიგრძე — 193 მმ, სიმაღლე (მჭიდის გარეშე) — 139 მმ, სიგრძე 32,5 მმ-ია. ლულის სიგრძე 117 მმ-ს შეადგენს. პისტოლეტის მასა მჭიდის გარეშე 745 გ-ია. თავად ცარიელი მჭიდი 88 გ-ს იწონის. მასში **.45ACP** ტიპის 13 ვაზნა ეტყვა. დატენილი მჭიდი მასა 340 გ-მდეა. გასროლა სასხელტუნე დაახლოებით 2,5 კმ ზეწოლის ძალის შედეგად ხდება.

ტყვიამ ადამიანის სხეულში შეიძლება გამჭოლად გაიაროს ისე, რომ სასიცოცხლო ორგანოები არ დაუზიანოს და ჯარისკაცი რამდენიმე წუთი ბრძოლის უნარიანი იქნება).

პისტოლეტი **Glock 21** „გლოკის“ პისტოლეტების ოჯახის ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია და კონსტრუქციულად თითქმის მილიანად ანალოგიურია ამ ოჯახის „მამის“ — **Glock 17**-ის სქესისა.

სულ შექმნილია „გლოკის“ პისტოლეტების არანაკლებ 21 მოდიფიკაცია, დაწეუბული **Glock 17**-ით და დამთავრებული **Glock 36**-ით.

სხვადასხვა მოდიფიკაციის „გლოკები“ „არსენალს“ ადრეც გამოუცდია, თუმცა მათ შორის **Glock 21** გამორჩეულია მსხვილი კალიბრით, რითაც თითქმის იდეალური პისტოლეტია პოლიციისა და სპეცდანიშნულების მებრძოლებისთვის.

Glock 17-ის არასრული დაშლა

საქართველოს პოლიცია

1-50

696/18.

Glock-21

